

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

2/267

2021

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

- Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać pocztą mailową na adres: notatkiplockie@wp.pl lub na płycie CD na adres Towarzystwa Naukowego Płockiego (pl. Narutowicza 8, 09-400 Płock).
- Czcionka – Times New Roman, wielkość – 12, odstęp – 1,15. Maksymalna objętość tekstu około 20 stron z przypisami i zdjęciami, jedna szpalta. Marginesy – 2,5 cm. W przypadku tekstów dłuższych niż 20 stron – po konsultacji z Autorem – artykuł może być opublikowany w kilku częściach.
- Zdjęcia z podpisami oraz podaniem autora i źródła pochodzenia wstawione do tekstu w odpowiednie miejsca. Artykuł powinien być zaopatrzony w krótki abstrakt w języku polskim (do 10 wersów) oraz słowa kluczowe (do 5).
- Na końcu artykułu należy dołączyć bibliografię oraz jego tytuł, słowa kluczowe i „Summary” w języku angielskim (do 10 wersów).
- W przypadku recenzji należy dołączyć tytuł recenzowanej publikacji w języku angielskim oraz zdjęcie okładki recenzowanej książki.
- Opuśczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy trzema kropkami w nawiasie kwadratowym: [...].
- Przypisy w języku łacińskim: ibidem, idem, op. cit., w języku polskim: zob., por. Czcionka – Times New Roman, wielkość – 10, interlinia – 1,0. W przypisach odwołujących się do artykułów z gazet lub czasopism podajemy inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, tytuł gazety lub czasopisma w cudzysłowie, rok, numer, strony, np. S. Kostanecki, *Marszałek w Płocku. Szkic literacki*, „Głos Mazowiecki” 1938, nr 124 z 1 czerwca, s. 2.
- Podobnie podajemy opis bibliograficzny książek: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, data i miejsce wydania, np. T. Chrostowski, *4 pułk strzelców konnych Ziemi łęczyckiej*, Płock 1992. W przypadku prac zbiorowych: *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793–1945*, (red.) M. Krajewski, Płock 2006.
- Przed przysłaniem ostatecznej wersji tekstu bardzo prosimy o jego sprawdzenie, ze zwróceniem uwagi na literówkę, interpunkcję i poprawność przypisów.
- Prosimy również o krótką informację Autora o sobie do notki o Autorach: tytuł lub stopień naukowy, miejsce pracy, pełnione funkcje oraz adres (w celu przesłania egzemplarza autorskiego), numer telefonu i adres mailowy do wiadomości redakcji.
- Przesłanie artykułu do Redakcji „Notatek Płockich” oznacza zgodę Autora na jego publikację.
- Warunkiem zakwalifikowania artykułu do druku jest pozytywna recenzja wydawnicza.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: wieża dawnej kolegiaty św. Michała, obecnie budynek LO im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku

Rys. Anna Michalak

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
ul. Dziewiarska 7, 09-407 Płock
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

QUARTERLY OF THE SCIENTIFIC
SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

2/267
APRIL – JUNE
2021

EDITORIAL BOARD

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(LANGUAGE EDITOR)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(STATISTICAL EDITOR)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. UCZ. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Lithuania)

PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

2/267
KWIECIEŃ – CZERWIEC
2021

KOLEGIUM REDAKCYJNE

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(REDAKTOR JĘZYKOWY)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(REDAKTOR STATYSTYCZNY)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Litwa)

PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

ELŻBIETA SZUBSKA-BIEROŃ CONTRIBUTION OF THE VON TRESKOW FAMILY IN THE DEVELOPMENT OF EXEMPLARY DEMESNE STRZELCE IN THE YEARS 1796-1924	3
JOANNA UTKIN VICISSITUDES OF LIFE OF PŁOCK RESIDENTS ADOLF AND JAN ŚWIĘCICKI IN THE YEARS 1863-1881	24
EWA SERAFIMOWICZ WŁODZIMIERZ SERAFIMOWICZ OUTLINE OF HISTORY OF PŁOCK ESTATES	30
OUR AUTHORS	49
REVIEW ARKADIUSZ MELLER <i>ELECTIONS TO THE LEGISLATIVE SEJM IN PŁOCK MAZOVIA IN 1919</i> (Rev. Grzegorz Radomski)	50
CHRONICLE <i>ATLAS RADZIWIŁOWSKI FROM THE COLLECTION OF THE PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY INSCRIBED ON THE POLISH NATIONAL UNESCO LIST „MEMORY OF THE WORLD”</i> Tomasz Piekarski	52
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 IV – 30 VI 2020	56

SPIS TREŚCI

ELŻBIETA SZUBSKA-BIEROŃ WKŁAD RODZINY VON TRESKOW W ROZWÓJ WZORCOWEGO MAJĄTKU STRZELCE NA ZIEMI GOSTYNIŃSKIEJ W LATACH 1796-1924	3
JOANNA UTKIN LOSY PŁOCCZAN ADOLFA I JANA ŚWIĘCICKICH W LATACH 1863-1881	24
EWA SERAFIMOWICZ WŁODZIMIERZ SERAFIMOWICZ ZARYS HISTORII OSIEDLI PŁOCKICH	30
NASI AUTORZY	49
RECENZJA ARKADIUSZ MELLER <i>WYBORY DO SEJMU USTAWODAWCZEGO NA MAZOWSZU PŁOCKIM W 1919 ROKU</i> (Rec. Grzegorz Radomski)	50
KRONIKA ATLAS RADZIWIŁOWSKI ZE ZBIORÓW TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO WPISANY NA POLSKĄ LISTĘ KRAJOWĄ UNESCO PAMIĘĆ ŚWIATA Tomasz Piekarski	52
BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 IV – 30 VI 2020 R.	56

WKŁAD RODZINY VON TRESKOW W ROZWÓJ WZORCOWEGO MAJĄTKU STRZELCE NA ZIEMI GOSTYNIŃSKIEJ W LATACH 1796–1924

Abstrakt

Po drugim rozbiórce Polski w 1793 r. ziemia gostyńska weszła w skład nowo utworzonej prowincji Prusy Południowe. Poprzez nabycie gruntów w Strzelcach i okolicy z tym obszarem związała się na 128 lat jedna z najzamożniejszych i bardzo wpływowych pruskich rodzin szlacheckich von Treskow. Kolejni spadkobiercy dzięki swojej pracy i zaangażowaniu stali się prekursorami nowoczesnego rolnictwa w skali europejskiej, a poprzez działalność filantropijną i zaangażowanie społeczne zdobyli uznanie w oczach współczesnych. Ród von Treskow przyczynił się do utworzenia w Strzelcach wzorcowego majątku ziemskiego, w miejscu którego funkcjonuje dziś placówka badawcza.

Słowa kluczowe: Strzelce 1796–1924, rodzina von Treskow, majątek ziemski, nadania

1. Rozporządzanie polskimi dobrami ziemskimi przez pruskiego zaborcę po 1793 r.

Pod koniec XVIII w. Polska chyliła się ku upadkowi. Słabość Rzeczypospolitej szlacheckiej wykorzystywali monarchowie sąsiednich państw¹. Rosja i Prusy uzgodniły warunki drugiego rozbioru Polski i 23 stycznia 1793 r. w Petersburgu podpisały w tej sprawie porozumienie². W wyniku umowy Rzeczpospolita straciła na rzecz Prus tereny Wielkopolski, Kujaw, najbogatsze miasta Gdańsk i Toruń³. Jako dobro królewskie, koronie pruskiej przypadła także ziemia gostyńska, którą włączono do nowo utworzonej prowincji Prusy Południowe⁴. Hohenzollernom zależało na

powiększeniu liczby ludności oraz podniesieniu kultury rolnej tych terenów⁵. Wyznaczony przez Fryderyka Wilhelma II (1744–1797) cel gospodarczo-populacyjny służyć miał przede wszystkim skarbowi królewskiemu, a także pośrednio wielkiej własności⁶. Rząd w Berlinie starał się m.in. o to, aby przejęte w wyniku rozbiorów tereny możliwie jak najszybciej przechodziły w ręce stabilnych finansowo obywateli. Uważał przy tym, że mogliby oni zainwestować swoje środki na ich rozbudowę i tym samym poprawić stan kasy państwowej⁷. Monarcha był zdania, że wobec zniszczeń Rzeczypospolitej szlacheckiej na skutek wojen w XVII w. tylko obywatele pruscy są w stanie zaprowadzić na tych ziemiach racjonalną gospodarkę. Dobra królewskie i kościelne, które otrzymały Prusy, przekształcono na mocy dekretu króla z 29 lipca 1796 r. we własności rządowe⁸. Władca pruski zaczął tworzyć, wzorem popularnych w Polsce nadań, tzw. donacje. Okazując hojność, rozdawał skonfiskowane polskie majątki osobom zasłużonym dla pruskiego dworu, głównie swoim wiernym generałom⁹. Donacje pozwalały obdarowanemu powetować lata

¹ Władcy sąsiadujących z Rzeczypospolitą państw narzucali na polską ludność przymusowe świadczenia i kontrybucje. W 1792 r. Konfederacja z Gostynina, na zlecenie Najwyższej Generalnej Konfederacji, w składzie Wojciech Ciechomski z Sochaczewa, Marszałek Konfederacji Gostyńskiej, Konstanty Łączyński – podkomorzy, Franciszek Gadomski – łowczy, ustaliła zobowiązania mieszkańców Gostynina i okolicznych wsi na rzecz wojska rosyjskiego (w roku 1792 znakomicie przygotowane oddziały stutysięcznej armii rosyjskiej wkroczyły na terytorium Rzeczypospolitej i rozpoczęła się wojna w obronie Konstytucji 3 Maja) w postaci furazu i prowiantów oraz zakwaterowania, [w:] Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej AGAD), Księgi grodzkie i ziemskie gostyńskie i gąbińskie, zespół 124824, sygn. 1/50/0.

² A. Zamoyski, *Polska. Opowieść o dziejach niezwykłego narodu 966–2008*, Kraków 2011, s. 294.

³ *Walka o utrzymanie niepodległości w XVIII w.*, [w:] *Dzieje Polski – atlas ilustrowany*, pod red. W. Sienkiewicza, E. Olczak, Warszawa 2007, s. 174.

⁴ M. Chudzyński, *Okres międzypowstaniowy (1832–1862)*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostyńskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990; s. 176. Po II rozbiórce Polski na ziemi gostyńskiej założono dwie wsie i 50 osad niemieckich, [w:]

Wykaz dóbr ziemskich skonfiskowanych przez rządy zaborcze w latach 1773–1867, Warszawa 1929, s. 22.

⁵ J. Wąsicki, *Kolonizacja niemiecka w okresie Prus Południowych 1793–1806*, „Przegląd Zachodni” 1953, nr 9-10, s. 161, tab. nr 11, s. 139.

⁶ T. Ladenberger, *Kolonizacja fryderykańska na Śląsku*, „Przegląd Zachodni” 1949, nr 5-6, s. 363.

⁷ R. Stadelmann, *Anordnung für die Kultur von Südpreußen*, 12.11.1793, s. 219 [w:] J. Wąsicki, *op. cit.*, s. 139.

⁸ Więcej: K. Zimmermann, *Fryderyk Wielki i jego kolonizacja rolna na ziemiach polskich*, Poznań 1915, t. I.

⁹ P. Franciszkiewicz, A. Sumliński, *Lustracja dóbr duninowskich z r. 1850*, „Rocznik Gostyński” 2008, t. II, s. 265.

wyrzeczeń w służbie wojskowej oraz zapewnić utrzymanie całej rodzinie¹⁰. Jednym ze szczerze obdziałonych przez króla Fryderyka Wilhelma II w 1796 r. był generał Dietrich Goswin Bockum von Dolffs. Otrzymał on obszar ziemski Strzelce¹¹ wraz z folwarkiem Zaranna¹² i Bielawy oraz przyległością Piechota i wieś królewską Lucień¹³. Generał von Dolffs, nie odzwiedając nawet dóbr, odsprzedał je jeszcze w tym samym roku za 25 tys. talarów Sigmundowi Otto Josephowi von Treskow (1756–1825)¹⁴. W zawarciu transakcji pośredniczył Hans Rudolf von Bischoffwerder, ówczesny minister spraw zagranicznych króla pruskiego, przyjaciel nabywcy, który w ten sposób wyrażał swoją wdzięczność za pomoc Treskowa przy

realizacji jego własnych interesów¹⁵. Umowę kupna sporządzono w jednej z wrocławskich kancelarii notarialnych, zaniżając, przynajmniej trzykrotnie, wartość przedmiotu transakcji. Aktem z 2 stycznia 1797 r. Sigmund von Treskow otrzymał już bezpośrednio od króla Fryderyka Wilhelma II jako dobra donacyjne sąsiadujące ze Strzelcami folwarki i wsie: Kozia Góra, Długołęka z Niedrzakowem i Niedrzakówkiem, Holendry Strzeleckie, Żabieniec, Kasinka i Muchnow z kolonią Woltersdorf, Trzcianna¹⁶.

Zachowana inwentaryzacja Strzelce z roku ich nabywania przez Treskowów (1796) wśród majątku nieruchomości mówi o domu mieszkalnym z pięcioma pokojami, dachem pokrytym gontem, chałupą z dwoma izbami, trzema stodołami, oborami oraz murowanym kościołem z polskim księdzem Albertem Skrzyńskim. W ramach spisu zaznaczono, że w okolicy mieszkało 15 chłopów, którzy prowadzili własne gospodarstwa. Ile tysięcy hektarów liczyły wówczas dobra Strzelce trudno dziś ustalić, stanowiły, jak na polskie warunki, posiadłość ziemską. W XIX w. obejmowały obszar o powierzchni około 92 włók¹⁷. Ich zarządzanie powierzzył ustanowionym przez siebie plenipotentom, którzy wraz z szerokim pełnomocnictwem otrzymywali także mieszkanie w majątku¹⁸.

¹⁰ A. Pytlak, *Die deutsche Kolonisationsbestrebungen auf dem Staatsdomänen in Königreiche Polen vom 1793–1864*, Lipsk 1917, s. 2-3.

¹¹ Strzelce pełniły w średniowieczu funkcję osady służebnej, [w:] S. Stasiak, *Pradzieje Kutna i doliny Ochni*, [w:] *Kutno poprzez wieki*, pod red. J. Szymczaka, Kutno-Łódź 2011, t. I, s. 128; Strzelce były znaną już w 1380 r. wsią królewską, [w:] M. M. Grzybowski, *Materiały do dziejów ziemi płockiej. Ziemia gostynińska*, Płock 2000, t. XI, s. 70. Nazwa Strzelce pochodzi prawdopodobnie od zajęcia jej mieszkańców. Byli to łowcy księży mazowieckich. Usługiwali w średniowieczu podczas polowań prowadzonych przez dwór w położonej obok puszczy gostynińskiej, często odwiedzanej przez księży podczas ich pobytu w stołecznym Płocku. Dzięki wysokiej sprawności w posługiwaniu się łukiem strzelcy wykorzystywani byli podczas działań wojennych [w:] *Ulice Gostynina z historią w tle*, pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2020, s. 113; K. Pacuski, *Ziemia gostynińska od XII w. do 1462 r. na tle dziejów Mazowsza płockiego i rawskiego*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 78. W XIV w. istniała w Strzelcach parafia i wybudowano kościół, [w:] J. Nowacki, *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, Poznań 1964, t. II, s. 506, 589; A. Urbaniak, *W środku Polski. Powiaty: gostyniński, kutnowski, łączycki i łowicki*, „Rocznik Gostyniński” Gostynin 2007, t. I, s. 27; *W okresie Rzeczypospolitej dobra stanowiły starostwo niegrodowe, należące administracyjnie do ziemi gostynińskiej w województwie rawskim, a później do powiatu kutnowskiego*, [w:] M. Glinda, T. Skuza, *Kutno i region kutnowski*, Kutno 2008, s. 89-90.

¹² Brandenburgisches Landeshauptarchiv in Potsdam (dalej: BLHS Poczdam), Grundakte des bei Strzelce in der Kolonie Saranna (Zaranna) Nr. 1 Lit. A. gelegenen Grundstücks von ursprüngl. 15 Morgen, sygn. 37 Friedrichsfelde 80.

¹³ K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV w.*, Warszawa 2009, s. 101.

¹⁴ Sigismund Otto Joseph von Treskow nabył 10 sierpnia 1797 r. dobra w drodze kupna od Jerzego Józefa Żychlińskiego, [w:] Archiwum Państwowe w Płocku Oddział w Kutnie (dalej APP O. Kutno), Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 608; Więcej: Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz w Berlinie (dalej: GSAPK Berlin), Familie von Treskow, I, HA Rep. 96, nr 435 T 3; BLHS Poczdam, Übernahme der am 6. Jan. 1796 gekauften Herrschaft Strzelce im Kreise Gostynin mit allen Pertinenzen durch Sigismund Otto (auch: Otto Sigismund) v. Treskow, sygn. 37 Friedrichsfelde 72; H. Lesiak, *Szlakiem dworów regionu kutnowskiego*, Kutno 2007, s. 371.

¹⁵ Do okresu rozbiorowego cudzoziemcy, za wyjątkiem Żydów, byli wyłączeni z kupowania, a zasadniczo nawet z wydzierżawienia dóbr królewskich. Polscy królowie mogli przeznaczać swoje dobra – na określony czas lub dożywotnio – osobom zasłużonym w służbie publicznej za opłatą. Były to tzw. nadania, więcej w: A. Wyczański, *Rozdawnictwo dóbr królewskich za Zygmunta I*, „Przegląd Historyczny” nr 44/3, 1953, s. 286-288.

¹⁶ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 608; APP o. K., Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Długołęka, sygn. 185; GSAPK Berlin, Verleihungsurkunde fuer den Kaufmann v. Treskow zum erblichen Besitz der ehemals geistlichen Owinskyer Gueter und der Gratialgueter Dlugelenka und Muchnow, I HA GR, Rep. 7C, Nr. 3576; Innenministerium der auswaertigen Angelegenheiten, Forderungen der Justizbeamtenkasse in Berlin an den Kanoniker Siegismund Otto von Treskow als Besitzer der Gueter Muchnow und Dlugelenka im Herzogtum Warschau, III. HA MdA, III Nr. 13819; BLHS Poczdam, Hypothekensachen der Herrschaft Strzelce 1797-1848, sygn. 37 Friedrichsfelde 75. H. Lesiak, *Wieś i dwór w powiecie kutnowskim (zarys dziejów w XIX i I połowie XX w.)*, Kutno 2003, t. II, s. 262; BLHS Poczdam, Schulden und Hypotheken des Sigismund Otto v. Treskow, Friedrichsfelde, sygn. 37. H. Rosen, *Vorwort*, [w:] *Von der Weichsel an den Rhein*, pod red. P. Nasarskiego, Troisdorf (Rhld.) 1996; s. 6.

¹⁷ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, Warszawa 1880-1902, t. XI, s. 456.

¹⁸ Pierwszym znanym plenipotentem był Piotr Śliwiński. Pełnomocnictwo od Sigismunda Ottona von Treskow otrzymał 19 października 1822 r. w obecności Marcina Augusta Meyera, notariusza Wielkiego Miasta Poznania, sędziego ziemskiego i komisarza sprawiedliwości, [w:] APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 608.

Sigmund Otto Joseph von Treskow, dzięki wstawiennictwu przyjaciela Bischoffwerdera, stał się w tym samym czasie (1797 r.) właścicielem liczącej 20 tys. ha posiadłości po zlikwidowanym przez rząd pruski klasztorze cystersów w Owińsku koło Poznania¹⁹. Chcąc pozyskać pieniądze na sfinansowanie rozpoczętych w poznańskim majątku w latach 1803–1806 inwestycji (budowa pałacu w stylu wczesno klasycystycznym wraz z parkiem, budynków gospodarczych i browaru) wydał papiery wartościowe z gwarantowanym trzyprocentowym rocznym zyskiem dla nabywcy²⁰. Zaciągał także pożyczki bankowe, zabezpieczeniem których była własność ziemiska Strzelce i Lucień²¹. Wysokość obciążonej hipoteki wynosiła łącznie 80 tys. talarów.

Ostatecznie, po powrocie z misji dyplomatycznej w Paryżu²², Sigmund Otto Joseph von Treskow sprzedał dobra w Berlinie i w 1813 r. przeprowadził się do Owińska²³, gdzie zmarł w 1825 r.

2. Droga do sukcesu Sigismunda Ottona Josepha von Treskow

Ogromną zasługą Sigismunda Ottona Josepha von Treskow był awans rodu von Treskow z dolnego końca klasy społecznej czasów króla Fryderyka II Pruskiego (1712–1786) na szczyty pruskiej wielkiej finansjery. Otto był nieślubnym dzieckiem Alberta Sigismunda von Treskow (1717–1767)²⁴, radcy prawnego, właściciela majątku Milow (Brandenburgia) oraz licznych dóbr

¹⁹ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 609; K. Zimmermann, s. 357-358.

²⁰ W niepewnym politycznym czasie zaproponowane przez niego rozwiązanie zyskało wielu zwolenników. Za 38000 talarów nabył udziały założyciel berlińskiego uniwersytetu, jego przyjaciel Wilhelm von Humboldt, a 100 000 zainwestował pruski radca Karl Christoph Cramer, [w:] R. Treskow, www.treskowpage.de.

²¹ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 608.

²² Jesienią 1810 r. Otto został wysłany jako dyplomata gospodarczy na polecenie kanclerza Karla Augusta von Hardenberga do Paryża z misją wynegocjowania od Francuzów płatności nałożonych kontrybucji w formie dostaw bogactw naturalnych i pruskich wyrobów, R. Treskow, www.treskowpage.com.

²³ Otto miał dużo szczęścia, że po utworzeniu w 1806 r. Księstwa Warszawskiego jego donacja nie została przez Francuzów skonfiskowana i nie przeszła na własność nowego rządu. Utraty majątku udało się uniknąć dzięki osobistym znajomościom Sigismunda z samym Napoleonem Bonaparte i udzielonej francuskiemu cesarzowi gościnny w 1806 r. w majątku Owińsk, *Ibidem*; Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej: AP Poznań), Królewski Sąd Obwodowy w Poznaniu, von Treskow Otto Sigismund Joseph, Rittergutsbesitzer aus Owinsk, sygn. 53/4441/0/-/10461.

²⁴ Landeshauptarchiv Sachsen-Anhalt w Magdeburgu (dalej: LHA SA Magdeburg), Auszug aus dem Kirchenbuch über das Ableben des Albest Siegmund Freidrich von Treskow, H 206, D XXXV Nr. 15-37, k. 35.

w Nowej Marchii i córki tkacza Marii Elisabethy Mangelsdorf (1726–1811)²⁵. Problemy finansowe i przymusowa licytacja posiadłości zmusiły jego ojca do opuszczenia rodzinnych stron. Albert przeniósł się do Saksonii i został kanonikiem Kapituły Najświętszej Marii Panny w Halberstadt. Tutaj sprowadził Marię wraz z trojgiem ich wspólnego potomstwa. Jego nagła śmierć w 1767 r. pozbawiła rodzinę środków do życia, a dzieci z nieślubnego związku prawa do dziedziczenia. Jean Hercule Chareau, kupiec i stary przyjaciel rodziny, zaopiekował się jedenastoletnim półsierotą. Zadbął o wychowanie i wykształcenie Sigismunda Ottona, wprowadził w tajniki kupiectwa, organizując dla niego praktyki – najpierw w hurtowni jedwabiu Gabain & Baerbalck w Lipsku, a potem w Bernburgu²⁶. W 1778 r. Sigmund Otto zakończył edukację i osiadł w Berlinie, gdzie zatrudnił się jako księgowy w jednej z miejscowych manufaktur. Po dwóch latach pracy otrzymał prawa obywatelskie i dzięki temu w 1783 r. mógł urządzić własny warsztat. Rozpoczął w nim wytwarzanie sztucznych kwiatów z jedwabiu. Pomysł był trafiony, rosło zapotrzebowanie na te produkty, co w ciągu zaledwie ośmiu lat działalności wymusiło zwiększenie zatrudnienia z kilku do 130 osób. W Berlinie poznał Annę Sarę George (1763–1834), córkę zamożnego francuskiego destylatora Benjamina George, mieszkających przy ul. Friedrichsstrasse. Po ślubie w 1784 r. małżonkowie nabyli dom przy Werderschen Mühlen (dziś centrum Berlina) i tam przeniesiona została produkcja. Profil działalności rozszerzono o handel towarami galanteryjnymi²⁷. Korzystając ze wsparcia finansowego teścia i protekcji swojego przyjaciela Hansa Rudolfa von Bischoffwerdera, Sigmund Otto stał się zaopatrzeniowcem żołnierzy króla Fryderyka Wilhelma II w prowiant oraz dostawcą umundurowania dla armii pruskiej, francuskiej (mimo prowadzenia przez Prusy wojny z Francją w latach 1794–1796 i trwającej tam wielkiej rewolucji), a później także dla wojsk amerykańskich²⁸. W ciągu zaledwie czterech tygodni dostarczył wojskom napoleońskim w 1796 r., przed wyprawą do Egiptu, ponad 10 tys. koni pod zastaw diamentu „le Régent”²⁹. Prowadzone z powodzeniem interesy

²⁵ GSAPK Berlin, Zollerhebung derer von Treskow zu Milow an der Havel, I. HA GR, Rep. 19, Nr. 90; [w:] R. Treskow, www.treskowpage.com.

²⁶ H. Rosen, *Grocholin. Die Geschichte eines deutschen Gutes in Posen*, Rautenberg 2017, s. 22.

²⁷ GSAPK Berlin, Beschwerden des Kaufmanns Siegmund Otto von Treskow gegen den Schiffer de Witt, I. HA GR, Rep. 50, Nr. 28, k. 359.

²⁸ George Washington (1732–1799) zastawił u niego ogromne tereny leśne nad Górną Missisipi, [w:] R. v. Treskow, www.treskowpage.com.

²⁹ Dostawa koni była godnym uznania osiągnięciem Karla i jednocześnie ogromnym zastrzykiem finansowym. Chcąc

Sigismund Otto Joseph von Treskow (1756–1825) pierwszy właściciel Strzelce od 1796 r.

Źródło: www.treskowpage.com

umożliwiły mu na przełomie kilku lat zwielokrotnić posiadany majątek³⁰. Pozwoliły także zrealizować marzenie Siegmunda – 12 stycznia 1797 r. otrzymał z rąk Fryderyka Wilhelma II nobilitację do pruskiego stanu szlacheckiego i prawo do rodowego herbu³¹.

W ciągu paru lat Sigismund Otto von Treskow stał się właścicielem dóbr o wielkości kilku tysięcy hektarów, co pozwoliło na pozostawienie w spadku każdemu z ośmiorga dzieci odrębnego majątku. Córce Annie Sarze (1790–1873), która wyszła za mąż za hrabiego Benedictusa Antoniego von Lüttichau, przekazał

zabezpieczyć ryzyko sfinansowania dostaw wojskowych zażądał przekazania zastawu w postaci diamentu koronnego „le Régent” uważanego za najpiękniejszy i najczystszy diament na świecie, którego wartość wynosiła wówczas 12 mln franków. Napoleon w 1800 r. wykupił diament, obecnie jest on własnością państwa francuskiego i znajduje się w skarbcu koronnym na wystawie w Luwrze, GSAPK Berlin, Lieferung von Zugoschen fuer franzoesische Truppen in Danzig durch Unternehmer Otto Siegmund von Treskow, 21.05.1812, I HA Rep. 129 B, nr 120; Ibidem, I HA Rep. 130, nr 152; Ibidem, nr 42; H. v. Rosen, *Grocholin. Die Geschichte eines deutschen Gutes...*, s. 22.

³⁰ GSAPK Berlin, Generalkommissariat zur Verpflegung der französischen und alliierten Truppen, Magazine in Glogau, Küsterin, Festung Modlin, Stettin und Thorn, I. HA Rep. 130, Nr. 41-45, 58.

³¹ GSAPK Berlin, Generalkommissariat zur Verpflegung der französischen und alliierten Truppen, Magazine in Glogau, Küsterin, Festung Modlin, Stettin und Thorn, I. HA Rep. 130, Nr. 41-45, 58.

19 czerwca 1821 r. jako posag wydzielone z majątku Strzelce dobra Lucień, Gašno z okolicznymi wsiami i Mysłownię – łącznie 950 ha³². Z dóbr Owińsk najstarszy syn Benjamin otrzymał Radojewo³³, Otto – majątek Chłudowo³⁴, Heinrich – 970 hektarowe Bolechowo³⁵, a najmłodszy Louis – Wierzonkę o powierzchni 1402 ha³⁶. Z rodzinnej fortuny wydziedziczył syna Karla Sigismunda (1787–1846)³⁷.

3. Prekursor nowoczesnego europejskiego rolnictwa Karl von Treskow

Po śmierci ojca przeprowadzono postępowanie spadkowe względem majątku w Strzelcach. W wyniku jednomyślnej decyzji i po zaspokojeniu własnych roszczeń ze strzeleckiej spuścizny, rodzeństwo przekazało na własność 2 stycznia 1826 r. pominiętemu w spadku bratu liczące wówczas 14 500 ha (17 000 mórg) dobra Strzelce o wartości 120 000 talarów³⁸. Spadkobiercy, myśląc o przyszłości majątku, chcieli zagwarantować mu dobrego i pionierskiego gospodarza. Karl von Treskow był zarówno z wykształcenia, jak i zamiłowania świetnie prosperującym już rolnikiem. Posiadał także środki finansowe, aby spłacić rodzeństwo, uregulować obciążenie kredytowe w wysokości 90 000 zł istniejące na księdze wieczystej majątku na rzecz Towarzystwa Kredytowego Ziemińskiego oraz należności wobec wierzycieli w wysokości 228 000 zł.³⁹ Karl nauki w dziedzinie agronomii pobierał u Albrechta Thaera⁴⁰, pioniera

³² APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 608; M. Chudzyński, *Przemiany społeczno-gospodarcze po 1864 r.*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 361; S. Adamski, *Lucień, przeszłość i teraźniejszość*, „Wiadomości Gostynińskie” 2013, nr 11, s. 12.

³³ AP Poznań, Królewski Sąd Obwodowy w Poznaniu, v. Treskow Otto Heinrich Karl, Rittergutsbesitzer in Radojewo, sygn. 53/4441/0-/10464; AP Poznań, Akta miasta Poznania, Abgaben vom Grundstück Nr 21 /Eigentümer H. von Treskow, Radojewo – ohne polizeiliche Bezeichnung, sygn. 53/474/0/17.12/9104.

³⁴ Ibidem, Rittergutsbesitzer in Chłudowo, sygn. 53/4441/0-/10467.

³⁵ Ibidem, v. Treskow Richard Heinrich und Amalie, Rittergutsbesitzer von Bolechowo, sygn. 53/4441/0-/10465.

³⁶ Ibidem, Rittersgutbesitzer aus Wierzonka, sygn. 53/4441/0-/10448.

³⁷ GSAPK Berlin, Forderung des Karl von Treskow in Berlin, Sohn des Kanonikus Sigismund von Treskow in Osinsk, Bd. 1, I. HA Rep. 151, IA, Nr. 6794, Ibidem, Nr. 6795/0.

³⁸ Więcej: BLHS Poczdam, Veranschlagungen von dem Rittergut Strzelce und den dazugehörigen Gütern 1809–1826, sygn. 37 Friedrichsfelde 85; H. v. Rosen, *Grocholin. Die Geschichte eines deutschen...*, s. 25.

³⁹ APP O. Kutno., Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 608.

⁴⁰ Albrecht Thaer (1752–1828) postępowy niemiecki agronom, propagator nowoczesnych upraw agrarnych w Europie,

nowoczesnego rolnictwa w Europie, a doświadczenie zdobywał w rodzinnych Owińskach. Na skutek konfliktu z ojcem Karl opuścił w 1812 r. rodzinny majątek wraz z właśnie co poślubioną, starszą od siebie o cztery lata bogatą kuzynką Julią Marią z Jouanne i zamieszkał z nią w zakupionym majątku Kade koło Genthin⁴¹. Zatrudnienie znalazł u swojego dziadka Benjamina Geoga w jego berlińskiej fabryce wódek⁴². Produkcja trunków przynosiła wprawdzie wymierne finansowe korzyści, nie sprawiała mu jednak żadnej satysfakcji i zadowolenia. Chcąc urzeczywistnić swoje marzenia o nowoczesnym folwarku, nabył w 1816 r. od rosyjskiego księcia Bariatyńskiego podupadający majątek ziemiański Friedrichsfelde koło Berlina⁴³. Zakupu dokonał za fundusze dziadka i bogaty posag żony. Dzięki swym umiejętnościom i wiedzy w ciągu kilku lat przekształcił go w innowacyjne gospodarstwo rolne. Friedrichsfelde stało się wzorem dla właścicieli dóbr ziemskich w całej Europie⁴⁴. Feudałowie, a także ciekawi nowinek technicznych turyści zjeżdżali tu, aby zobaczyć najnowsze osiągnięcia techniki agrarnej, m.in. sprowadzane z innych krajów kombajny lub kopaczki do ziemniaków. Jako wzorcową postrzegano hodowlę krów, a Karl wkrótce został pierwszym producentem świeżego mleka dla mieszkańców całego Berlina. Jego majątek okrzyknięto obiektem badawczym i wizytówką światowego rolnictwa. W 1822 r. w zabudowaniach należących do majątku Friedrichsfelde Karl von Treskow otworzył szkołę powszechną o kierunku rolniczym, wzorując się na placówce Hofwyl w szwajcarskim Yverdone⁴⁵. Krótco po tym w Möglin powołał do życia pierwszą w Europie wyższą szkołę rolniczą. Kierowanie pierwszą powierzył swojemu przyjacielowi i cenionemu reformatorowi rolnictwa Szwajcarowi Philippowi Emanuelowi von Fallenberg (1771–1844), a drugą swojemu mentorowi i nauczycielowi Albrechtowi Thaerowi.

założyciel m.in. Instytutu Rolnictwa w Celle.

⁴¹ Landeshauptarchiv Sachsen-Anhalt, Gutsarchiv Kade 1583-1889, H 112.

⁴² *Friedrichsfelde (1816–1945)*, [w:] Familienverband der Familie v. Treskow, Orte, [w:] R. Treskow, www.treskowpage.com

⁴³ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 609; GSAPK Berlin, Finanzministerium, Haferlieferungsforderung des Gutsbesitzers von Treskow in Friedrichsfelde bei Berlin, I. HA Rep. 151, IC Nr. 4813. H. v. Rosen, *Grocholín. Die Geschichte eines deutschen...*, s. 27; <https://www.schloss-friedrichsfelde.de/geschichte-schloss-friedrichsfelde>

⁴⁴ K. D. Stefan, *Friedrichsfelde. Der Ort. Das Schloss. Die Geschichte*, Berlin 2014; BLHS Poczdam, Gutsarchiv Friedrichsfelde, Rep. 37.

⁴⁵ Pochodzące z niższych warstw społecznych dzieci, często sieroty lub półsieroty, uczyły się w niej czytania, pisanie, rachunków, religii, a przede wszystkim podstaw uprawy roli i ogrodnictwa, nabywając jednocześnie zasad dobrego wychowania, H. v. Rosen, *Grocholín. Die Geschichte eines deutschen...*, s. 28.

Karl von Treskow (1787–1846)

Źródło: R. v. Treskow, [w:] www.treskowpage.com

Wysoki poziom dydaktyczny i nowoczesny program nauczania dał w późniejszym okresie podstawę do włączenia szkoły jako wydziału rolnictwa w strukturę berlińskiego uniwersytetu.

Pałac Friedrichsfelde – siedziba rodowa von Treskow w Berlinie, obecnie muzeum

Źródło: www.schloss-friedrichsfelde.de

4. Przekształcenie gospodarstwa rolnego w wielkotowarowe

Karl junior von Treskow kontynuował w majątku Strzelce wizjonerskie dzieło rozwoju rolnictwa prowadzone w Friedrichsfelde⁴⁶. W latach 30. XIX w. za jego sprawą rozpoczęły się tu największe inwestycje i modernizacje. W folwarkach zlikwidował szachownicę gruntów, tak zwane odpadki i kliny, zamieniając lub wykupując ziemie włościańskie znajdujące się między dworskimi⁴⁷. Dokonał zamiany 90 mórg i 227 prętów gruntów z należącymi do parafii kościoła Św. Trójcy w Strzelcach z proboszczem ks. Ludwikiem

⁴⁶ Relacja ustna Rüdiger von Treskow udzielona autorce w lipcu 2019 r.

⁴⁷ H. Lesiak, *Wieś i dwór...*, s. 278.

Nowakowskim⁴⁸. W ten sposób zlikwidował charakterystyczne dla okresu staropolskiego spory z sąsiadami o miedzę i zaprowadził w majątku racjonalną gospodarkę rolną⁴⁹. Do majątku sprowadził specjalistów z zakresu agronomii i według ich wskazówek zorganizował pracę. Swoim pełnomocnikiem do podejmowania działań w majątku Strzelce ustanowił 26 marca 1830 r. Teodora Pomanowskiego⁵⁰. Kolejnym administratorem został Wilhelm Stegemann. 8 października 1854 r. w berlińskiej kancelarii otrzymał notarialne, szerokie plenipotencje do zarządzania, administrowania, zaciągania zobowiązań finansowych, w tym pożyczek od instytucji i osób trzecich, zawierania notarialnych transakcji, prowadzenia postępowań administracyjnych i cywilno-prawnych w imieniu Karla i jego żony Julii Marii⁵¹. Treskow stawiał na racjonalny podział pracy przy uprawie, zwózce i magazynowaniu plonów. Ziemiaki i buraki przechowywano w podłóżnych, przykrytych słomą i ziemią kopcach, zboże i siano w stodołach i na strychach budynków gospodarczych. Zrezygnował z przeznaczenia części pól na ugór, zlikwidował system trójpolowy, uznając go za przejaw zacofania i niegospodarności. Wprowadził płodozmian, dostosowywał zasiew do rodzaju gleb oraz rotację upraw, w tym zbóż jarych i ozimych, dbał o odpowiedni stosunek roślin pastewnych, słomy i pastwisk. Zarządził intensywne nawożenie pól, używając głównie obornika zwierzęcego oraz szlamu stawowego. Zapewnił stosowanie najlepszych nasion zbóż do ręcznych wysiewów⁵². Prowadził uprawy: żyta, jęczmienia, grochu, rzepaku, owsa, łubinu, buraka cukrowego i ziemniaków, koniczyny na siano, założył pastwiska. Wzrost kultury rolnej swoich dóbr zamierzał osiągnąć zakładając w strzeleckim majątku plantacje tytoniu. Z Berlina sprowadził Augusta Kaufera⁵³, doświadczonego plantatora tytoniu i osiedlił go wraz z rodziną we wsi Sieraków Wielki, aby ten założył areal uprawny, wyhodował rozsadniki, wybudował stosowne suszarnie. Widząc wzrastające na zachodzie Europy zainteresowanie wyrobami

tytoniowymi, zamierzał z uprawy tego surowca uczynić kolejny filar produkcji rolnej⁵⁴. Na ziemiach polskich był pionierem tej branży produkcji rolnej, która pojawiła się zaledwie kilkanaście lat wcześniej⁵⁵.

Wdrażał nowoczesne metody także w hodowli zwierząt, opierając się o odpowiedni dobór gatunkowy. Prowadził chów bydła rasowego, wyspecjalizował się w hodowli owiec. Jego owczarnia była największą w całym regionie gostynińsko-kutnowskim, utrzymywała stado na poziomie 8000 szt. rocznie⁵⁶. Latem owce wypasano na pastwisku, ugorach lub w lesie, w czasie słoły zwierzęta pozostawały w stajniach i otrzymywały pożywienie w formie siana lub słoły, a zimową porą dodatkowo rano wyłoki buraczane, wieczorem zaś grochowiny. Do strzeleckiego stada sprowadzał jagnięta z Wielkiej Brytanii. Owce były starannie i prawidłowo pielęgnowane, myte i szczepione, głównie przeciwko ospie⁵⁷. Uzyskaną wełnę sprzedawał w Poznaniu i Berlinie⁵⁸. Obory dla bydła urządził na wzór szwajcarski. Zwierzętom podawano paszę w korytach poprzecznie ustawionych w budynkach, co pozwalało utrzymać je w dużej czystości, a wodę w żłobach zrobionych z palonej cegły. Codziennie bydło czyszczono zgrzebłem. W 1831 r. utrzymywano w strzeleckim folwarku: 146 koni, 72 krów, 115 młodzięży, 3500 macior i 800 skopów⁵⁹.

Dla zwiększenia zyskowności majątku, co było zgodne z trendami obowiązującym wśród propagatorów nowoczesnego rolnictwa⁶⁰, dokonał jego uprzemysłowienia i unowocześnienia, zamieniając je w gospodarstwo wielkotowarowe. W 1836 r. wystawiono w Strzelcach pierwsze zabudowania gospodarcze. Na dziedzińcu folwarku pojawiły się murowane budynki fabryczne. W 1843 r. Treskow wybudował najnowocześniejszą w Królestwie Polskim cukrownię⁶¹, na wyposażenie której sprowadził maszyny z Warszawy i Berlina⁶². Część mosiężnych, nagrodzonych

⁴⁸ Zamianę gruntów z proboszczem kościoła parafialnego w Strzelcach, który działał na mocy upoważnienia Rady Administracji Królestwa wydanego 10 lipca 1859 r. z właścicielem dóbr Strzelce dokonano wstępnie według protokołu z 9 sierpnia 1858 r., a 20 września 1860 r. notarialnie przed Hipolitem Sikorskim, rejentem okręgu orłowskiego, [w:] APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 608.

⁴⁹ J. Wąsicki, *op. cit.*, s. 150.

⁵⁰ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 608.

⁵¹ Ibidem, sygn. 609.

⁵² H. Lesiak, *Szlakiem dworów...*, s. 370-372.

⁵³ Archiwum Państwowe w Płocku, Akta stanu cywilnego Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Gostyninie, Księga zgonów z 1847 r., akt zgonu nr 244.

⁵⁴ AGAD, C.K. Ministerstwo Rolnictwa, Subwencje dla towarzystw rolniczych i budowlanych. Uprawa tytoniu, sygn. 1/309/03/169; Ibidem, sygn. 1/309/03/177; Ibidem, Uprawa lnu, tytoniu, ogrodnictwo, sygn. 1/309/03/182.

⁵⁵ K. Kozdra, *Charakterystyka sektora tytoniowego w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku” 2018, t. 28, s. 110.

⁵⁶ *Słownik geograficzny...*

⁵⁷ M. Chudzyński, *Wieś południowo-zachodniego Mazowsza 1864–1907*, Warszawa 1983, s. 81.

⁵⁸ BLHS Poczdam, Verkauf der Wolle von der Schäferei Strzelce 1844-1846, sygn. 37 Friedrichsfelde 89.

⁵⁹ J. Kita, *Wzorcowe majątki ziemskie w Królestwie Polskim w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XIX w.*, „Rocznik Łódzki” 2012, t. 59, s. 33.

⁶⁰ W. Grabski, *Historia Towarzystwa Rolniczego 1858–1861*, Warszawa 1904, t. I, s. 190-194.

⁶¹ *Słownik geograficzny...*

⁶² H. Lesiak, *Szlakiem dworów...*, s. 372.

na targach w Moskwie, urzędzeń zakupił w Fabryce WYROBÓW METALOWYCH kotlarza Pawła Rystoffa w Gostyninie⁶³. Cukrownia spłonęła w 1861 r., ale została szybko odbudowana. Przerabiała rocznie 100.000 korcy buraków, w 1850 r. wartość produkcji ze sprzedaży cukru wynosiła 200.000 rubli, zatrudniała dziennie 120-130 osób⁶⁴. Z ziemniaków wytwarzano, głównie na rynek wewnętrzny, w dwóch parowych gorzelniach okowitę (27 000 garncy w 1831 r.), a z rzepaku tłoczono olej.

W połowie XIX w. w rękach Tresków znajdował się drzewostan o powierzchni 13264 mórg. Był to największy obszar leśny w dobrach prywatnych powiatów gostynińskiego, kutnowskiego, łowickiego i sochaczewskiego. Zaprowadzono w nim wzorcowe gospodarstwo leśne. Mając na celu ochronę własnego drzewostanu, drewno na potrzeby cukrowni i gorzelni kupowano. Intensywny rozwój różnych gałęzi przemysłu pozwolił przetrwać ciężkich czasów. Grunty orne majątku zmeliorowano jako jedne z pierwszych w tym regionie. Dokuczliwy brak wody dla celów gospodarczych zlikwidowano z chwilą budowy stawów w południowych granicach osady. Dla osuszenia pól okolonowano je rowami, które co kilka lat czyszczono. Kosztowne zabiegi irygacji gruntów zwróciły się już po kilku latach. W okresach letniej suszy uzyskiwana w majątku wydajność z morgi wynosiła prawie dwa razy więcej niż w gospodarstwach bez melioracji rolnych⁶⁵.

Znacznym usprawnieniem funkcjonowania strzeleckich dóbr była budowa bitych dróg wewnętrznych. Łączyły one folwarki dworskie – Strzelce z Muchnowem, Długoleką i Kozią Górą⁶⁶. Według szczegółowych tabel sporządzonych w latach 1842–1843, majątek obejmował 6 200 mórg, z czego 3 579 mórg stanowiły pola orne⁶⁷. Łącznie we wszystkich folwarkach zatrudniano na stałe 123 osoby, nie licząc chłopów przyjmowanych do prac sezonowych i włościan odrabiających pańszczyznę. Chłopi mieszkali w domach folwarcznych tzw. czworakach, długich, często malowanych wapnem na biało, znajdujących się tuż przy zabudowaniach gospodarczych⁶⁸.

⁶³ B. Konarska-Pabiniak, *Saga rodziny Rystoffów z Gostynina*, „Notatki Płockie” 2014, nr 4, s. 5.

⁶⁴ M. Chudzyński, *Okres międzypowstaniowy...*, s. 290.

⁶⁵ M. Chudzyński, *Wieś południowo-zachodniego Mazowsza...*, s. 60.

⁶⁶ E. Szubska-Bieroń, *Osadnictwo niemieckie na ziemi gostynińskiej w XVIII i XIX w.*, „Rocznik Gostyniński” 2007, t. I, s. 264.

⁶⁷ M. Woyde, *Opis gospodarstwa w dobrach Strzelce w Powiecie Gostynińskim, Guberni Mazowieckiej położonych*, „Rocznik Gospodarstwa Krajowego” 1845, t. VI, s. 239-250.

⁶⁸ W. Koperska, *Moja rodzinna wieś Niedrzaków i okolice. Wspomnienia*, Kutno 2017, s. 28-29.

5. Strzelce wzorem dla ziemiaństwa Królestwa Polskiego

Posiadłość Strzelce uchodziła za jedną z najpiękniejszych i najbogatszych gospodarstw folwarcznych w Królestwie Polskim⁶⁹. Wybitny ekonomista polski Władysław Grabski uznawał za reprezentatywny folwark w pierwszej połowie XIX taki, który funkcjonuje dzięki [...] *stałej systematycznej działalności ulepszającej, zmierzającej do trwałego podniesienia wydajności warsztatu rolniczego*⁷⁰. Majątek Tresków uznany został w Królestwie Polskim za wzorcowy⁷¹, nie miał sobie równych w powiecie gostynińskim, choć wiele gospodarstw obszarnczych prowadzonych było tu na wysokim poziomie agrarnym i przemysłowym⁷². Do przodujących w rejonie Gostynina należały: Sanniki (własność Nathansonów)⁷³, Belno (własność Leszczyńskich)⁷⁴, Sójki (własność Cieleckich)⁷⁵, Duninów (własność Ike)⁷⁶, Studzieniec (własność Skarżyńskich)⁷⁷, Rataje (własność Higersbergerów)⁷⁸ czy Oporów (własność Orsettich)⁷⁹. We wszystkich majątkach właściciele łączyli rolnictwo z przemysłem – obok zastosowania nowych rozwiązań w uprawie gruntów rolnych, plantacji buraków, hodowli bydła i owiec prowadzili gorzelnie, cukrownie, browary, tartaki, młyny, olejarnie, rafinerie czy cegielnie⁸⁰. Także i oni, dzięki wszechstronnej działalności i znakomitym wynikom produkcyjnym, mnożyli własne źródła dochodu, przynosząc jednocześnie zyski dla skarbu

⁶⁹ Ibidem, s. 237.

⁷⁰ W. Grabski, s. 183.

⁷¹ H. v. Rosen, *Grocholin. Die Geschichte eines deutschen...*, s. 41.

⁷² „Rocznik Gospodarstwa Krajowego” 1856, t. 29, s. 2-3.

⁷³ L. Loewenstein, *Rys statystyczny dóbr Sanniki*, „Rocznik Gospodarstwa Krajowego” 1856, t. 29, s. 1-31; M. Natanson, *Dobra Ziemskie Sanniki*, Warszawa 1903; M. Natanson, *Organizacja gospodarstwa wiejskiego*, Warszawa 1895; M. Natanson, *O nawożeniu obornikiem i innymi, dla użytku gospodarzy wiejskich*, Warszawa 1901; M. Natanson, *Wrażenia z wycieczki rolniczej*, Warszawa 1903, cyt. za: E. Sławińska-Dahling, *Sanniki i Chopin – panorama historyczna*, „Rocznik Gostyniński” 2007, t. I, s. 173; *Gostyniński Słownik Biograficzny*, pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2017, s. 255-256.

⁷⁴ B. Konarska-Pabiniak, *Ignacy Leszczyński z Belna i jego sławny zięć Tytus Chatbiński*, „Rocznik Gostyniński” t. III, Gostynin 2012, s. 298-300; *Gostyniński Słownik...*, s. 189-190.

⁷⁵ M. Łukomska, *Dwór w Sójkach i jego mieszkańcy*, Kraków 2016, s. 57.

⁷⁶ P. Franciszkiewicz, A. Sumliński, *op. cit.*, s. 271.

⁷⁷ M. Chudzyński, *Studzieniec – prawda i legenda*, „Rocznik Gostyniński” 2008, t. II, s. 241; „Gazeta Wyborcza” 2012, 3 maja 2012 r.

⁷⁸ B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 207-218.

⁷⁹ „Rocznik Gospodarstwa Krajowego” 1845, t. VI, s. 237 i n.; 1847, t. XI, s. 89 i n.; „Biblioteka Warszawska” 1847, t. IV.

⁸⁰ AP w Poznaniu, Albert Breyer – spuścizna, Strzelce powiat kutnowski, sygn. 53/968/0/-/777, k. 64-66.

Królestwa. Jednak stosowanie innowacyjnych metod agrarnych opartych na podstawach nauk przyrodniczych, bieżąca współpraca Karla von Treskow z europejskimi naukowcami z zakresu rolnictwa, a przede wszystkim cenna jego wiedza ekonomiczna powodowały, że postęp w strzeleckich posiadłościach zachodził znacznie szybciej. Podpatrując prowadzenie gospodarstwa rolnego przez ród von Treskow korzystali miejscowi chłopci czynszowi i uwłaszczeni.

Po kilku latach zarządzania dobrami Karl von Treskow uzyskał dziesięciokrotny wzrost zysków. Rozwojowi gospodarczemu Strzelec oraz zwiększeniu skali i zakresu produkcji sprzyjał wzrost zamożności okolicznych miast, rosnąca dynamika przemysłu Królestwa Polskiego, a także zwiększające się zapotrzebowanie na artykuły rolnicze. Arystokrata wykorzystał przypadający na połowę XIX w. wzrost znaczenia transportu śródlądowego na Wiśle, co w połączeniu z rosnącą liczbą płocki spichlerzy i przystani dla barak stwarzało nowe możliwości sprzedaży artykułów rolnych spławianych w kierunku Gdańska⁸¹. Wiodący przez Strzelce i Gostynin trakt z Kutna do Płocka uaktywniał dodatkowo lokalny rynek⁸². Budowa drogi bitej w 1866 r. ułatwiła wywóz towarów wyprodukowanych w folwarkach należących do Tresków⁸³.

W 1840 r. Karl von Treskow rozpoczął budowę zachowanego do dziś neorenesansowego, czterokondygnacyjnego murowanego pałacu (dwie kondygnacje mieszkalne). Nadano mu kształt prostokąta i otynkowano. Bryła charakteryzowała artystyczna prostota, brak przepychu i surowość oraz masywność. Jedyłą skromną dekoracją architektoniczną posiadała ściana od strony południowej w postaci półkolistej absydy. Pałac osadzono na wysokim, kamiennym podpiwniczeniu, posiadał użytkowe poddasze oraz strych. Przykrywał go czterospadowy dach. Kondygnacje mieszkalne oddzielono gzymsem, nad oknami poddasza obwód budynku ozdobiono kordonowym fryzem. Wejście do pałacu usytuowano od strony dziedzińca i udekorowano arkadowymi portalami. Fasada posiadała siedem osi. Nad wejściem, na drugiej kondygnacji umieszczono loggię ozdobioną

kolumnami z kompozytowymi głowicami. Stąd rozciągał się widok na cały folwark. Dwuczęściowe drzwi na parterze od strony wschodniej prowadziły na taras i dalej do ogrodu. Karl von Treskow dostosował projekt do potrzeb rodziny. Chciał, aby członkowie rodu i goście mogli w pomieszczeniach pałacowych wygodnie spędzać czas oraz korzystać z uroków otaczającego pałac krajobrazu. Rezydencja miała służyć także podkreśleniu prestiżu rosnącego w potęgę rodu von Treskow, a dla samego jej pomysłodawcy stać się stosownym miejscem zakwaterowania i pracy podczas corocznych kilkutygodniowych pobytów inspekcyjnych. Nie jest znany architekt, według projektu którego wybudowano obiekt.

Pałac w Strzelcach w 1846 r. i widok współczesny
Źródło: Fotografia ze zbiorów rodziny von Treskow. Fot. E. Szubska-Bieroń

Wokół okazałego gmachu, w miejscu wyburzonych starych stajen i być może drewnianych zabudowań starego budynku mieszkalnego, zaaranżowano w 2. połowie XIX w. park dworski o powierzchni 2,5 ha według projektu Stefana Celichowskiego⁸⁴.

⁸⁴ A. Latos, *Środowisko geograficzne i przyrodnicze*, [w:] *Kutno poprzez wieki*, pod red. J. Szymczaka, Kutno-Łódź 2011, t. I, s. 74.

⁸¹ A. M. Stogowska, *Życie społeczno-gospodarcze Płocka w latach 1793–1918*, [w:] *Dzieje Płocka. Historia miasta w latach 1793–1945*, pod red. M. Krajewskiego, t. II, s. 171.

⁸² A. C. Dobroński, *Przemiany gospodarcze. Komunikacja*, [w:] *Dzieje Mazowsza lata 1795–1918*, t. III, pod red. J. Szczepańskiego, Pułtusk 2012, s. 515; *Atlas historyczny Polski. Mazowsze w drugiej połowie XVI w.*, Warszawa 1973; R. Breyer, *Vom Deutschtum im Gostyniner Land und in der Weichselniederung*, [w:] *Von der Weichsel an den Rhein*, pod red. P. Nasarskiego, Troisdorf, brak r. wydania, s. 9.

⁸³ B. Konarska-Pabiniak, *Z omnibusu do pociągu. Historia budowy kolei na trasie Kutno-Płock*, „Notatki Płockie” 2015, nr 3, s. 27; Topograficzna Karta Królestwa Polskiego, Warszawa 1839.

W efekcie dzięki jego staraniom powstał tu kompleks pałacowo-parkowy, któremu towarzyszyły solidne, murowane zabudowania gospodarcze i przemysłowe. Karl von Treskow nigdy się tu nie przeprowadził, na stałe mieszkał w rodzinnej siedzibie w Friedrichsfelde koło Berlina⁸⁵. Styl strzeleckiego pałacu nawiązuje jednak, być może nieprzypadkowo, do rodzinnej rezydencji⁸⁶.

Tuż obok pałacu, na niewielkim sztucznym wzniesieniu, znajdował się, wymieniany już w XIV w., widoczny w okolicznych wioskach murowany kościół parafialny pw. Św. Trójcy. Na początku XX w., z inicjatywy ks. proboszcza Jana Sobolewskiego, w miejsce starej świątyni rozpoczęto budowę nowego kościoła. Autorem projektu był architekt warszawski Józef Pius Dziekoński⁸⁷. 27 sierpnia 1911 r. ks. Aleksander Kakowski wmurował kamień węgielny, a 8 czerwca 1917 r., już jako arcybiskup metropolita warszawski, dokonał jego konsekracji⁸⁸. Ta neogotycka trzynawowa świątynia utworzyła jedną całość z czworoboczną, neoromańską dzwonnica. Bryłę kościoła podparły ceglane przypory, więź i prezbiterium zdobiły blendy, umieszczone pod gzymsami. Na osi nawy głównej umieszczono strzeliste neogotyckie okna z witrażami⁸⁹. Dzięki budowie pałacu i kościoła Strzelce zyskały okazałe obiekty architektoniczne.

W latach 1842–1843 w majątku Treskówów gościł Maurycy Woyde, wychowanek Instytutu Gospodarki Wiejskiej i Leśnictwa w warszawskim Marymoncie. W swoich obserwacjach prowadzonych pod kierunkiem prof. Wojciecha Bogusława Jastrzębowskiego notował:

⁸⁵ Pałac odgrywał zawsze dużą rolę w historii rodu von Treskow, ale także dynastii Hohenzollernów. Gmach o harmonijnym wymiarze architektonicznym, przytulnych pokojach z bogatym wyposażeniem, stanowił miejsce rodzinnych uroczystości i spotkań. W 1821 r. Karl zlecił zaprzyjaźnionemu architektowi Josephowi P. Lenné przekształcenie założonego wokół pałacu parku w stylu barkowym na modę angielską. Podczas przebudowy w części parku utworzono rodzinne miejsce pochówku członków rodu von Treskow. Rodzinny klimat pałacu tworzyła i ogromny wpływ na kształcenie dzieci wywarła Julia, żona Karla. W majątku gościły najwybitniejsze postaci życia kulturalnego ówczesnego Berlina, malarze, podróżnicy, artyści, a także przedstawiciele dworu królewskiego, [w:] R. Tresow, www.treskowpage.com, H. v. Rosen, *Grocholin. Die Geschichte eines deutschen...*, s. 299-304.

⁸⁶ Zespół pałacowo-parkowy został wpisany do rejestru zabytków nieruchomych woj. łódzkiego pod nr rej.: 500 z 25.05.1979 r.

⁸⁷ M. Glinda, T. Skuza, s. 90.

⁸⁸ Narodowy Instytut Dziedzictwa, Rejestr zabytków nieruchomych – województwo łódzkie, www.nid.pl, 11.02.2021.

⁸⁹ Pierwszy kościół został wybudowany w Strzelcach już w 1383 r. z fundacji księcia mazowieckiego Siemowita IV. Był on murowany, kryty dachówką. W 1603 r. przy kościele funkcjonowała szkoła parafialna z rektorem i kantorem, [w:] *Słownik geograficzny...*, s. 456.

Rozebrany pod koniec XIX w. stary kościół w Strzelcach
Źródło: zbiory rodzinne von Treskow

Poświęcenie kamienia węgielnego kościoła w Strzelcach 27 sierpnia 1911 r. W tle fragment pałacu
Źródło: Archiwum Hodowli Roślin Strzelce Sp. z o.o. Grupa IHAR

Wybudowany na początku XX w. kościół pw. Św. Trójcy w Strzelcach
Fot. E. Szubska-Bieroń

Główny produkt sprzedaży jest pszenica i wena. Buraki na cukier w miejscowej fabryce przetwarzane, znaczny zysk przedstawiają; a przytém jeszcze wytłoczyny, doskonałą są paszą, szczególnie dla owiec. Dwie gorzelnie całą zimę i połowę lata ogromnej masy kartofli potrzebują; rzepak zaś zimowy [...] w miejscu na olej się wybija.

Natomiast kupuje się na rachunek cukrowni do tysiąca półkubicznych sążni drzewa rocznie. Pszenica zaraz po pomłóceniu zwozi się do spichrza nad Wisłą 2 mil odległego, a stamtąd bywa przez kupców zakupowaną i zazwyczaj, na ich własne ryzyko dalej transportowaną. Wełna sprzedaje się na miejscu lub na targu w Warszawie; okowita zaś po największej części w miejscu się spienięża, małemi partjami⁹⁰.

Inwestycje finansowane były z własnych środków, ale także z pieniędzy pożyczanych od osób trzecich⁹¹ i instytucji finansowych⁹². Mimo wysokiej rentowności majątku nie zawsze przychody bilansowały wydatki⁹³.

6. Rodzinna spółka

Mieszkający w Berlinie Karl von Treskow był człowiekiem rozległych horyzontów, prowadził szeroką działalność społeczną. W 1824 r. został członkiem berlińskiego klubu Gesetzlose Gesellschaft zu Berlin (Berlin Lawless Society), do którego należały wybitne jemu współczesne osobistości, uważające się za przekazników tradycji, kultury i nauki. Aktywnie działał w Stowarzyszeniu Rozwoju Zakładania Ogrodów w Królewsko-Pruskim Państwie, założonym przez Josepha Petera Lenné, przyjaciela i wybitnego architekta krajobrazu. W poglądach politycznych był liberałem. Wychowywał dziewięcioro dzieci w atmosferze otwartości na świat⁹⁴. Troszczył się wraz z małżonką o należyte wykształcenie każdego z nich. Karl von Treskow zmarł w 1846 r. Został pochowany w parku, obok pałacu Friedrichsfelde. Pozostawił majątek o wartości ponad miliona talarów. Syn Hermann otrzymał posiadłości Chodów i Domanikowo, Rudolf – Zakrzewo koło Lublina, Julius – liczący 1330 ha majątek Grocholin, Heinrich – 1500 hektarową posiadłość Dahlwitz koło Berlina⁹⁵, najmłodszy Louis – dobra Weissagk o powierzchni 860 ha. Rodzinny majątek

⁹⁰ M. Woyde, s. 239-240.

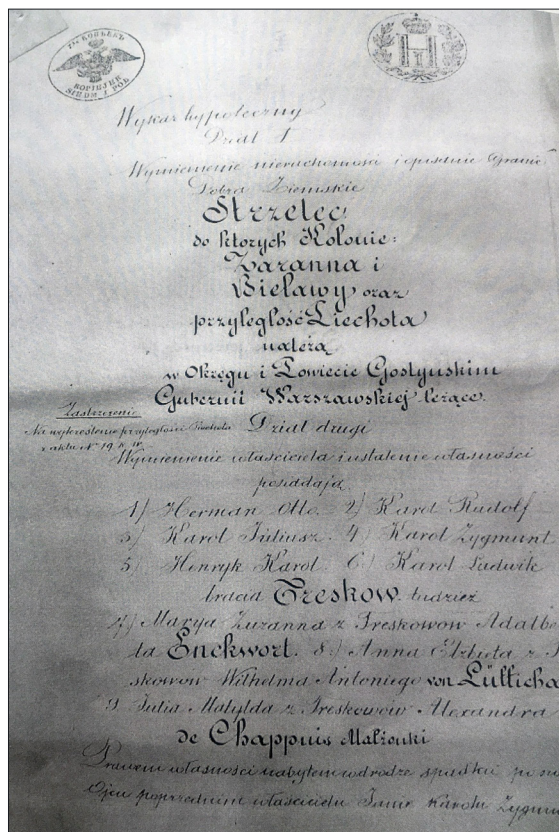
⁹¹ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Długoleka, sygn. 185-187; „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” 1854, nr 190.

⁹² „Dziennik Urzędowy Guberni Warszawskiej” z 13 lutego 1854 r.

⁹³ „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” 1847, nr 264.

⁹⁴ W pałacu Friedrichsfelde gościł Theodor Fontane. Relację z pobytu i atmosferę rodzinną von Treskow opisał w książce *Wanderungen durch die Mark Brandenburg. Spreeland*, cz. IV, Zentral- und Landesbibliothek Berlin, WWW.stadtmuseum.de/objekte-und-geschichten, Tutaj na krótko przed wybuchem drugiej wojny światowej przebywał także Eckart von Naso, prawnik, pisarz i dramaturg, który opisał panującą w pałacu atmosferę, jego wygląd pałacu, a także zabudowań gospodarskich i parku we wspomnieniach *Ich liebe das Leben*, Hamburg 1953.

⁹⁵ LHA SA Magdeburg, Irmgard Eveline von Gustedt, geborene von Treskow (1890-1964), H 51, Nr. 900.

Akt Notarialny poświadczający nabycie prawa własności Strzelec w drodze spadku po Karlu von Treskow przez jego dzieci
Źródło: Archiwum rodzinne von Treskow

Friedrichsfelde oraz założony w 1825 r. na zakupionych po sąsiedzku gruntach folwark, który nazwał od swojego imienia Karlshort, przeszły w ręce syna, Karla von Treskova juniora (1819–1882).

Dobra Strzelce wraz z kolonią Zaranna i Bielawy oraz przyległością Piechota ustanowił jako spuścizną niepodzielną⁹⁶. W postępowaniu spadkowym zakończonym 13 sierpnia 1847 r. majątek przeszedł w ręce wszystkich potomków. W ten sposób Karl senior ustrzegł strzeleckie latyfundium przed podziałem i zabezpieczył każdemu dziecku dodatkowy dochód na przyszłość⁹⁷. Sukcesorzy – Hermann Otto, Rudolf,

⁹⁶ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 609.

⁹⁷ Treskowowi założyli rodzinną fundację. W paragrafie pierwszym statutu fundacji opisany został cel następujący: *Różne gałęzie rodu von Treskow łączą się, zakładając rodzinną spółkę. Celem spółki jest tworzenie i umacnianie między sobą serdecznych i rodzinnych relacji; napętnianie każdego członka rodziny przeświadczeniem wierności w wypełnianiu swoich obowiązków, najpierw jako chrześcijanina, potem względem króla i Ojczyzny – jako urzędnika czy osoby prywatnej – i jako członek bliższej lub dalszej rodziny, pobudzenie i wzmocnienie poczucia, że każdemu członkowi rodu z tym nazwiskiem przekazywane są szczególne zobowiązania, aby godnie nosić to nazwisko i móc dorównać najstarszym wyróżniającym się rodom szlacheckim na naszej ojczyźnej ziemi. Celem spółki jest także wspieranie radą i czynem tych członków rodu, którzy potrzebują pomocy, żeby ci, którym los nie sprzyja lub doświadczeni przez nieszczęście członkowie rodu znaleźli oparcie w silnej spółce i byli*

Julius, Karl, Heinrich i Ludwig bracia von Treskow oraz siostry Marie Zuzanna z Treskowów Enckevort, Anna Elisabeth z Treskowów Lüttichau oraz Mathilde z Treskowów Chappuis prowadzili majątek w formie rodzinnej spółki. Spotykali się raz w roku w rodzinnej posiadłości Friedrichsfelde. Wówczas kolegiąlnie podejmowali kluczowe decyzje dotyczące funkcjonowania Strzelce. Spadkobiercy wybierali spośród siebie jedną osobę do zarządzania majątkiem, a ta ustalała administratora, nadając mu szerokie plenipotencje. Przywilej zarządzania Strzelcami otrzymał Karl junior (1819–1882), spadkobierca rodzinnej posiadłości Friedrichsfelde i Karlhorst. Obok prowadzenia gospodarstwa w odziedziczonych majątkach, zajął się polityką, reprezentując w niej nurt konserwatywny (nie pozostało w nim nic z liberała, jakimi byli jego rodzice)⁹⁸. Był posłem do Reichstagu przez dwie kadencje: 1867–1870 i 1871–1874. Pałac w Friedrichsfelde stał się miejscem spotkań sił sprzyjających pruskiej monarchii. Idąc za ówczesną modą panującą wśród dworu królewskiego cesarza Wilhelma I (1797–1888), wydzierżawił w 1854 r. folwark Karlhorst na zorganizowanie Berlińskich Dni Wyścigów Konnych. Od tego czasu przeprowadzano tu systematycznie gonitwy. Stałymi bywalcami torów wyścigowych była rodzina królewska oraz przedstawiciele dworu i pruskich rodów magnackich, a także mieszkańcy niemieckiej stolicy. Podczas zawodów dla członków armii pruskiej, w wyścigach myśliwskich w 1862 r. w Karlhorst pierwszą nagrodę wręczył osobiście król Prus Wilhelm I i jego syn Fryderyk III, późniejszy cesarz Niemiec.

W dobrach Strzelce kontynuował obraną przez ojca politykę rozwoju. Skutkiem regulacji stosunków włościańskich na zasadzie ukaz o uwłaszczeniu włościan w Królestwie Polskim cara Aleksandra II Romanowa z 19 lutego 1864 r.⁹⁹ majątek rodzinny uległ pomniejszeniu. Na rzecz chłopów właściciele oddali 331 mórg i 59 prętów ziemi, w tym 104 morgi ze wsi

zachęceni do okazywania godność bycia członkiem rodziny [...]. R. Treskow, www.treskowpage.com. Statut Rodzinnej Fundacji von Treskow i von Tresckow (Statut der Familien=Genossenschaft derer von Treskow und von Tresckow), został wydany drukiem przez drukarnię Buch- und Zeitungsdruckerei w Berlinie, Ibidem. Członkowie rodu von Treskow pielęgnują rodzinne tradycje, organizują zjazdy rodzinne (w Quedlinburg 2001, Heidelberg 2003, Schwerin 2005, Aachen 2007, Eisenach 2009, Regensburg 2011, w pałacu Friedrichsfelde 2015, Frankfurt nad Menem 2017, w Naumberg 2019), dokumentują swoją historię, prowadzą renowację rodowych zabytków, m.in. inskrypcje na rodzinnych nagrobkach, „Mittelbayerische Zeitung” z 22.05.2011; „Berliner Zeitung” z 21.05.2015.

⁹⁸ H. v. Rosen, *Grocholin. Die Geschichte eines deutschen...*, s. 44.

⁹⁹ S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1983, s. 362, 716-717.

Karl junior von Treskow (1819-1882)

Źródło: www.treskowpage.com

Strzelce, 131 morgi ze wsi Zaranna i 94 morgi od wsi Bielawy. W Strzelcach gospodarstwa cztero- lub jednomorgowe otrzymało 55 chłopów. We wsi Zaranna utworzono obszarowo większe gospodarstwa, głównie po 15 mórg każde, dla sołtysa oraz pod planowaną szkołę przeznaczono po dwie morgi, łącznie powstało 10 gospodarstw. Natomiast z likwidacji wsi Bielawy przekazano po 18 mórg ziemi na własność sześciu włościanom. Oprócz nadania prawa własności do ziemi, chłopci uwolnieni zostali z obciążeń feudalnych względem dworu. Nie musieli już odrabiać pańszczyzny, płacić czynszów, zwolnieni zostali z poddaństwa względem strzeleckiego dworu. Rodzina Treskow zagwarantowała gospodarzom służebności, np. prawo wypasu bydła w lasach należących do majątku, wchodzenia „bez fury i siekiery” dwa razy w tygodniu do lasu, tj. we wtorki i piątki, a także dodatkowo korzystania z 10 mórg i 36 prętów folwarcznych pastwisk¹⁰⁰. W ramach wprowadzonego uwłaszczenia od 1 października 1867 r. oddano z majątku dla miejscowych chłopów także użytkowane przez nich ziemie z dóbr: Długoleka, Przyórz i Muchnow, likwidując przy tym wieś Waltersdorf. Spółka rodzinna jako właściciel majątku ziemskiego otrzymała na podstawie postanowienia Komisji Likwidacyjnej z 20 czerwca 1864 r. z ogólnych funduszy państwowych odszkodowanie pieniężne w wysokości

¹⁰⁰ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 608.

łącznej 25 566 srebrnych rubli¹⁰¹. Kwota ta została podzielona na wszystkich współwłaścicieli dóbr Strzelce. Wobec wprowadzonych regulacji reformy uwłaszczeniowej zmieniono od 1864 r. w majątku sposób gospodarowania, opierając się od tego momentu głównie na sile najemnej.

Karl junior von Treskow ożenił się z hrabianką Adelheid von Haeseler (1833–1908), pochodzącą z wpływowej rodziny na dworze cesarskim. Matństwo doczekało się dwójki dzieci, które wzrastały w środowisku elity arystokracji pruskiej. Córka Elisabeth została uznana przez Charlotte, siostrę cesarza Wilhelma II, za jej najlepszą przyjaciółkę. W wieku 19 lat wyszła za mąż za zamożnego pruskiego szambelana i cesarskiego mistrza ceremonii Leberechta von Kotze (1850–1920). Wkrótce potem małżonkowie zmuszeni zostali do opuszczenia Berlina w atmosferze obyczajowego skandalu¹⁰². Wyjechali na pogranicze śląsko-saksońskie w Karkonosze i zamieszkali w posiadłości składającej się z willi i dworku we wschodniej – uzdrowiskowej części Szklarskiej Poręby Górnej¹⁰³. Sparaliżowana Elisabeth po śmierci męża wróciła do Friedrichsfelde, gdzie zmarła w 1922 r.¹⁰⁴

7. Sigismund von Treskow – polityk, przemysłowiec i mechanizator dóbr strzeleckich

Spadkobiercą fortuny Karla von Treskow juniora i jego żony Adelheidy został w 1882 r. ich jedyny syn Sigismund. Urodził się 1 października 1864 r. w rodzinnym majątku Friedrichsfelde (dziś dzielnica w północno-wschodniej części Berlina). Po zdanej w 1884 r. maturze w Gimnazjum im. króla Fryderyka II w Berlinie rozpoczął studia prawnicze, które kontynuował później w Bonn. Pracę doktorską obronił 5 stycznia 1888 r. na Uniwersytecie w Jenie, otrzymując tytuł doktora nauk prawnych. Po studiach odbył służbę w armii pruskiej. Pracę zawodową podejmował kolej-

¹⁰¹ H. v. Rosen, *Grocholin. Die Geschichte eines deutschen...*, s. 44.

¹⁰² Wkrótce po zawarciu małżeństwa Leberecht von Kotze okazał się karierowiczem, modnym fircykiem i szarmanckim próżniakiem. Oskarżony o działalność przeciwko cesarzowi, trafił do więzienia, a następnie, po stwierdzeniu bezpodstawności stawianych zarzutów, zwolniony z aresztu. Cała afera doprowadziła do rozpadu małżeństwa, choć do rozwodu nie doszło, oboje musieli wyjechać z Berlina, [w:] R. Treskow, www.treskowpage.com [dostęp: 12.03.2021 r.].

¹⁰³ Pracownia Fotograficzna Kunstverlag v. F. Pietschmann w Schl. z 1901 r., widokówka nr 414. W willi mieści się obecnie Ośrodek Wypoczynkowy „Ostoja” przy ul. Wysokiej w Szklarskiej Porębie Górnej, www.polska-org.pl/7035493; widokówka nr SCHL843, Wydawnictwo Max Leipelt Bad Warmbrunn; pocztówka Szklarska Poręba. Domy rodziny von Kotze z datą stempla pocztowego z 1907 r. na www.ansichtskartenversand.com/ak/93-stare-pocztowki/28877

¹⁰⁴ R. Treskow, www.treskowpage.com.

no w sądach rejonowych w Rixdorf i Köpenick, a później w Sądzie Okręgowym II w Berlinie oraz tamtejszej kancelarii notarialnej Viebig. 8 października 1891 r. został mianowany wyższym urzędnikiem państwowym i powołany na referendarza rządowego, obejmując stanowisko w rządzie pruskim w Poczdamie. Jesienią 1895 r. zdał kolejny egzamin państwowy i otrzymał tytuł asesora rządowego. Dwa lata później na własną prośbę został zwolniony ze służby państwowej. Zajął się pracą samorządową, społeczną, a przede wszystkim prowadzeniem swoich wielkopowierzchniowych gospodarstw rolnych.

Szybki rozwój Berlina, zmieniająca się sytuacja ekonomiczna i społeczna oraz zainteresowania jego mieszkańców utwierdziły Sigismunda von Treskow w przekonaniu, że bardziej opłacalne od uprawy roli będzie stopniowe przekształcenie gruntów jego podberlińskiego majątku w działki inwestycyjne i budowlane. 3 marca 1893 r. sprzedał za 500 000 marek pruskiemu Związkowi Wyścigów Konnych wydzielony z folwarku Karlshorst areal o powierzchni 80 ha pod urządzenie torów wyścigowych¹⁰⁵. W niespełna rok na jego gruntach powstał nowoczesny hipodrom¹⁰⁶.

Tor wyścigowy w Karlshorst (majątek Friedrichsfelde) w 1856 r.

Źródło: www.treskowpage.com

Na początku XX w. Sigismund von Treskow wydzielił następny areal z przeznaczeniem na budowę ekskluzywnego osiedla mieszkaniowego. Urbanista Oscar Gregorovius opracował plan budowy nowej dzielnicy willowej z dużym założeniem parkowym¹⁰⁷. Budowano tu podmiejskie rezydencje o charakterystycznej dla nadmorskich kurortów architekturze wraz z niepowtarzalnie zaprojektowanymi

¹⁰⁵ „Neues Deutschland” 2010, nr 121.

¹⁰⁶ Wybudowano tory wyścigowe i do skoków przez przeszkody, drewniane trybuny dla publiczności i sędziów, restaurację, stajnie oraz tory treningowe. Sam cesarz urządził tu w 1895 r. własny pawilon. Od momentu wizyty cesarzowej na wyścigach w 1897 r., hipodrom Karlshorst stał się symbolem nowoczesnego i eleganckiego świata. Wówczas też, w maju 1894 r., odbyło się otwarcie nowej linii kolejowej do Karlshorst. Wszystko to zapewniło olbrzymi sukces całemu przedsięwzięciu, [w:] C. P. Steinmann, *Karlshorst, das „Dahlem des Ostens” – Pferde, Villen und Kalter Krieg*, referat wygłoszony 20.02.2018 r. w Urania Berlin.

¹⁰⁷ „Berliner Abendblatt” 2021, nr 5.

ogrodami. W latach 1919–1921 pojawiły się tutaj zaprojektowane przez architekta Petera Behrensa domy wielorodzinne – dwukondygnacyjne dla dwóch lub czterech rodzin z przydomowym ogródkiem. Dzielnica, której nadano nazwę Dahlem des Ostens (Wytworny Wschód) szybko stała się przedmieściem rozwijającego się wówczas dynamicznie Berlina, a posiadanie tu rezydencji stało się nobilitacją społeczną dla berlińskich mieszczan¹⁰⁸.

Dzielnica willowa z Karlshorst dawniej i dziś
Źródło: www.treskowpage.com, www.howoge.de

Majątek Friedrichsfelde w 1920 r. stał się jedną z dzielnic mieszkaniowych stolicy, 20 grudnia 1930 r. powstała tu stacja berlińskiego metra. Za tę inicjatywę zyskał ogromne uznanie wśród miejscowej społeczności. W dowód wdzięczności jego imieniem nazwano aż dziewięć ulic w nowych dzielnicach.

Kiedy w 1900 r. wyjechał pierwszy elektryczny tramwaj z Berlina do Friedrichsfelde, ulicę Karlshorster Chaussee przemianowano na Treskowallee.

W 1917 r. Sigismund von Treskow sprzedał kolejne 157 ha w południowej części majątku Friedrichsfelde jako tereny inwestycyjne, inkasując za nie krocie¹⁰⁹.

¹⁰⁸ L. B. Keil, *Ein Hauch Buergerlichkeit im tiefen Osten*, „Die Welt” 2008 z 30.09.2008.

¹⁰⁹ Powstały tu zakłady przemysłowe, a przede wszystkim garnizon wojskowy. Zbudowano m.in. hangary wojskowe i inne

Ulica Treskowallee w Berlinie
Źródło: www.treskowpage.com

Sigismund von Treskow działał na arenie lokalnej polityki samorządowej¹¹⁰. W 1898 r. został starostą powiatu Niederbarnim w Królestwie Prus, w prowincji Brandenburgia z siedzibą w Berlinie¹¹¹. Jego wielką zasługą w czasie pracy w samorządzie było połączenie na przełomie XIX i XX w. obrzeży Berlina liniami kolejowymi i tramwajowymi z centrum¹¹².

Za priorytet w swojej pracy samorządowej uznał wprowadzenie nowoczesnego systemu ochrony zdrowia (zlecił budowę pięciu szpitali i licznych przychodni)¹¹³, budowę infrastruktury miejskiej, zreformował system ochrony przeciwpożarowej¹¹⁴ i edukacji¹¹⁵. Mieszkańcy, obdarzając go zaufaniem za prowadzoną przez niego politykę, powierzyli mu w kadencji 1907–1913 mandat poselski z ramienia Partii

objekty militarne, w których zakłady Siemens-Schuckert rozpoczęły produkcję pierwszych samolotów. Powstało także lotnisko do celów militarycznych.

¹¹⁰ „Niederbarnimer Kreisblatt” 1898, nr 5, 33, 35.

¹¹¹ „Niederbarnimer Kreisblatt” 1899, nr 20, 24, 33; Nieder- und Oberbarnim ab 1810, www.barnim.de/leben-in-barnim/kreisportrait/historischer-barnim.

¹¹² „Uroczyste otwarcie nowej linii kolejowej Lichenberg-Friedrichsfelde-Werneuchen miało miejsce w niedzielę rano. Zainaugurował jadący rozkładowo pociąg o 4:44 z Friedrichsfelde. W składającym się z 5 wagonów bogato przystrojonych girlandami pociągu miejsca zajęli ważni urzędnicy. Na poszczególnych dworcach gromadziły się tłumy ciekawskich, którzy witali wjeżdżający pociąg radosnymi okrzykami [...], [w:] „Niederbarnimer Kreisblatt” 1898, nr 45, 51.

¹¹³ „Niederbarnimer Kreisblatt” 1901, nr 4, 14, 29, 49; 1902, nr 33; 1903, nr 24.

¹¹⁴ „Niederbarnimer Kreisblatt” 1902, nr 15.

¹¹⁵ „Niederbarnimer Kreisblatt” 1898, nr 35, Obwieszczenie z 17 marca 1898 r.

Most im. Sigismunda von Treskow wybudowany w 1905 r. nad Sprewą przy Rathenau-Hallen w Berlinie

Źródło: www.commons.wikimedia.org

Konserwatywniej do pruskiego parlamentu, a potem do Reichstagu¹¹⁶.

Sigismunda von Treskow otaczał duży krąg znajomych i współpracowników. Należał do klubu Die Deutsche Gesellschaft 1914, w którym działali m.in. Albert Ballin, Robert Bosch, Gustav Krupp, Thomas Mann, Gerhard Hauptmann, Thomas T. Heine, czy Richard Strauss. Był wielkim filantropem, pomagał młodym badaczom prowadzącym innowacyjne prace dla rozwoju rolnictwa poprzez założoną fundację *Karl von Treskow Friedrichsfelde Stiftung*, zaś na działalność Towarzystwa Cesarza Wilhelma w Dahlem przekazał sto tysięcy marek¹¹⁷. Za zasługi na rzecz działalności społecznej otrzymał odznaczenie państwowe – Czerwony Order Szlachecki Klasy IV.

8. Przenoszenie europejskich nowin agrarnych

Wspomagając naukę, wspierał przede wszystkim inicjatywy związane z modernizacją rolnictwa. Jego zaangażowanie w rozwój agrokultury widać w majątku Strzelce. Sigismund von Treskow szeroko transferował idee zachodnioeuropejskiego rolnictwa w celu modernizacji swojego majątku. Sukcesywnie wprowadzając tam kolejne maszyny rolnicze stał się lokalnym pionierem mechanizacji. W końcu lat osiemdziesiątych XIX w. poczynił na strzeleckich polach pierwsze próby z maszynami do kopania ziemniaków i buraków cukrowych oraz do mechanicznego pielienia tych roślin¹¹⁸. Stosował pług parowy, żniwiarki, siewniki, grabie konne, a do pracy przy żniwach zakupił cztery

¹¹⁶ Dziś nosi ono nazwę Towarzystwo Wspierania Nauki im. Maxa Plancka i jest jedną z najbardziej prestiżowych na świecie organizacji badawczych. Posiada 70 instytutów, zatrudnia najwybitniejszych naukowców, z których siedemnastu zostało laureatami Nagrody Nobla. Od 1941 r. Towarzystwo przyznawało corocznie w Münchenbergu nagrodę im. Sigismunda von Treskow dla eksperymentatorów odnoszących sukcesy badawcze z zakresu hodowli roślin, [w:] Familienverband der Familie v. Treskow, Sigismund von Treskow (1864-1945), [w:] R. Treskow, www.treskowpage.com.

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ M. Chudzyński, *Wieś południowo-zachodniego...*, s. 62.

młockarnie¹¹⁹. Przędował w rozwoju mleczarstwa. Jako pierwszy już w 1875 r. zainstalował wirówkę do mleka, w oparciu o nowoczesne urządzenia założył serownię i rozpoczął produkcję serów holenderskich oraz masła¹²⁰. W latach osiemdziesiątych XIX w. wykorzystał zabiegi agrotechniczne, dla podniesienia wydajności gruntów ornych do nawożenia pól uprawnych szeroko wykorzystywał nawozy sztuczne¹²¹. W 1888 r. dobra liczyły 2 659 mórg¹²² i należały do wysoko uprzemysłowionych i wielkotowarowych. Różnorodność źródeł dochodu umożliwiało mu dobre prosperowanie nawet w okresach kryzysu. W celu wykorzystania bogactw naturalnych — pokładów gliny w folwarku Długoleka, uruchomiono tam cegielnię, którą modernizując przekształcono w zakład ceramiczny Glinice¹²³.

Wiosną 1920 r. po rozpoczęciu przez Dyрекcyję Budowy Kolei Państwowych budowy linii kolejowej z Kutna w kierunku Gostynina Sigismund von Treskow poczynił natychmiast starania, aby od stacji Strzelce poprowadzić do oddalonego o 3 km majątku bocznicę kolejową dla potrzeb funkcjonujących tu zakładów. Budowę linii, która na terenie cukrowni rozgałęziała się na trzy tory, zakończono w 1923 r.¹²⁴ Dzięki niej włączono dobra w ogólnopolską sieć kolejową, co zwiększyło możliwości zbytu produkowanych w majątku towarów.

Sigismund von Treskow mieszkał na stałe w Friedrichsfelde w Berlinie, gdzie zapadały wszystkie decyzje gospodarcze dotyczące Strzelce. Przyjeżdżał dwa razy do roku na kilkutygodniową inspekcję i ustalał inwestycje na kolejny rok. Decyzje bieżące podejmował zarządca Gustav Ludwig Theodor Ferdinand Tschirschnitz, który pracował w majątku w latach 1850-1905¹²⁵, przez kolejne 12 lat Niemiec o nazwisku Kuntzer, ostatnim był Paweł Ryszard Heyder (1917-1925)¹²⁶. Przez 40 lat administracją dóbr i cukrowni zajmował się także Leonard Żandarowski¹²⁷.

¹¹⁹ H. Lesiak, *Szlakiem dworów...*, s. 374.

¹²⁰ M. Chudzyński, *Przemiany społeczno-gospodarcze...*, s. 367.

¹²¹ Ibidem, s. 55-56.

¹²² *Słownik geograficzny...*

¹²³ Cegielnię wraz z gruntami o pow. 2,2 ha i 8,5 ha nabyli w 1928 r. Adolf i Aleksandra Bartoldowiei nadali jej nazwę Glinice, [w:] APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Długoleka, sygn. 185, 186; BLHS Poczdam, Erwerb, Vererbung und Wirtschaft des Gutes Strzelce 1894-1903, sygn. 37 Friedrichsfelde 162; W. Koperska, s. 26.

¹²⁴ B. Konarska-Pabiniak, *Początki kolei w Gostyninie w 1924 r.*, „Rocznik Gostyniński” 2016, t. IV, s. 94-95.

¹²⁵ BLHS Poczdam, Erwerb, Vererbung und Wirtschaft des Gutes Strzelce 1894-1903, sygn. 37 Friedrichsfelde 162; M. Woyde, s. 238.

¹²⁶ „Powiatowe Życie Kutna” 2020, nr 5.

¹²⁷ B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice...*, s. 308.

Treskow szukał sposobów na udoskonalenie rolnictwa i podniesienie poziomu agrarnego. Zależało mu na wprowadzaniu w strzeleckich dobrach nowinek agrotechnicznych. Postęp i uzyskiwanie coraz wyższych dochodów w sektorze upraw czy chowu widział w odkrywaniu nowych gatunków roślin o lepszych zdolnościach adaptacji do zachodzących zmian, bardziej odpornych na choroby i o wysokim plonowaniu. Obok intensyfikacji produkcji, majątek znany był z doskonałej organizacji pracy. W dwudziestoleciu międzywojennym Treskowowie zatrudniali 1 200 osób. Byli to urzędnicy, a także rzemieślnicy, robotnicy dniówkowi w cukrowni, gorzelni, cegielni, tartaku, na polach i w lesie, obsługujący 8060 mórg¹²⁸. Pracownicy, administracja i służba byli dobrze wynagradzani, a ich pensje oparto o system motywacyjny. Cukrownią, browarem, gorzelnią i folwarkami zarządzali zawsze fachowcy z dużą wiedzą i energią. Wszystko to sprawiło, a dodatkowo panujący w dobrach Treskówów wzorowy porządek – murowane budynki gospodarcze utrzymane w bardzo dobrym stanie technicznym, narzędzia i maszyny składowane w zadaszonych wiatach, a także zagospodarowany zielenią i nasadzeniami teren folwarków, że majątek Strzelce otrzymał miano akademii rolniczej w Polsce.

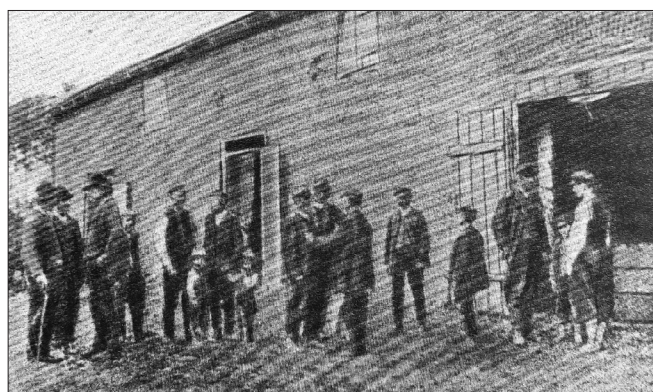
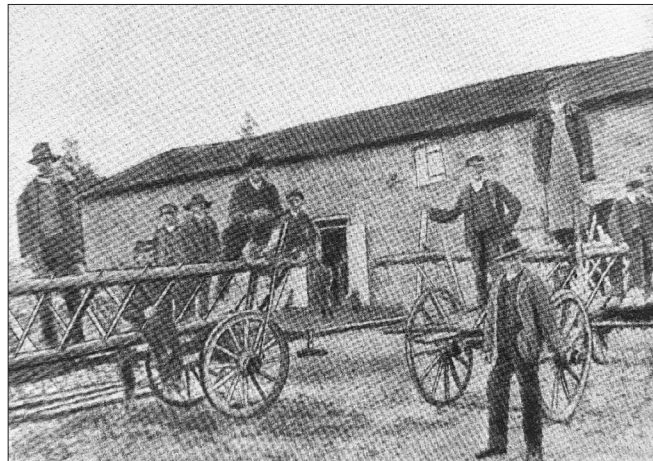
9. Ród von Treskow a ludność miejscowa

Majątek nie oparł się przemianom rewolucyjnym okresu 1905–1907 docierającym do Królestwa Polskiego z Rosji. Na fali walki proletariatu polskiego o wyzwolenie społeczne i narodowe, doszło do strajków także w strzeleckim majątku. Chcąc polepszyć swój byt i warunki materialne, służba folwarczna i robotnicy fabryczni domagali się podwyżek płacy i większej ordynarii, solidaryzowali się także z całym społeczeństwem walczącym o swobody narodowe i autonomię Królestwa. Do rozszerzenia akcji strajkowej przyczynili się głównie robotnicy strzeleckiej cukrowni. We wszystkich siedmiu folwarkach należących do strzeleckiego klucza kolektywnie przerwali pracę chłopci. Administratorzy zwołali naradę zarządców folwarków. Początkowo nie zgodzili się na wszystkie żądania stawiane przez robotników. Po tym jak strajk przybrał groźniejszy charakter, a przede wszystkim pojawiła się perspektywa nadchodzących żniw¹²⁹, zarząd majątku poszedł na ustępstwa i doszło do porozumienia¹³⁰.

¹²⁸ H. Lesiak, *Szlakiem dworów...*, s. 265.

¹²⁹ M. Chudzyński, *Wieś południowo-zachodniego...*, s. 226-227, 236-238.

¹³⁰ M. Chudzyński, *W okresie rewolucji 1905–1907*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostyńskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego,

Strajki w majątku Strzelce w 1906 r.

Źródło: *Cztery wieki Mazowsza*, Warszawa 1968, za: M. Chudzyński, *W rewolucji 1905–1907*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostyńskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 437-438.

W zamian strajkujący przystąpili do prac polowych.

Od samego początku zarządzania dobrami Strzelce, tj. od 1796 r., niemieccy właściciele ziemscy opowiadali się za polubownym i kompromisowym rozwiązywaniem wszelkich konfliktów z miejscowymi właścicielami. Był to bardzo ważny element relacji społecznych z mieszkańcami, zwłaszcza że prowadzenie majątku przez Treskówów przypada na okres dokonujących się w tym czasie największych zmian prawno-ustrojowych dotyczących położenia ludności wiejskiej.

Ze względu na miejsce zamieszkania kolejnych właścicieli rodu von Treskow poza majątkiem i granicami kraju, inny język ojczysty, odmienną kulturę i obyczaje, a przede wszystkim wyznanie, na przestrzeni 128 lat posiadania Strzelce nie nawiązały się więzi pomiędzy nimi a lokalną społecznością czy okolicznymi właścicielami ziemskimi. Treskowowie, w przeciwieństwie do wielu polskich rodzin ziemiańskich¹³¹, nie angażowali się w sprawy

Warszawa 1990, s. 435-438.

¹³¹ W. Caban, M. B. Markowski i M. Przeniosło, *Dwóje a społeczność lokalne na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*,

społeczne czy polityczne w Polsce¹³². Prowadzona przez Tresków polityka nie powodowała zadrażeń z ludnością polską. Podkreślić należy, że Sigismund von Treskow dbał o mieszkańców swojego majątku, o ich potrzeby i stan zdrowia. W każdym folwarku należącym do Tresków funkcjonowała szkoła, w Strzelcach także ochronka, dom ludowy, szkoła fabryczna i powszechna¹³³. Wszyscy chłopci mieszkający we wsiach należących do klucza strzeleckiego objęci zostali stałą opieką lekarską, którą od 1918 r. sprawował lekarz Marian Żandarowski¹³⁴. Kolejni właściciele majątku byli dla włościan przykładnymi, pracowitymi rolnikami, których miejscowi chętnie podpatrywali i z doświadczeń których korzystali we własnych już gospodarstwach.

Ogromną zasługą pruskich właścicieli ziemskich jest urbanizacja majątku, a w szczególności semiurbanizacja folwarku Strzelce. Poprzez prowadzoną od momentu przejścia Strzelec przez Sigismunda Ottona von Treskow, jak i innych pruskich właścicieli majątków w Polsce¹³⁵, systematyczną kolonizację na prawie holenderskim dóbr z udziałem ludności obcej nastąpił proces koncentracji ludności w określonych punktach, później przekształconych w kolejne wsie i wzrost liczby ludności w całym majątku. Efektem prowadzonej urbanizacji był demograficzny, społeczny, a przede wszystkim przestrzenny rozwój majątku, powstawały kolejne osady i infrastruktura. Prowadzona urbanizacja przez Tresków miała przede wszystkim wymiar ekonomiczny – ludność rolnicza z obszarów wiejskich znajdowała nowe źródła utrzymania w powstających w Strzelcach kolejnych przedsiębiorstwach przemysłowych, następował proces popularyzacji zawodów nierolniczych w majątku, a to było z kolei stało się przyczynkiem do upowszechniania się w Strzelcach miejskiego stylu życia. Inwestowanie przez Tresków w rozwój rolnictwa i przemysłu – wybudowanie

drobnych zakładów przemysłowych, jak gorzelnia, cukrownia, olejarnia, młyny, tartak, mleczarnia produkująca sery, przyczyniło się także do industrializacji dóbr, a wieś Strzelce zmieniła formę przestrzenną na „osadę fabryczną”¹³⁶. Obok wielu inwestycji przemysłowych i budowlanych pruscy właściciele ziemscy poprzez budowę pałacu i założenie parku pozostawili trwałe ślady w zmianach architektonicznych Strzelec. Dzięki własnej pracowitości, prowadzenia majątku zawsze „z otówkiem w ręku”, a głównie poprzez urbanizację i industrializację majątku doprowadzili do ogromnej prosperity i pomnożenia dóbr rodowych, a przede wszystkim wnieśli ogromny wkład w rozwój ekonomiczny ziem polskich i oddali zasługi dla krajowego skarbcza.

Po odrodzeniu państwa polskiego w 1918 r. rodzina von Treskow bardzo zabiegała, aby utrzymać w swojej własności dobra Strzelce¹³⁷. Niepodległe państwo polskie postawiło sobie za cel odebranie wielkich majątków zagranicznym właścicielom ziemskim, jeśli nie przyjmą obywatelstwa polskiego, i przekazanie ich w ręce polskie¹³⁸. W ostatnim roku funkcjonowania dobra strzeleckie należały łącznie do dwudziestu dziewięciu członków rodziny. Strzelce znalazły się na liście likwidacyjnej. Rozpoczęły się starania w poszukiwaniu nabywcy¹³⁹. Po długich negocjacjach z polskimi latyfundystami, które w imieniu największego udziałowca Sigismunda von Treskova prowadził Hans baron von Rosen m.in. z Lubomirskimi i Zamoyskimi¹⁴⁰, posiadłość przejął w 1924 r. za 425 000 dolarów i 4 884 zł Państwowy Bank Rolny, który jako jedyny nabywca był w stanie zapłacić taką sumę¹⁴¹. Po wykupieniu Strzelec przez PBR postawie i urzędnicy ministerialni urządzali tu polowania¹⁴². W latach 30. XX wieku dobra wystawiono na licytację¹⁴³.

Kielce 2008, s. 46.

¹³² Karl von Treskow junior miał przejawiać wrogi stosunek do powstania styczniowego. Otto von Bismarck, wówczas premier Prus, planował wykorzystać barona von Treskow do tłumienia przejawów wystąpień przeciwko Rosji w okolicach Strzelec. Karl von Treskow chciał podporządkowania Królestwa Polskiego monarchii Hohenzollernów na tych samych prawach co Wielkopolska, [w:] J. Feldmann, *Bismarck a Polska*, Warszawa 1966, s. 225-226.

¹³³ H. Lesiak, *Szlakiem dworów...*, s. 374.

¹³⁴ Marian Żandarowski poza pracą zawodową zajmował się działalnością społeczną, zorganizował zespół smyczkowy, prowadził orkiestrę dętą, utworzył w Strzelcach teatr amatorski, [w:] B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice...*, s. 309.

¹³⁵ Archiwum Główne Akt Dawnych, Generalne Dyrektorium. Departament Prus Południowych 1793-1806, Die von dem Hauptmann von Treskow auf seinen südpreußischen Gütern anzusetzenden Kolonisten. [Południowopruskie dobra Hauptmanna von Treskow i ich podział między kolonistów] 1799-1800, sygn. I/0988.

¹³⁶ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Zbiór dokumentów do księgi hipotecznej Osady Fabrycznej Cukru Strzelce, wydzielona z Dóbr Strzelce, sygn. 610.

¹³⁷ Majątek ucierpiał w czasie pierwszej wojny światowej, częściowo skonfiskowano wyposażenie nowoczesnej cukrowni, której po zakończeniu działań zbrojnych nigdy nie udało się odbudować, BLHS Poczdam, Verwaltung und Bewirtschaftung der Herrschaft Strzelce 1917-1918, syn. 37 Friedrichsfelde 84.

¹³⁸ Ibidem, s. 371; H. v. Rosen, *Grocholin. Die Geschichte eines deutschen...*, s. 56-57.

¹³⁹ Wszyscy współwłaściciele odpisali już w 1923 r. wstępna umowę sprzedaży z Towarzystwem Akcyjnym Handlowo-Przemysłowym, jednak na zbycie nie wyraziły zgody władze państwowe, [w:] APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 608.

¹⁴⁰ Ibidem, s. 69.

¹⁴¹ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 609; H. v. Rosen, *Vorwort...*, s. 6.

¹⁴² H. Lesiak, *Wież i dwór...*, s. 266.

¹⁴³ „Dzień Polski” 1931, nr 117.

Zanim Treskowie sprzedali majątek zmuszeni zostali do kolejnej częściowej parcelacji swych dóbr¹⁴⁴. Pomniejszenie dóbr nastąpiło na podstawie ustawy z 15 lipca 1920 r. o likwidacji majątków prywatnych w wykonaniu Traktatu Pokoju podpisanego 28 czerwca 1919 r. w Wersalu. Powołano Komitet Likwidacyjny w Warszawie, a ten komisje likwidacyjne w terenie. Na podstawie ich decyzji folwarki: Strzelce, Kozia Góra, Sieraków Wielki, Długoleka przeznaczone zostały do likwidacji, a rodzina Tresków listownie powiadomiona o tym. Wraz z likwidacją nieruchomości właściciele utracili także majątek ruchomy stanowiący przynależność do nieruchomości¹⁴⁵. Mieszkający w tych folwarkach chłopci, a także mieszkańcy okolic Żychlina czy Łowicza chętnie kupowali grunty korzystając z kredytów długoterminowych udzielanych przez Bank Włościański na 4 proc. lub Państwowy Bank Rolny w Warszawie na 8 proc.¹⁴⁶ Pożyczek udzielano również z funduszu zapomóg i kredytu ulgowego Okręgowego Urzędu Ziemskiego w Warszawie¹⁴⁷. Nabywano działki o powierzchni 4-5 ha, a także 10-12 ha¹⁴⁸.

Sigismund von Treskow nigdy nie zbliżył się ideowo do NSDAP¹⁴⁹. Mimo że w czasie drugiej wojny światowej mieszkał w Berlinie i był świadkiem rozwijającego się narodowego socjalizmu, dystansował się od działalności politycznej i nie brał udziału we wspólnych interesach nazistów z przedsiębiorcami. Jako człowiek nieprzeciętnie inteligentny i doświadczony działacz sceny politycznej, zdawał sobie sprawę z sytuacji panującej w III Rzeszy. Nie mogąc pogodzić się z postępowaniem nazistów i okrucieństwami wojny w grudniu 1940 r., postanowił wyjechać z hitlerowskich Niemiec. Kupił pięknie

¹⁴⁴ Dobra Strzelce nie należały do jednych z największych posiadłości ziemskich, [w:] W. Roszkowski, *Lista największych właścicieli ziemskich w Polsce w 1922 r.*, „Przegląd Historyczny” 1983, t. 74, z. 2, s. 281-299.

¹⁴⁵ Dziennik Ustaw z 1920 r., nr 70, poz. 467.

¹⁴⁶ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce powiat kutnowski, sygn. 609; Ibidem, Dobra ziemskie Długoleka, sygn. 186-187; Ibidem, Dobra ziemskie Kozia Góra, sygn. 756-761.

¹⁴⁷ APP O. Kutno, Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Długoleka, sygn. 188-191; Ibidem, Dobra ziemskie Kozia Góra, sygn. 757.

¹⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁹ Kuzyn Sigismunda gen. Henning von Treskow należał do przeciwników partii nazistowskiej i organizował opór przeciwko Adolfowi Hitlerowi, choć początkowo wierzył, że naziści zdołają wyprowadzić Niemcy z kryzysu lat 20. XX w. Był oficerem i służył w niemieckich siłach zbrojnych. Opracował plan „Walkiria” dotyczący zamachu stanu na rząd niemiecki i wraz z pułkownikiem Clausem Schenkiem grafem von Stauffenbergiem przygotował w lipcu 1944 r. zamach na Hitlera w kwaterze Wilczy Szaniec. Po otrzymaniu wiadomości, że Hitler przeżył wybuch bomby popełnił samobójstwo, „Focus” 2011, nr 8; „Głos Szczeciński” z 10 maja 2013.

Sigismund von Treskow ostatni zarządca i największy udziałowiec dóbr Strzelce

Źródło: www.treskowpage.com

położony pałac Klaus wraz z 574 hektarowym majątkiem w Górnej Austrii, niedaleko Steyr. Jednak nigdy się tam nie przeprowadził. Prawdopodobnie ze względu na podeszły wiek i sentyment do rodowej siedziby, pozostał w niej do końca życia. Po wejściu Armii Czerwonej do Berlina pałac Friedrichsfelde został przejęty przez Rosjan, splądrowany, a cierpiącego na cukrzycę i schorowanego Sigismunda von Treskow wystawiono z jedną walizką na ulicę¹⁵⁰. Starcem zaopiekowała się jego gospodyni pani Schneider i służący, którzy na drabiniastym wozie zaciągnęli go do mieszkania ogrodnika. Nestor rodu zmarł 23 maja 1945 r. i pochowany został w parku rodzinnego majątku Friedrichsfelde. W nocy z 8 na 9 maja 1945 r. na terenie dawnego folwarku Karlshorst w dzielnicy Friedrichsfelde podpisano akt bezwarunkowej kapitulacji Niemiec przed przedstawicielami mocarstw sojuszniczych, który zakończył drugą wojnę światową w Europie.

Sigismund von Treskow nie założył nigdy własnej rodziny. Adoptował dzieci swoich bliskich, w 1925 r. Ursulę von Sydow z domu Criegern (1910-2000) wnuczkę swojej jedynej siostry Elisabeth von Kotze, a pięć lat później, mającego już dwadzieścia lat, spokrewnionego z nim Hansa barona von Rosen (1900-1999), który od 1919 r. włączył się z zarządzanie majątkiem Strzelce¹⁵¹.

¹⁵⁰ BLHS Poczdam, Friedrichsfelde, sygn. 37.

¹⁵¹ H. v. Rosen, *Grocholin. Die Geschichte eines deutschen...*,

10. Systematyczna praca pokoleń spuścizną rodową

Pozostawił po sobie piękną historię rodową, nierozwalnie związaną z rozwojem rolnictwa. Zapisał się w dziejach Europy jako prekursor hodowli nowych odmian roślin, a przede wszystkim jako człowiek całkowicie oddany nowoczesnemu zarządzaniu dużym gospodarstwem rolnym, przy tym filantrop i działacz dobroczynny. Zamiłowanie i pasję, a także zdolności i umiejętności do pracy w rolnictwie oddziedziczył po swoim dziadku, a zainteresowanie polityką i gospodarką po ojcu. Był świetnym ekonomistą o analitycznym umyśle, właściwie oceniał i analizował sytuację gospodarczą, śledził najnowsze jej trendy na rynkach europejskich. Potrafił trafnie podjąć trudne decyzje inwestycyjne. Umiął dostosować się do wymagań stawianych przez zmienny rynek rolny i zastosować teorie ekonomiczne przy rozwiązaniu bieżących problemów w zarządzanych przez siebie majątkach. W historii zapisał się jako działacz społeczny, polityk, poseł do niemieckiego parlamentu, w pamięci sobie współczesnych przede wszystkim jako człowiek otwarty na świat i potrzeby innych ludzi, o szerokich horyzontach myślowych. Chłonną wiedzę i natychmiast wykorzystywał ją w praktyce. Swoje życie poświęcił pracy dla innych, unowocześnianiu rolnictwa, wdrażaniu nowości, kładąc ogromne zasługi dla rozwoju najważniejszego sektora gospodarki narodowej.

Pruska rodzina von Treskow jest przykładem, jak poprzez pokoleniowy kult pracy, sukcesywną realizację marzeń i pasji można zbudować potęgę finansową, wpisać się do grona europejskich reformatorów, zaistnieć na niwie działalności społecznej, w kręgach parlamentarnych i naukowych. Sigismund von Treskow zgromadził ogromny majątek i nieruchomości w Polsce, Austrii i w Niemczech¹⁵².

Pozostawiony w Strzelcach cały dorobek rodziny von Treskow po ponad 128 latach, służy dziś dobru społecznemu i mieszkańcom ziemi kutnowskiej. Obecnie realizatorem propagowanych przez Sigismunda von Treskow idei rozwoju rolnictwa jest powołana w jego byłym majątku w Strzelcach placówka naukowa Hodowla Roślin Strzelce sp. z o.o. Grupa Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – Państwowego Instytutu Badawczego¹⁵³.

Instytucja ta kontynuuje wizję nowoczesnego gospodarstwa rolnego i czerpie z najlepszych rozwiązań wprowadzonych przez kilka pokoleń rodziny von Treskow.

Widok współczesny dawnego majątku von Treskow

Źródło: Fot. Elżbieta Szubska-Bieroń, Archiwum Hodowli Roślin Strzelce Sp. z o.o. Grupa IHAR

Warto podkreślić, że Strzelce to nie jedyne dobra ziemskie Treskówów w regionie kutnowskim. Kolejnymi przykładami modelu gospodarowania wypracowanego przez ten ród są sąsiadujące ze Strzelcami majątki Chodów i Domanikowo, znane również z wykorzystywania nowoczesnej myśli agrarnej. Dziś w tychże dawnych dobrach Treskówów, podobnie jak w Strzelcach, funkcjonują placówki badawcze. Majątki te uznano po drugiej wojnie światowej za przykładowe i nie rozparcelowano, a na ich bazie utworzono Zakład Hodowli Roślin Ogrodniczych. Poza osiągnięciami w zakresie produkcji rolnej i zwierzęcej, prowadzi on obecnie intensywne badania w zakresie roślin warzywnych, uzyskując znaczące osiągnięcia w pracach hodowlanych nad burakiem cukrowym.

Należy także zauważyć, że w skład spuścizny rodowej pozostawionej w różnych zakątkach Polski i przejętej przez Skarb Państwa, obok liczących kilkaset tysięcy hektarów majątków ziemskich, wchodziły 23 zespoły pałacowo-parkowe. Dziś część obiektów będących świadectwem potęgi znakomitego pruskiego rodu arystokratycznego zatraciła swój pierwotny charakter. Mimo wartości historycznej i wpisania do rejestru zabytków są zdewastowane, zaniedbane i popadają w ruinę. Ich obecni zarządcy nie mają funduszy na ich renowację i odnowę¹⁵⁴. Część upaństwowionego majątku wystawiono na sprzedaż.

s. 69-90.

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, www.ihar.edu.pl.

¹⁵⁴ M. Danielewicz, *Radojewo. Magia w blasku rodziny von Treskow. Co skrywa pałac w Radojewie? Miasto chce sprzedać obiekt*, „Głos Wielkopolski” 2019, www.gloswielkopolski.pl.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
- Zespół Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych
- Zespół C.K. Ministerstwo Rolnictwa, Subwencje dla towarzystw rolniczych i budowlanych. Uprawa tytoniu
- Zespół Księgi grodzkie i ziemskie gostyńskie i gąbińskie
- Archiwum Państwowe w Płocku,
- Zespół: Akta stanu cywilnego Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Gostyninie, Księga zgonów z 1847 r.
- Archiwum Państwowe w Płocku Oddział w Kutnie,
- Zespoły: Hipoteka powiatu kutnowskiego, Dobra ziemskie Strzelce, Dobra ziemskie Długoleka, Dobra ziemskie Kozia Góra
- Archiwum Państwowe w Poznaniu
- Zespół: Albert Breyer – spuścizna, Strzelce powiat kutnowski
- Zespół: Królewski Sąd Obwodowy w Poznaniu
- Zespół: Akta miasta Poznania
- Brandenburgischen Landeshauptarchiv w Poczdamie
- Zespół: 37 Friedrichsfelde
- Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz w Berlinie
- Zespoły: Familie von Treskow, Verleihungsurkunde für den Kaufmann v. Treskow zum erblichen Besitz der ehemals geistlichen Owinsker Güter und der Gratialgueter Dlugelenka und Muchnow, Zollerhebung derer von Treskow zu Milow an der Havel, Beschwerden des Kaufmanns Siegmund Otto von Treskow gegen den Schiffer de Witt; Lieferung von Zugoschen für französische Truppen in Danzig durch Unternehmer Otto Siegmund von Treskow, 21.05.1812; Generalkommissariat zur Verpflegung der französischen und alliierten Truppen, Magazine in Glogau, Küsterin, Festung Modlin, Stettin und Thorn, Inkolatsdiplom für Sigismund Otto Joseph v. Treskow vom 1797, Forderung des Karl von Treskow in Berlin, Sohn des Kanonikus Sigismund von Treskow in Owinsk, Haferlieferungsforderung des Gutsbesitzers von Treskow in Friedrichsfelde bei Berlin
- Landeshauptarchiv Sachsen-Anhalt w Magdeburgu
- Zespoły: Auszug aus dem Kirchenbuch über das Ableben des Alberst Siegmund Freidrich von Treskow; Familiensache i Irmgard Eveline von Gustedt, geborene von Treskow (1890-1964)
- Archiwum rodziny von Treskow

Prasa

- „Berliner Abendblatt“ 2021
- „Berliner Zeitung“ 2015
- „Biblioteka Warszawska“ 1847
- „Die Welt“ 2008
- „Focus“ 2011“
- „Głos Szczeciński“ 2013
- „Głos Wielkopolski“ 2019
- „Mittelbayerische Zeitung“ 2011
- „Neues Deutschland“ 2010
- „Niederbarnimer Kreisblatt“ 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903
- „Powiatowe Życie Kutna“ 2020
- „Rocznik Gospodarstwa Krajowego“ 1845, 1856
- „Wiadomości Gostyńskie“ 2013

Opracowania

- R. Breyer, *Vom Deutschtum im Gostyniner Land und in der Weichselniederung*, [w:] *Von der Weichsel an den Rhein*, pod red. P. Nasarskiego, Troisdorf, brak roku wydania.
- M. Chudzyński, *Okres międzypowstaniowy (1832–1862)*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostyńskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990.
- M. Chudzyński, *Przemiany społeczno-gospodarcze po 1864 roku*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostyńskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990.
- M. Chudzyński, *Wieś południowo-zachodniego Mazowsza 1864–1907*, Warszawa 1983.
- A. C. Dobroński, *Przemiany gospodarcze. Komunikacja*, [w:] *Dzieje Mazowsza lata 1795–1918*, t. 3, pod red. J. Szczepańskiego, Pułtusk 2012.
- M. Glinda, T. Skuza, *Kutno i region kutnowski*, Kutno 2008.
- Gostyński Słownik Biograficzny*, pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2017.

- M. M. Grzybowski, *Materiały do dziejów ziemi płockiej. Ziemia gostynińska*, Płock 2000, t. 11.
- B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007.
- S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1983.
- W. Koperska, *Moja rodzinna wieś Niedrzaków i okolice. Wspomnienia*, Kutno 2017.
- A. Latos, *Środowisko geograficzne i przyrodnicze*, [w:] *Kutno poprzez wieki*, t. 1, pod red. J. Szymczaka, Kutno-Łódź 2011.
- H. Lesiak, *Szlakiem dworów regionu kutnowskiego*, Kutno 2007.
- H. Lesiak, *Wieś i dwór w powiecie kutnowskim (zarys dziejów w XIX i I. połowie XX wieku)*, t. 2, Kutno 2003.
- M. Łukomska, *Dwór w Sójkach i jego mieszkańcy*, Kraków 2016.
- J. Nowacki, *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, t. 2, Poznań 1964.
- K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009.
- K. Pacuski, *Ziemia gostynińska od XII w. do 1462 r. na tle dziejów Mazowsza płockiego i rawskiego*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990.
- A. Pytlak, *Die deutsche Kolonisationsbestrebungen auf dem Staatsdomaenen in Königsreiche Polen vom 1793–1864*, Lipsk 1917.
- H. v. Rosen, *Grocholin. Die Geschichte eines deutschen Gutes in Posen*, Rautenberg 2017.
- H. v. Rosen, *Vorwort*, [w:] *Von der Weichsel an den Rhein*, pod red. P. Nasarskiego, Troisdorf (Rhld.) 1996.
- S. Stasiak, *Pradzieje Kutna i doliny Ochni*, [w:] *Kutno poprzez wieki*, t. 1, pod red. J. Szymczaka, Kutno-Łódź 2011.
- K. D. Stefan, *Friedrichsfelde. Der Ort. Das Schloss. Die Geschichte*, Berlin 2014.
- A. M. Stogowska, *Życie społeczno-gospodarcze Płocka w latach 1793–1918*, [w:] *Dzieje Płocka. Historia miasta w latach 1793–1945*, t. 2, pod red. M. Krajewskiego, Płock 2006.
- J. Szczepański, *Gostynin i ziemia gostynińska w latach 1462–1793*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990.
- A. Zamoyski, *Polska. Opowieść o dziejach niezwykłego narodu 966–2008*, Kraków 2011.
- K. Zimmermann, *Fryderyk Wielki i jego kolonizacja rolna na ziemiach polskich*, t. 1, Poznań 1915.
- L. Zugaj, *Gmina Gostynin – od pradziejów do współczesności*, Gostynin 2014.

Artykuły

- S. Adamski, *Lucień, przeszłość i teraźniejszość*, „Wiadomości Gostynińskie” 2013, nr 11(45).
- M. Chudzyński, *Studzieniec – prawda i legenda*, „Rocznik Gostyniński” 2008, t. 2.
- P. Franciszkiewicz, A. Sumliński, *Lustracja dóbr duninowskich z roku 1850*, „Rocznik Gostyniński” 2008, t. 2.
- W. Grabski, *Historia Towarzystwa Rolniczego 1858–1861*, Warszawa 1904, t. 1.
- J. Kita, *Wzorcowe majątki ziemskie w Królestwie Polskim w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XIX wieku*, „Rocznik łódzki” 2012, t. 59.
- T. Ladenberger, *Kolonizacja Fryderykańska na Śląsku*, „Przegląd Zachodni” 1949, nr 5-6.
- L. Loewenstein, *Rys statystyczny dóbr Sanniki*, „Rocznik Gospodarstwa Krajowego” 1856, t. 29.
- K. Kozdra, *Charakterystyka sektora tytoniowego w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku” 2018, t. 28.
- B. Konarska-Pabiniak, *Saga rodziny Rystoffów z Gostynina*, „Notatki Płockie” 2014, nr 4.
- B. Konarska-Pabiniak, *Z omnibusu do pociągu. Historia budowy kolei na trasie Kutno-Płock*, „Notatki Płockie” 2015, nr 3.
- B. Konarska-Pabiniak, *Ignacy Leszczyński z Belna i jego sławny zięć Tytus Chałubiński*, „Rocznik Gostyniński” 2012, t. 3.
- B. Konarska-Pabiniak, *Początki kolei w Gostyninie w 1924 roku*, „Rocznik Gostyniński” 2016, t. 4.
- W. Roszkowski, *Lista największych właścicieli ziemskich w Polsce w 1922 r.*, „Przegląd Historyczny” 1983, t. 74, z. 2.
- E. Sławińska-Dahling, *Sanniki i Chopin – panorama historyczna*, „Rocznik Gostyniński” 2007, t. 1.
- E. Szubska-Bieroń, *Osadnictwo niemieckie na ziemi gostynińskiej w XVIII i XIX wieku*, „Rocznik Gostyniński” 2007, t. 1.
- A. Urbaniak, *W środku Polski. Powiaty: gostyniński, kutnowski, łęczycki i łowicki*, „Rocznik Gostyniński” Gostynin 2007, t. 1.
- J. Wąsicki, *Kolonizacja niemiecka w okresie Prus Południowych 1793–1806*, „Przegląd Zachodni” 1953, nr 9-10.
- M. Woyde, *Opis gospodarstwa w dobrach Strzelce w Powiecie Gostynińskim, Guberni Mazowieckiej położonych*, „Rocznik Gospodarstwa Krajowego” 1845, t. 4.
- A. Wyczański, *Rozdawnictwo dóbr królewskich za Zygmunta I*, „Przegląd Historyczny” 1953, nr 44/3.

Internet

- www.ansichtskartenversand.com/ak/93-stare-pocztowki/28877.
- www.barnim.de/leben-in-barnim/kreisportrait/historischer-barnim.
- www.commonswikimedia.org
- www.gloswielkopolski.pl.
- www.howoge.de

www.ihar.edu.pl.

www.nid.pl.

www.polska-org.pl/7035493.

www.schloss-friedrichsfelde.de/geschichte-schloss-friedrichsfelde.

www.stadtmuseum.de/objekte-und-geschichten.

www.treskowpage.com.

CONTRIBUTION OF THE VON TRESKOW FAMILY IN THE DEVELOPMENT OF EXEMPLARY DEMESNE STRZELCE IN THE YEARS 1796-1924

Summary

In 1797 after the purchase of large plots of land in the village of Strzelce, the Prussian von Treskow family tied themselves with this region for over 130 years. Successive generations of the family contributed to the systematic development and increase in wealth. The Treskow family bought land, built farm and factory buildings, built a palace in 1846. Using the best European models, they transformed the land area into the most beautiful and modern large-scale farm in the Kingdom of Poland. Thanks to parallel investments in economic and agrarian development, the property gained the name of an agricultural academy. Today, the visionary work of the von Treskows is continued by a research facility established on the basis of assets.

Keywords: Strzelce 1796–1924, von Treskow family, land estate, land grant

LOSY PŁOCCZAN ADOLFA I JANA ŚWIĘCICKICH W LATACH 1863–1881

Abstrakt

Artykuł uzupełnia i uściśla biogramy płocczan Adolfa i Jana Świącickich zamieszczone w słowniku Andrzeja Papierowskiego i Jerzego Stefańskiego. Adolf, powstaniec, założył w Białymstoku fabrykę. Jan, prezes Sądu Okręgowego w Płocku, był w Warszawie wydawcą tygodnika, potem prowadził cegielnię.

Słowa kluczowe: Adolf Świącicki, Jan Świącicki, płocczanie, biogramy, 1863–1881

Synowie Jana Stanisława Świącickiego i Eleonory z Nelskich, urodzeni w majątku Nowa Wieś w parafii Chrostkowo¹, mieli pobierać nauki w szkole początkowej w Lipnie, a następnie w gimnazjum gubernialnym w Płocku, tak, jak Jan Świącicki². Jednak czworo młodszych dzieci Świącickich kończyło szkoły w innych miastach. Plany edukacyjne pokrzyżował wybuch powstania styczniowego³. Nastoletni Świącicy, których życie zmieniło się w 1863 r. to: Adolf (14.03.1845–29.05.1879), Jan (14.02.1848–30.06.1923), Zofia Balbina (01.08.1850–12.04.1899) i Ludwik (11.11.1851–22.04.1922)⁴.

Adolf Świącicki

Adolf Świącicki stał na czele oddziału gimnazjalistów, który 20 stycznia 1863 wyruszył z Płocka na zgrupowanie w lasach koło Ciótkowa, zarządzane przez Zygmunta Padlewskiego. W Płocku, chłopcom wydano cztery fuzje i polecenie, aby udali się w lasy między Ciótkowem a Starożrebami na spotkanie z „Partią Warszawską”. Pod Ciótkowem 22 stycznia spotkali rosyjskich żołnierzy. Doszło do wymiany strzałów. Gimnazjalistom udało się bezpiecznie wycofać do lasu. Lasem dotarli do wsi, gdzie ukryli dubeltówki

i przenocowali. Tam zostali schwytani przez Rosjan i dołączeni do transportu jeńców⁵.

22 stycznia przybyły z Warszawy około stuosobowy oddział powstańców był rozlokowany w Ciótkowie. Dowódcą był Aleksander Rogaliński. Uzbrojenie oddziału składało się z dwóch strzelb, trzydziestu kos, siekier i kijów. Tego dnia pod zabudowania Ciótkowa podszedł tak samo liczny oddział rosyjskiej piechoty, prowadzony przez pułkownika Konstantego Jakowlewicza Kozlaninowa. Rosjanie mieli rozkaz schwytania powstańców bez użycia broni, po wezwaniu ich do poddania się. Powstańcy nie poddali się i doszło do bitwy. Była to pierwsza bitwa w czasie powstania styczniowego. W bitwie pod Ciótkowem poległo 43 Rosjan, w tym dowódca, a 17 było rannych. Straty powstańcze to trzech rannych, w tym dowódca, który ranny w oko został wyłączony z walki. Powstańcy rozprzeczli się po okolicy. Część rosyjskich niedobitków przedostała się do Bielska, gdzie stacjonował oddział rosyjskiego wojska pod dowództwem kapitana Stefanowskiego. To dało początek oblacie na powstańców⁶.

Powstańcy pojmani w okolicach Ciótkowa byli odstawieni do Płocka i oddani pod sąd wojenny. Adolf, którego widziano z bronią w ręku, dostał wyrok śmierci. Tego wyroku w Warszawie nie zatwierdzono⁷, natomiast wyrokiem sądowym, zatwierdzonym przez namiestnika 27 lutego 1863 r. [Adolf Świącicki został] oddany do wojska, służył w 72 Tuskim Pułku Piechoty jako zwykły żołnierz. Ojciec, Jan Świącicki, podał

¹ E. Sęczys, *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, Warszawa 2000, s. 705; R. Rudziński, A. Sikorowski, *Ziemia Chrostkowska. Materiały do monografii*, Chrostkowo 2006, s. 134.

² A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznanie. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 597.

³ S. Kieniewicz, *Padlewski Zygmunt, Polski Słownik Biograficzny*, t. XXIV, Wrocław 1979, s. 811-812.

⁴ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, sygn. 1706, akt zgonu 61/1899-1/Lwów; Archiwum Państwowe w Toruniu Oddział we Włocławku (dalej: APT Oddz. Włocławek), akt zgonu 14/1879/Chrostkowo; *Jan Świącicki i jego praca społeczna w Płocku w latach 1881–1923*, Biblioteka im. Zielińskich TNP, mps, sygn. 748, s. 1; E. Sęczys, *op.cit.*; M. Gajak-Toczek, *Tadeusz Czapczyński (1884–1958) pedagog-literaturoznawca-literat*, Łódź 2017, s. 26; Epitafium na grobie rodziny Ludwika Świącickiego na cmentarzu Stare Powązki w Warszawie.

⁵ *Jan Świącicki...*, *op. cit.*, s. 1-2.

⁶ Józef Piłsudski o powstaniu 1863 r., Londyn 1963, s. 85-87; M. Chudzyński, *Płock w okresie walk o wyzwolenie narodo- we (1793–1918)*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 2, *Historia miasta w latach 1793–1945*, (red.) M. Krajewski, Płock 2006, s. 87; K. Zadrożny, *Bitwa pod Ciótkowem – 22 stycznia 1863*, „Nasze Korzenie” grudzień 2011, nr 1, s. 20-21; K.J. Waluś, *Jeszcze o bitwie pod Ciótkowem 22 stycznia 1863 roku*, „Nasze Korzenie” grudzień 2012, nr 3, s. 29-31; *Potyczka pod Ciótkowem* https://pl.wikipedia.org/wiki/Potyczka_pod_Cio%C5%82kowem [dostęp: 23.07.2020 r.].

⁷ *Jan Świącicki...*, *op. cit.*, s. 1-2.

prośbę do cesarza o zwolnienie syna i na mocy przedstawienia namiestnika, cesarz rozkazem z 24 lipca 1869 r. pozwolił wrócić mu do domu⁸. Według wiedzy wnuczki Ludwika Świącickiego, ojciec uzasadnił swoją prośbę chorobą płuc Adolfa⁹. Adolf został zwolniony ze służby wojskowej i mieszkał w Cesarstwie Rosyjskim.

Adolf Świącicki został inżynierem, choć nie wiadomo, gdzie ukończył studia techniczne. Osiedlił się w guberni grodzieńskiej. W 1874 r. do spółki z Antonim Hipolitem Wieczorkiem, pochodzącym z Poznania, wziął w dzierżawę nieczynną fabrykę maszyn parowych w Krzywej pod Białymstokiem (obecne tereny przy ul. K. Ciołkowskiego w Białymstoku). Słownik geograficzny z 1883 r. podaje, że osada Krzywa w pow. białostockim posiada fabrykę maszyn i odlewów A. Świącickiego i Wieczorka. M. Wróbel napisała:

[...] „z nadzwyczaj małym funduszem i tylko [...] wytrwałą pracą” fabryka maszyn i odlewów rozwijała się, produkując różne elementy na potrzeby kolei brzesko-grajewskiej, narzędzia rolnicze i maszyny sukiennicze. Była to działalność na tyle efektywna, że w 1877 r. spółka „A. Świącicki i A. Wieczorek” kupiła fabrykę w Krzywej na własność¹⁰.

W „Gazecie Rolniczej” 20 marca 1879 r. ukazał się artykuł o nowych modelach narzędzi rolniczych, obejmujących m. in. bronę zygzakowatą. Autor pisał:

O ile wiemy, fabryka pp. A. Świącickiego i Wieczorka [...] pierwsza zaczęła wyrabiać podobne brony i wyrób ten znajdował pokup i uznanie u okolicznych posiadaczy ziemskich¹¹.

W słowniku geograficznym zamieszczona jest informacja, że produkcja roczna fabryki w Krzywej w 1879 r. wyniosła rs. 60 000¹². Wiosną stan zdrowia inż. Świącickiego pogorszył się w takim stopniu, że po wystąpieniu o paszport wrócił do rodzinnej Nowej Wsi, gdzie zmarł 29 maja 1879 r. Miał 34 lata. W akcie zgonu odnotowano, że w Nowej Wsi przebywał czasowo¹³.

⁸ C. Lissowski, *Powstanie styczniowe w Ziemi Dobrzyńskiej*, Płock 1938 (reprint Płock 2013), s. 213.

⁹ Przekaz Zofii Świącickiej-Utkin, matki autorki.

¹⁰ M. Wróbel, *Antoni Hipolit Wieczorek (1844–1906): rys biograficzny białostockiego fabrykanta i dzieje jego zakładu (do 1906 r.)*, „Rocznik Białostocki” 2014/14, s. 111; *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* (dalej: SGKP), t. V, Warszawa 1883, s. 799.

¹¹ S. Rewieński, *Jeszcze o próbach narzędzi rolniczych*, „Gazeta Rolnicza” 1879, nr 12 z 20 marca, s. 89-90.

¹² SGKP, *op. cit.*, s. 799.

¹³ APT Oddz. Włocławek, akt zgonu 14/1879/Chrostkowo.

Jan Świącicki

W styczniu 1863 r. Jan Świącicki współpracował z Adolfem jako łącznik i sam zamierzał wstąpić do powstańczego wojska. Zamiar ten ubiegł ojciec, zabierając Jana z Płocka do Nowej Wsi¹⁴. Tam też, zamiast w szkole początkowej w Lipnie, znalazł się jedenastoletni Ludwik. W Nowej Wsi przy rodzicach mieszkała Zofia Balbina. Swoją wiedzę o poczynaniach braci dzieliła się z matką. W rodzinie przechowała się taka oto relacja z tamtych czasów: Jakiś czas po aresztowaniu Adolfa, w okolicy Nowej Wsi przemieszczało się powstańcze wojsko. Gdy Ludwik uciekł do oddziału, powstańcy przyprowadzili go za uszy do dworu. Areszt domowy młodzieży w Nowej Wsi trwał przynajmniej do połowy maja, gdy rozstrzelano naczelnika województwa płockiego, Zygmunta Padlewskiego¹⁵. Nie ma żadnego przekazu, który dotyczyłby sympatii politycznych Jana Stanisława Świącickiego, znane są natomiast poglądy przyjaciela rodziny, Stanisława Abczyńskiego: Dzierżawca majątku Trąbin, Abczyński i tamtejszy proboszcz byli zwolennikami „białych”¹⁶. Trąbin jest odległy mniej niż 20 km od Nowej Wsi. Sąsiad Stanisław Abczyński i jego syn Jan często występują w aktach stanu cywilnego Świącickich. Abczyńscy przeprowadzili się do Warszawy w ślad za Świącickimi i tam również zamieszkali w sąsiedztwie.

Latem 1865 r. Jan Stanisław Świącicki z rodziną przeprowadził się do Warszawy, zostawiając majątek w rękach najstarszego syna, Henryka Świącickiego. Henryk miał wykształcenie agronomiczne¹⁷ i nie był obciążony rutyną gospodarowania w czasach poprzedzających reformę rolną z 1864 r.¹⁸ Trójka nieletnich dzieci Jana Stanisława miała uczęszczać do rządowych warszawskich szkół. Aby zapisać do gimnazjum 13-letniego Ludwika, ojciec wystąpił 16 sierpnia 1865 r. do sądu pokoju okręgu i miasta Warszawy z prośbą o sporządzenie aktu znania dla nieobecnego syna. Petent został określony jako *obywatel w Warszawie pod nr 2475 przy ul. Nowolipie zamieszkały*¹⁹.

¹⁴ Jan Świącicki..., *op. cit.*, s.1.

¹⁵ S. Kieniewicz, *op. cit.*, s.812.

¹⁶ M. R. Krajewski, *Powstanie styczniowe w Ziemi Dobrzyńskiej (1863–1864). Uwagi ogólne*, [w:] *Z dziejów powstania styczniowego na Kujawach i w Ziemi Dobrzyńskiej*, (red.) S. Kalembka, Warszawa 1989, s. 83.

¹⁷ A.H.T. Świącicki, *Historia herbu rodowego Jastrzębiec czyli saga rodu Świącickich IX–XXI w.*, wydanie internetowe 2010, s. 94, <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/456> [dostęp: 23.06.2020 r.]; Henryk Świącicki, syn Jana Stanisława, studiował w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie na kursie wyższym trzyletnim.

¹⁸ A. Taras, *Anatomia nienawiści. Stosunki polsko-rosyjskie XVIII–XX w.*, Warszawa 2015, str. 355-356.

¹⁹ A.H.T. Świącicki, *op. cit.*, s. 273.

Ludwik Święcicki (wczesne zdjęcie portretowe).
Zdjęcie udostępnione przez Marka Utkina

Zofia Balbina Święcicka (wczesne zdjęcie portretowe).
Zdjęcie udostępnione przez Magdalenę Kwaśniewską

W poprzednim roku właściciele tego domu ogłosili chęć odstąpienia jego pierwszej hipoteki za rs. 6000. Jednak Święcicki byli tylko najemcami²⁰. Dom był położony w dzielnicy Muranów. Również na Muranowie w kamienicy pod nr 2322 przy ul. Dzikiej mieszkała rodzina Eleonory Święcickiej²¹: Balbina z Nelskich Wołowska, wdowa po Hieronimie oraz Józef Grodecki, mąż Anny z Nelskich Grodeckiej²².

Nie wiadomo jak długo trwała postyczniowa przerwana w nauce szkolnej, mająca zatrzymać młodzież w Nowej Wsi. W dbającej o wykształcenie rodziny Święcickich nauka musiała odbywać się w domu pod kierunkiem Jana²³. Wystąpiły jednak opóźnienia w cyklu edukacyjnym chłopców, gdyż Ludwik ukończył pierwszy kurs na wydziale prawa Uniwersytetu

Warszawskiego dopiero w roku akademickim 1871/72²⁴. Na tej samej uczelni Jan ukończył pełne studia prawnicze. Rozpoczął je w Szkole Głównej Warszawskiej, która w 1869 r. została przekształcona w Cesarski Uniwersytet Warszawski.

Dnia 25 stycznia 1873 r. w parafii Narodzenia NMP w Warszawie odbył się ślub Jana Święcickiego z Marią Zarębską (trzech imion – Marianna Anna Rozalia, podpisana imieniem Maryja). W akcie małżeństwa pan młody jest scharakteryzowany jako urzędnik sądowy, który 8 stycznia otrzymał od Komisji Sprawiedliwości pozwolenie na wstąpienie w związek małżeński. Ponadto jego rodzice mieli zamieszkanie (stały pobyt) pod nr 2375c na ul. Karmelickiej. Natomiast Marianna Anna Rozalia Zarębska była panną lat 22 przy rodzicach, którymi byli małżonkowie Teofil i Teofila urodzona Dukiet, właściciele dóbr Żurawniki w parafii Jurków w powiecie pińczowskim, tamże zamieszkała. Panna młoda uzyskała pozwolenie na ślub w warszawskiej parafii, wydane przez jurkowską parafię 12 stycznia. Nowożeńcy oświadczyli, że nie zawarli umowy przedślubnej. Świadkami byli Stanisław Abczyński, obywatel lat 72, zamieszkały w Warszawie pod nr 2425 przy ul. Nowolipie oraz Józef Grodecki, emeryt lat 68 zamieszkały w Warszawie pod nr 2322 przy ul. Dzikiej, który swój podpis poprzedził tytułem „Radca Dworu”²⁵.

²⁰ Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Pułtusk, archiwalna księga wieczysta nr 3942; nr 2475 dotyczył policyjnej numeracji działek geodezyjnych, który zawierał *Skorowidz mieszkańców miasta Warszawy z przedmieściami na rok 1854 ułożony pod kierunkiem Zarządu Policji*, Warszawa 1854; w dalszym ciągu adresy warszawskich kamienic, pochodzące z dokumentów archiwalnych będą zgodne ze spisem policyjnym; „Dodatek do Kurjera Warszawskiego” 1864, nr 219 z 24 września, s. 3.

²¹ J.E. Utkin, *Potomkowie kupca Wołowskiego – prawnicy, powstańcy w XIX stuleciu*, „Miscellanea Historico-luridica” 2019, t. XVIII, z. 2, s. 79.

²² *Skorowidz mieszkańców...*, op. cit.

²³ Być może Ludwik Święcicki zaliczył rok (lub więcej) nauki w plockim gimnazjum. Przemawia za tym koleżeństwo z Władysławem Smoleńskim (v.: A. J. Papierowski, J. Stefański, op. cit., s. 554), który wykonał dla Ludwika wywód pochodzenia jego synów Edwarda i Witolda od Stanisława Święcickiego, żonatego z Krasieńską. Autorka widziała ten dokument u syna Ludwika z drugiego małżeństwa.

²⁴ J.E. Utkin, *Wspomnienie o Witoldzie Święcickim. Czasy do 1944 roku*, „Miscellanea Historico-luridica” 2017, t. XVI, z. 2, s. 215.

²⁵ APW, akt małżeństwa 7/1873/Warszawa, par. Narodzenia NMP.

Jan Świącicki (XIX-wieczne zdjęcie portretowe i rewers).
Zdjęcie udostępnione przez Annę Świącicką.

W świetle faktów przedstawionych w akcie małżeństwa wątpliwe jest, aby Jan Świącicki po ukończeniu studiów mieszkał w Płocku²⁶. Raczej skorzystał on z rekomendacji męża ciotki Anny, utytułowanego emerytowanego urzędnika Józefa Grodeckiego i podjął pracę w Warszawie w Komisji Sprawiedliwości. Ponadto panna młoda nie wносиła w posagu majątku nieruchomości, gdyż wtedy byłaby zapewne spisana umowa przedślubna. Młodzi Świącicki nie mieli nieruchomości w Płocku, co mogłoby przemawiać za pobytem Jana w tym mieście w latach siedemdziesiątych.

Latem 1873 r. Eleonora Świącicka doznała wylewu i wkrótce potem zmarła. Została pochowana na warszawskich Powązkach²⁷. Od jesieni tamtego roku Jan Świącicki związał się na kilka lat z „Gazetą Rolniczą”: od nr. 41 z 11 października 1873 r. do nr. 30 z 25 lipca 1879 r. był jej redaktorem. Co więcej, od nr. 12 z 25 marca 1874 r. do nr. 20 z 16 maja 1879 r. figurował jako wydawca. Adres biura redakcji do połowy 1874 r., ul. Karmelicka 13, wskazywał na bliskie sąsiedztwo miejsca zamieszkania rodziny.

„Gazeta Rolnicza” była tygodnikiem poświęconym gospodarstwu i przemysłowi rolnemu, wydawanym w Warszawie od 1861 r. Reklamy były drukowane w dodatku „Kurier Rolniczy”. Pismo poszerzało wiedzę czytelników we wszystkich dziedzinach związanych z gospodarstwem wiejskim, informowało o nowinkach w rolnictwie. Reklamy zaś dotyczyły różnych aspektów życia, również magazynów mód. Gazeta wysyłana do prenumeratorów pocztą obejmowała

swoim zasięgiem przynajmniej Królestwo Polskie. Ceny prenumeraty gazety wraz z dodatkiem wynosiły: na prowincji rocznie rs. 6, półrocznie rs. 3, w Warszawie rocznie rs. 4 kop. 80, półrocznie rs. 2 kop. 40, kwartalnie rs. 1 kop. 20. Od 1875 r. w biurze redakcji można było kupić pojedynczy numer za kop. 15²⁸. W porównaniu z ceną jednej hipoteki domu na Muranowie, prenumerata nie była tania. W kosztach wydania numeru było honorarium dla redaktora, dlatego działalność była bardziej efektywna, gdy wydawca sam był redaktorem. Od tej reguły odstępowano w czasach zmiany właściciela tygodnika.

Wiadomo, że Jan Świącicki był aplikantem sądowym do czasu likwidacji polskiej magistratury w 1876 r.²⁹ Aplikantura była zajęciem bezpłatnym, Jan miał zaś na utrzymaniu rodzinę. Wymagało to pogodzenia działalności zarobkowej ze stażem sądowym. Wydaje się, że rozliczanie nakładu tygodnika mogło być scedowane na Ludwika Świącickiego, który skończył przynajmniej w zakresie księgowości studia handlowe w Berlinie³⁰.

Adres biura redakcji „Gazety Rolniczej” zmieniał się w lipcu. Wydawca zawierał roczną umowę najmu lokalu w takim miejscu, aby w pobliżu mogła zamieszkać rodzina. Potwierdzenie tej zasady znajduje się w akcie urodzenia Urszuli Świącickiej, córki Jana

²⁸ „Gazeta Rolnicza”, Warszawa, roczniki 1873–1879.

²⁹ Jan Świącicki..., *op. cit.*, s. 3, 15; M. Sokolnicki, *Sądownictwo, prokuratura oraz adwokatura w międzywojennym Płocku (w stulecie odrodzenia sądownictwa polskiego)*, „Notatki Płockie” 2017, nr 3, s. 11-20, s. 14; K. Buczyński, *Prokuratoria Generalna Królestwa Polskiego (1816–1915)*, [w:] *Prokuratoria Generalna. 200 lat tradycji ochrony dobra publicznego*, (red.) L. Bosek, Warszawa 2016, s. 45.

³⁰ A. H. T. Świącicki, *op. cit.*, s. 273.

i Marii z Zarębskich. Urszula urodziła się w mieszkaniu swojego ojca w Warszawie pod nr 1417 przy ul. Siennej³¹, a biuro redakcji mieściło się od nr. 28 z 11 lipca 1877 r. przy ul. Siennej 2 (róg ul. Zielnej). Wyjątkowo w 1879 r. umowa najmu została rozwiązana wcześniej; od nr 14 z 3 kwietnia 1879 r. redakcja miała nowy adres: ul. Warecka 5. Wiązało się to z przewidywaną zmianą wydawcy na Aleksandra Trylskiego, który latem objął również redakcję „Gazety Rolniczej”. Brat Adolf i jego sprawy wymagały szybkiej interwencji rodzeństwa. Miał już wtedy zaawansowaną gruźlicę i pragnął zakończyć życie w Nowej Wsi, gdzie gospodarował najstarszy brat, a ojciec mieszkał jako rezydent.

Należało zaopiekować się Adolfem w jego podróży do domu, a także przeprowadzić pod względem prawnym i finansowym odstąpienie udziału wspólnikowi. W biografii Antoniego Hipolita Wieczorka nie ma wzmianki na ten temat, zaś rok śmierci Adolfa jest tam podany błędnie³². Zapewne przyczyną cichego przejęcia udziału była rzetelność i zgodność celu obu współwłaścicieli zakładu. Dlatego też Wieczorek mógł pochwalić się wysoką wartością produkcji na koniec 1879 r. Wiadomo, że Ludwik, który był buchalterem, współpracował z Adolfem w jego fabryce³³, nie ma jednak przekazu, jakich okresów dotyczyła ta współpraca.

Po śmierci Adolfa i podziale pozostałego po nim majątku Jan Świącicki zainwestował w cegielnię wydzierżawioną pod Warszawą koło Domaniewa³⁴. W okresie dzierżawy cegielni, w Domaniewie 22 lipca 1880 r. urodziła się Anna Zofia Świącicka, córka Jana i Marii z Zarębskich. Tego dnia została ochrzczona, a rodzicami chrzestnymi byli Ludwik Świącicki i Teofila Zarębska. W akcie urodzenia ojciec został określony jako obywatel ziemski, zamieszkały w Domaniewie. Świadcami zgłaszającymi w parafii Żbików narodziny dziewczynki byli gospodarz cegielni w Mosznie i lokaj z Domaniewa³⁵. Chrzest w dniu urodzenia sugeruje, że rodzice chrzestni, brat

i teściowa Jana, mieszkali w Domaniewie w dworcu wynajętym przez Świącickich. Wydaje się, że Ludwik mógł mieć udział oraz funkcję w przedsiębiorstwie ceglarskim. Cegielnia przysporzyła mu (Janowi) wiele kłopotów finansowych³⁶. Zakład jednak nie upadł. W SGKP z 1885 r. napisano, że w Mosznie jest cegielnia z produkcją na rs. 4000 rocznie³⁷. Bracia wycofali się z przedsięwzięcia. W 1881 r. Ludwik Świącicki zatrudnił się w Kasie Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich. Podobnie brat Jan wrócił do pracy w uczynnym zawodzie.

Jan Świącicki osiedlił się w Płocku w 1881 r. Otworzył tam kancelarię adwokacką³⁸. W swojej dawnej parafii w Warszawie pojawił się 22 sierpnia 1885 r. jako świadek urodzenia i ojciec chrzestny Heleny Heliodory Świącickiej, córki Ludwika i jego żony Zofii z Boczkowskich. W akcie urodzenia Heleny Jan Świącicki jest określony jako adwokat, przy czym najpierw podano, że mieszka w Warszawie, a potem wprowadzono poprawkę, że w Płocku³⁹.

Biogram płocczanina Jana Świącickiego świadczy o jego wszechstronnych zainteresowaniach⁴⁰. Zważywszy na pochodzenie z rodziny ziemiańskiej, sprawy poruszane przez „Gazetę Rolniczą” mogły go żywo zajmować. Nie tłumaczy to jeszcze zaangażowania w redakcję i wydawanie tygodnika. Decyzja o związaniu się na kilka lat z dziennikarstwem mogła być podjęta pod wpływem kariery ciotecznej brata, Bronisława Wołowskiego (trzech imion: Piotr Bronisław Jan), syna Hieronima i Balbiny z Nelskich⁴¹. Po powstaniu styczniowym Bronisław Wołowski wyemigrował do Francji⁴², gdzie został dziennikarzem, a w 1874 r. założył w Wiedniu pismo „Le Messenger de Vienne”, które wychodziło przez jedenaście lat⁴³.

³⁶ Jan Świącicki..., *op. cit.*, s. 3.

³⁷ SGKP, t. VI, Warszawa 1885, s. 731.

³⁸ Jan Świącicki..., *op. cit.*, s. 3.

³⁹ APW, akt urodzenia 1186/1885/Warszawa, par. Wszystkich Świętych.

⁴⁰ A.J. Papierowski, J. Stefański, *op. cit.*, s. 597.

⁴¹ J.E. Utkin, *Potomkowie...*, *op. cit.*, s.83; A.J. Papierowski, J. Stefański, *op. cit.*, s. 645.

⁴² B. Wołowski, *Polacy w rewolucji paryskiej*, Lwów 1871; B. Wołowski, *Z pamiętnika tułacza. Legion Polski we Francji w 1870–1871 roku*, Lwów 1873.

⁴³ W. Mickiewicz, *Emigracja polska 1860–1890*, Kraków 1908, s. 166.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Główne Akt Dawnych
- Księgi metrykalne par. rzym. kat. Archidiecezji Lwowskiej, sygn. 1706.
- Archiwum Państwowe w Toruniu Oddział we Włocławku

Księgi metrykalne par. Chrostkowo.

- Archiwum Państwowe w Warszawie

Księgi metrykalne par. rzym. kat. pw. Narodzenia NMP/ Warszawa – Leszno, Wszystkich Świętych / Warszawa.

- Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Grodzisku Mazowieckim

Księgi metrykalne par. Żbików.

- Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Pułtusku

Archiwalne księgi wieczyste, sygn. 3942.

Opracowania

K. Buczyński, *Prokuratoria Generalna Królestwa Polskiego (1816–1915)*, [w:] *Prokuratoria Generalna. 200 lat tradycji ochrony dobra publicznego*, (red.) L. Bosek, Warszawa 2016.

M. Chudzyński, *Płock w okresie walk o wyzwolenie narodowe (1793–1918)*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 2, *Historia miasta w latach 1793–1945*, (red.) M. Krajewski, Płock 2006.

M. Gajak-Toczek, *Tadeusz Czapczyński (1884–1958) pedagog – literaturoznawca – literat*, Łódź 2017.

Jan Świącicki i jego praca społeczna w Płocku w latach 1881–1923, Biblioteka im. Zielińskich, Towarzystwo Naukowe Płockie, maszynopis, sygn. R.748.

Józef Piłsudski o powstaniu 1863 r., Londyn 1963.

S. Kieniewicz, *Padlewski Zygmunt*, „Polski Słownik Biograficzny”, t. XXIV, Wrocław 1979, s. 811-812.

M. R. Krajewski, *Powstanie styczniowe w Ziemi Dobrzyńskiej (1863–1864). Uwagi ogólne*, [w:] *Z dziejów powstania styczniowego na Kujawach i w Ziemi Dobrzyńskiej*, (red.) S. Kalembka, Warszawa 1989.

C. Lissowski, *Powstanie styczniowe w Ziemi Dobrzyńskiej*, Płock 1938 (reprint Płock 2013).

W. Mickiewicz, *Emigracja polska 1860–1890*, Kraków 1908.

A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, Płock 2002.

S. Rewieński, *Jeszcze o próbach narzędzi rolniczych*, „Gazeta Rolnicza” 1879, nr 12 z 20 marca, s. 89-90.

R. Rudziński, A. Sikorowski, *Ziemia Chrostkowska. Materiały do monografii*, Chrostkowo 2006.

E. Sęcys, *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, Warszawa 2000.

Skorowidz mieszkańców miasta Warszawy z przedmieściami na rok 1854 ułożony pod kierunkiem Zarządu Policji, Warszawa 1854.

M. Sokolnicki, *Sądownictwo, prokuratura oraz adwokatura w międzywojennym Płocku (w stulecie odrodzenia sądownictwa polskiego)*, „Notatki Płockie” 2017, nr 3, s. 11-20.

A. H. T. Świącicki, *Historia herbu rodowego Jastrzębiec czyli saga rodu Świącickich IX-XXI w.*, wydanie internetowe 2010, <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/456> (dostęp: 23.06.2020 r.).

A. Taras, *Anatomia nienawiści. Stosunki polsko-rosyjskie XVIII-XX w.*, Warszawa 2015.

J. E. Utkin, *Wspomnienie o Witoldzie Świącickim. Czasy do 1944 roku*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2017, t. XVI, z 2, s. 209-225.

J. E. Utkin, *Potomkowie kupca Wołowskiego – prawnicy, powstańcy w XIX stuleciu*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2019, t. XVIII, z. 2, s. 69-90.

K. J. Waluś, *Jeszcze o bitwie pod Ciótkowem 22 stycznia 1863 roku*, „Nasze Korzenie” grudzień 2012, nr 3, s. 29-31.

B. Wołowski, *Polacy w rewolucji paryskiej*, Lwów 1871.

B. Wołowski, *Z pamiętnika tułacza. Legion Polski we Francji w 1870–1871 roku*, Lwów 1873.

M. Wróbel, *Antoni Hipolit Wieczorek (1844–1906): rys biograficzny biaostockiego fabrykanta i dzieje jego zakładu (do 1906 r.)*, „Rocznik Biaostocki” 2014, nr 19, s. 107-135.

K. Zadrozny, *Bitwa pod Ciótkowem – 22 stycznia 1863*, „Nasze Korzenie” grudzień 2011, nr 1, s. 20-21.

Strony internetowe

Potyczka pod Ciótkowem https://pl.wikipedia.org/wiki/Potyczka_pod_Cio%C5%82kowem [dostęp: 23.07.2020 r.].

VICISSITUDES OF LIFE OF PŁOCK RESIDENTS ADOLF AND JAN ŚWIAĆICKI IN THE YEARS 1863–1881

Summary

The article supplements the biographies of Adolf and Jan Świącicki - the residents of Płock included in the Papierowski and Stefański dictionary. Adolf founded a factory in Białystok. Jan was the publisher of a weekly newspaper in Warsaw, then he became a manager of a brickyard.

Keywords: Adolf Świącicki, Jan Świącicki, Płock residents, biographical notes, 1863–1881

ZARYS HISTORII OSIEDLI PŁOCKICH

Abstrakt

Artykuł zawiera zarys urbanistyki przestrzennej Płocka, omawia powstanie i rozwój dzielnic i osiedli w tysiącletniej historii miasta. W latach 1991–2017 samorząd płocki na bazie dzielnic i osiedli miejskich z okresu PRL powołał 21 osiedli i uchwalił zasady funkcjonowania Rad Mieszkańców Osiedli. Realizowana w Płocku koncepcja samorządu terytorialnego przewiduje szeroką partycypację obywateli w zarządzaniu miastem.

Słowa kluczowe: urbanizacja przestrzenna, planowanie przestrzenne, dzielnice, osiedla, kompleksy mieszkalne (kolonie)

Wprowadzenie

Formalnie-prawny podział Płocka na jednostki terytorialne nastąpił w początkowym okresie III RP w 1991 r.¹ Aktualnie obowiązujący podział miasta jest wynikiem kolejnych decyzji Rady Miasta Płocka z lat 1991–2017, które ustaliły liczbę osiedli, ich nazwy i granice oraz zasady funkcjonowania Rad Mieszkańców Osiedli, zajmujących się sprawami publicznymi o znaczeniu lokalnym oraz zaspokojeniu zbiorowych potrzeb i poprawie warunków życia mieszkańców². Artykuł zawiera elementy urbanistyki przestrzennej miasta oraz omawia powstawanie i rozwój dzielnic i osiedli miejskich w tysiącletniej historii miasta, projektowanych przez geometrów, budowniczych, architektów i urbanistów.

Obecnie Płock podzielony jest administracyjnie na 21 osiedli. Podstawowe dane statystyczne osiedli dotyczące obszaru osiedli i liczby mieszkańców na koniec 2018 r. przedstawiono na podstawie „Miejskiego Zeszytu Statystycznego” nr 26 z 2018 r., wydawanego przez Urząd Miasta Płocka: 1/ Borowiczki – 604 ha, 3 862 osób; 2/ Ciechomice – 555 ha, 1 344 osób; 3/ Dworcowa – 53 ha, 5 368 osób; 4/ Góry – 872 ha, 1 753 osób; 5/ Imielnica – 311 ha, 2 743 osób; 6/ Kochanowskiego – 75 ha, 9 183 osób; 7/ Kolegialna – 118 ha, 9 822 osób; 8/ Łukasiewicza – 263 ha, 11 024 osób; 9/ Międzyztorze – 123 ha, 5 324 osób; 10/ Miodowa – 79 ha, 9 470 osób; 11/ Podolszyce Południe – 214 ha,

10 202 osób; 12/ Podolszyce Północ – 338 ha, 12 039 osób; 13/ Pradolina Wisły – 733 ha, 478 osób; 14/ Radziwie – 914 ha, 3 529 osób; 15/ Skarpa – 172 ha, 8 605 osób; 16/ Stare Miasto – 83 ha, 3 596 osób; 17/ Trzepowo – 1 055 ha, 697 osób; 18/ Tysiąclecia – 24 ha, 5 352 osób; 19/ Winiary – 590 ha, 1 700 osób; 20/ Wyszogrodzka – 332 ha, 10 024 osób; 21/ Zielony Jar – 85 ha, 3 885 osób. Powierzchnia ewidencyjna osiedli razem wynosiła 7 593 ha, natomiast liczba mieszkańców razem według metodologii GUS – 120 000. W mieście poza obszarem obecnie zamieszkałym (21 osiedli miejskich) znajdują się dwa obszary niezamieszkałe, tj.: obszar wielkoprzemysłowy PKN Orlen (760 ha) oraz rzeka Wisła z terenem zalewowym w granicach miasta (452 ha), stąd powierzchnia Płocka razem – wynosi 8 805 ha. W Płocku ogółem zgodnie z danymi UMP, wynikającymi z liczby zameldowanych zamieszkiwało w 2018 r. 117 415 osób³. W internecie na stronach Urzędu Miasta Płocka zamieszczone są szczegółowe mapy poszczególnych osiedli. Statuty poszczególnych osiedli miasta prezentuje Uchwała RMP z 22 marca 2016 r.⁴

Autorzy opracowania płockie osiedla podzielili na pięć grup uwzględniających w miarę możliwości kolejność ich urbanizacji przestrzennej⁵, tj.: osiedla staromiejskie (Stare Miasto i Kolegialna), osiedla

¹ Zgodnie z art. 5 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym osiedla są jednostkami pomocniczymi oraz stanowią oficjalny i prawny podział administracyjny miasta; zmiany: Dziennik Ustaw [dalej: Dz.U.] z 1998 r., Nr 162, poz. 1126 oraz ustawa z 8 VII 2005 r. Dz.U. z 2005 r., Nr 175, poz. 1457.

² *Osiedla Płocka*, <https://pl.wikipedia.org> [dostęp: 15.01.2018 r.]; dotychczas Rada Miasta Płocka utworzyła 21 osiedli.

³ P. Niestuchowski, M. Kansy, K. Sierandt, „Miejski Zeszyt Statystyczny” 2018, nr 26, wyd. Urząd Miasta Płocka. Wydział Rozwoju i Polityki Gospodarczej Miasta, Płock 2019, s. 20.

⁴ Uchwała Nr 305/XVII/2016 r. Rady Miasta Płocka z 22.03.2016 r. w sprawie statutów osiedli - zamieszczona w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego [dalej: DUWM] z 2016 r.

⁵ P. Gryspanowicz, *Urbanizacja Płocka. Procesy zmian nazewnictwa ulic w latach 1237–2017*, Pułtusk 2019, s. 11: *Urbanizacja przestrzenna polega w miastach na zwiększeniu ich powierzchni, zwłaszcza przez wchłonięcie okolicznych terenów, wzrost gęstości intensywności zabudowy, przemianach w użytkowaniu ziemi i modernizacji infrastruktury technicznej.*

północno-zachodnie (Miodowa, Skarpa i Winiary), osiedla północno-wschodnie (Dworcowa, Kochanowskiego, Tysiąclecia, Łukasiewicza i Trzepowo), osiedla wschodnie (Wyszogrodzka, Międzytorze, Podolszyce Północ, Podolszyce Południe, Zielony Jar, Ciechomice i Borowiczki) oraz osiedla południowe (Radziwie, Góry, Ciechomice i Pradolina Wisły).

Osiedle Stare Miasto

W wyniku Uchwały Rady Miasta Płocka z 27 maja 1991 r.⁶ utworzono osiedle Stare Miasto, które obejmowało rejon nazywany popularnie miastem kongresowym (z końca XIX w.), a w okresie PRL stanowiło dzielnicę Śródmieście⁷. Obszar tego osiedla znajdował się pomiędzy Wisłą a ul. Mostową (wzdłuż linii kolejowej), al. Kilińskiego, Al. Jachowicza, Al. Kobylańskiego i ul. Topolową. Cztery miesiące później w dniu 1 października 1991 r. RMP⁸ dokonała podziału tego osiedla na dwie części – wzdłuż osi ulic Nowy Rynek i Tumska. Część zachodnią tego dużego osiedla nazwano osiedlem Stare Miasto, natomiast część wschodnią – osiedlem Kolegialna. W ramach tego podziału teren Wzgórza Tumskiego⁹ i obszar poniżej skarpy wiślanej – wzdłuż ul. Rybaki znalazły się w granicach os. Kolegialna. Osiedla Stare Miasto i Kolegialna stanowią zabytkowe centrum miasta¹⁰.

Historycznie najstarszą zabudową mieszkalną na terenie os. Stare Miasto było przygródzie, powstałe w pierwszej połowie XI w., położone w południowym rejonie obecnego placu Narutowicza, równoległe do skarpy wiślanej wzdłuż dawnego traktu Dobrzyń – Czerwińsk. W okresie późniejszym po zwiększeniu liczby mieszkańców i zabudowie całego obszaru placu Narutowicza nazwano je podgrodzem „biskupim”. Utworzony na tym terenie rynek był w XIII w. bazarem osady biskupiej otoczonej wałem drewniano-ziemnym, nazywanej w końcu średniowiecza „starym miastem”. W okresie późniejszym bazar biskupi nazwano rynkiem Kanonicznym, który przemianowano w II RP na plac Narutowicza.

⁶ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.; Powołano wówczas 15 osiedli: Borowiczki, Dobrzyńska, Imielnica, Łukasiewicza, Mickiewicza, Międzytorze, Podolszyce Południe, Podolszyce Północ, Radziwie, Skarpa, Stare Miasto, Trzepowo, Tysiąclecia, Winiary i Wyszogrodzka.

⁷ E. Serafimowicz, *Zarys podziału terytorialno-funkcjonalnego Płocka do roku 1989*, „Notatki Płockie” 2018, nr 3, s. 40-52.

⁸ Uchwała RMP z 1.10.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁹ M. Trzeciński, *Początki Płocka* [w:] *Płock wczesnośredniowieczny*, red. A. Gołębniak, Warszawa 2011, s. 55-100, s. 101-148.

¹⁰ J.B. Nycek, *Dziesięć wieków architektury Płocka* [w:] K. Badowski, J.B. Nycek, M. Kowalski, *Architektura Płocka i jej twórcy*, Płock 2011, s.13-32.

Realizacja przywileju lokacyjnego z 1237 r. spowodowała utworzenie w rejonie między obecnym placem Narutowicza a cyplem „Górki” wzdłuż dzisiejszej ul. Kościuszki „pierwszej osady książęcej”¹¹. W połowie XIV w. w wyniku lokacji chełmińskiej powstała zabudowa wokół obecnego placu Stary Rynek. Wówczas powstała również „druga osada książęca” na północnym-zachodzie w stosunku do osady biskupiej. Dzisiejszy plac Starego Rynku o kształcie prostokąta o bokach ok. 70 x 140 m stanowił rdzeń ówczesnego „nowego miasta” i jako moduł centralny został otoczony osmoma zabudowanymi segmentami o tych samych wymiarach. Równocześnie każdy segment (blok) w miarę możliwości podzielono na biegnące przez całą ich głębokość działki własnościowe o jednakowej szerokości¹². Za czasów króla Kazimierza Wielkiego ówczesną zabudowaną aglomerację płocką otoczono wysokim murem warownym¹³. W północno-wschodniej części ówczesnej płockiej aglomeracji powstało osiedle żydowskie, które w okresie późniejszym obejmowało ulice: Synagogalną, Staromiejską, Żydowską, Jerozolimską i Tylną, a od końca XIX w. – teren głównie wzdłuż ul. Kwiatka (dawniej ul. Szerokiej) do ul. Tumskiej.

Początki urbanistyki przestrzennej i planowania przestrzennego w Płocku sięgają okresu wczesnego średniowiecza. Do grona zasłużonych prekursorów w tej dziedzinie należy zaliczyć decydentów lokalizacji grodu warownego na Wzgórzu Tumskim i aglomeracji płockiej na obecnym placu Narutowicza oraz realizatorów w okresie wczesnego średniowiecza kolejnych etapów lokacji miasta na prawie niemieckim.

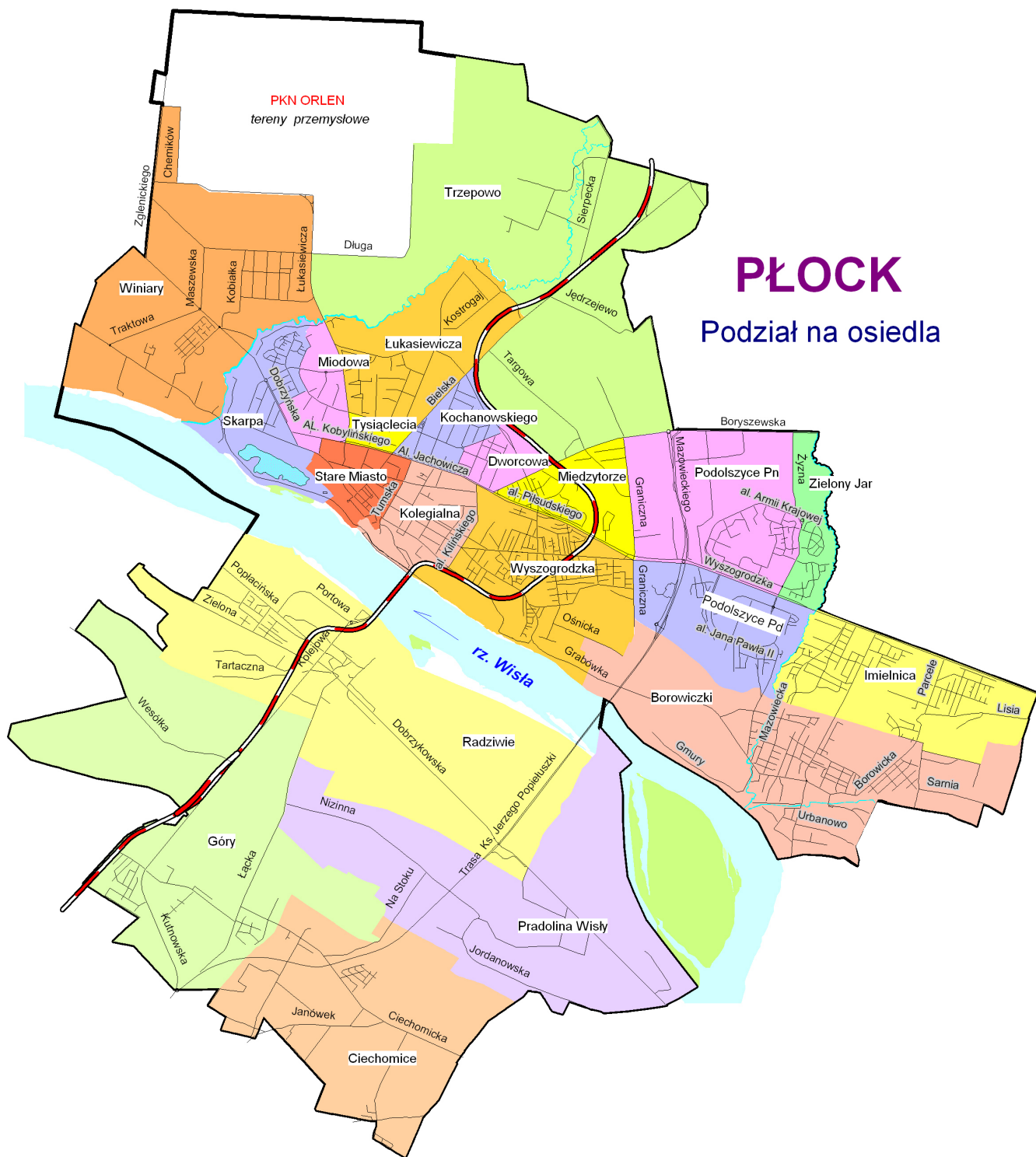
Obecnie terytorium os. Starego Miasta obejmuje poza obszarem miasta z XIV w. również dawne przedmieścia Dobrzyńskie i Bielskie, które znajdowały się poza murem obronnym i fosą w rejonach bram: dobrzyńskiej i bielskiej. W okresie znacznego zwiększenia obszaru i liczby mieszkańców Płocka w XIX w. na północnym wschodzie ówczesnego miasta (pomiędzy ul. Królewicką i Al. Jachowicza na przedłużeniu ul. Tumskiej) został wytyczony w 1872 r. Nowy Rynek¹⁴, który przejął po bazarze na Starym Rynku główne miejskie funkcje handlowe. Przy skrzyżowaniu Al. Kobylańskiego z ul. Topolową założono w 1780 r.

¹¹ Obecnie pierwsza „osada książęca” znajduje się w granicach osiedla Kolegialna.

¹² Z. Polak, *Płock średniowieczny – kontynuacja czy nowa jakość*, [w:] *Płock wczesnośredniowieczny*, op. cit., s. 311-378; (Lokacja przestrzenna), s. 315-317.

¹³ T. Żebrowski, *Stolica książąt mazowieckich i płockich w latach 1138–1495*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 1, *Historia miasta do 1793 r.*, t. 1, red. M. Kallas, Płock 2000, s. 43-98.

¹⁴ A.M. Stogowska, *Życie społeczno-gospodarcze Płocka w latach 1783–1918*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 2, *Historia miasta w latach 1793–1945*, red. M. Krajewski, Płock 2006, s. 137-198.

cmentarz rzymsko-katolicki. Ten zabytkowy cmentarz od kilkunastu lat ponownie jest użytkowany¹⁵.

Wizytówką i atrakcją turystyczną obecnego os. Stare Miasto są płockie zabytki, które znajdują się na terenie dawnego średniowiecznego Płocka (z wyłączeniem obiektów na Wzgórzu Tumskim)¹⁶ oraz na obszarze osiedla po zachodniej stronie od osi ul. Tumskiej i Nowy Rynek. Należą do nich m.in.: Dom kanonika Stefana z Miszewa (siedziba TNP) – plac Narutowicza 8, Dom pod Opatrznością (Biblioteka im. Zielińskich) – plac Narutowicza 2, dawny Pałac Biskupi (siedziba Sądów Okręgowego i Rejonowego) – plac Narutowicza 4/6, zabudowa dawnego Kolegium Pojezuickiego wraz z wieżą i piwnicami dawnej Kolegiaty pw. św. Michała (LO im. Marszałka Stanisława Małachowskiego) – ul. Małachowskiego 1, Ratusz (Urząd Miasta Płocka) – Stary Rynek 1, dawny Hotel Berliński („Dom Darmstadt”) – Stary Rynek 8, siedziba Klasztoru Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia i Sanktuarium Bożego Miłosierdzia – Stary Rynek 14-18, Kościół farny pw. św. Bartłomieja z dzwonnica i plebania – ul. Kazimierza Wielkiego 1/2, Spichlerze – ul. Kazimierza Wielkiego 13 i 13a, Zespół klasztorno-katedralny oo. Mariawitów – ul. Kazimierza Wielkiego 27a, Zespół sakralny poreformacki (Kościół pw. św. Jana Chrzciciela z klasztorem wraz obiektami Wyższego Seminarium Duchownego) – ul. Nowowiejskiego 2, „Dom Rabina” (Muzeum Żydów Mazowieckich) – ul. Kwiatka 7, dawna Łaźnia Miejska „Mykwa” (Płocka Galeria Sztuki) – ul. Sienkiewicza 36, Hotel Poznański – ul. Bielska 1. Kompleksowo-przestrzennym zabytkiem w osiedlu są: zabudowa placu Narutowicza, Starego Rynku i ul. Grodzka.

* * *

W PRL na terenie obecnych osiedli Stare Miasto i Kolegialna bezpośrednio po okupacji hitlerowskiej przystąpiono do prac naprawczych i remontowych substancji mieszkaniowej, następnie zajmowano się wyburzaniem ruder i „budownictwem plombowym” (uzupełniającym starą zabudowę) oraz budową miniosiedli mieszkalnych. Na początku lat 60. XX w. powstał zespół budynków wielorodzinnych w rejonie ulic Nowowiejskiego, Kazimierza Wielkiego i Okrzei. Nazwano go osiedlem „Wolnej Afryki”, gdyż ul. Nowowiejskiego nosiła wówczas nazwę Wolnej Afryki¹⁷. W drugiej połowie lat 60., w ramach rozbudowy miasta

i przebudowy ówczesnego centrum oraz powiązania budowanych nowych osiedli z zabudową staromiejską w jednolity organizm urbanistyczny, zrealizowano ustalenia ogólnokrajowego konkursu urbanistyczno-architektonicznego z 1962 r. Autorami dokumentacji zostali Stefan Putowski i Tadeusz Zieliński z Zakładów Doświadczalnych Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Zaprojektowano nową zabudowę na skrzyżowaniu dwóch głównych ówczesnych tras komunikacyjnych: ul. Bielskiej oraz Al. Jachowicza i Al. Kobylińskiego. Nowe centrum Płocka w obszarze os. Stare Miasto zajmowało teren pomiędzy Nowym Rynkiem i ulicami: Królewiecka, Bielska i Al. Jachowicza, gdzie powstały: hotel Petropol, Dom Kultury (teatr), Rzemieślniczy Dom Handlowy („antypodkowa”), Dom Meblowy, salon usług radiowo-telewizyjnych, salon motoryzacyjny i stacja TOS, szkoła „Matka” oraz Poczta Główna¹⁸. W 1994 r. został opracowany przez Alicję Krymową i Jana Lemańskiego „Szczegółowy plan zagospodarowania przestrzennego Śródmieścia Płocka” (dotyczył obecnych osiedli: Stare Miasto i Kolegialna). Znaczne zwiększenie zakresu robót modernizacyjnych i remontowych na tym zabytkowym terenie miasta nastąpiło po zatwierdzeniu przez RMP „Strategii rewitalizacji Starówki” (kwiecień 1997 r.) oraz ustanowieniu w 2017 r. Specjalnej Strefy Rewitalizacji¹⁹.

Osiedle Kolegialna

Nazwa osiedle Kolegialna pochodzi od nazwy ważnej historycznie ulicy zaprojektowanej przez Prusaków po drugim rozbiorze I Rzeczypospolitej Polskiej (1793 r.), w ramach tworzenia nowej dzielnicy miasta wokół placu Panieńskiego (obecnie placu Obrońców Warszawy). Przy placu wybudowano duży obiekt publiczny, tj. gmach Kamery Pruskiej (tzw. Kollegienhaus), w którym umieszczono dwa kolegia: kamery i rejencji. Od głównej funkcji tego obiektu przylegającą ulicę nazwano Kollegienstrasse (po polsku – ulica Kolegialna). Osiedle Kolegialna jest wynikiem Uchwały RMP z 1 października 1991 r.²⁰, która anulowała poprzedni zapis z 27 maja 1991 r. dotyczący granic poprzedniego dużego osiedla „Stare Miasto”. To duże osiedle podzielone zostało na dwa mniejsze osiedla, przy czym wschodnią jego część stanowi os. Kolegialna.

Zabudowa mieszkalna ludności rzemieślniczej i czeladzi na osiedlu Kolegialna rozpoczęła się na początku XI w. w rejonie dzisiejszej ul. Kościuszki, która

¹⁵ I. Szychowski, *Płockie cmentarze*, Płock 1993; płocki cmentarz zabytkowy powstał wcześniej niż warszawski cmentarz powązkowski.

¹⁶ Obecnie Wzgórze Tumskie znajduje się na os. Kolegialna.

¹⁷ M. Woźniak, *Rozwój gospodarczy Płocka w latach 1945–1969*, [w:] *Płock w Polsce Ludowej 1945–1970*, Płock 1970.

¹⁸ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *Płock. Urbanistyka i architektura*, Warszawa 1975, s. 139, 142.

¹⁹ Uchwała Nr 612/XXXV/2017 RMP z 29 VIII 2017 r. w sprawie ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji.

²⁰ Uchwała RMP z 1.10.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

powstała jako przedłużenie pierwszego podgrodzia utworzonego w południowej części obecnego placu Narutowicza (dzisiaj os. Stare Miasto). Podgrodzie wzdłuż obecnej ul. Kościuszki w kierunku cypla „górk” z czasem przekształciło się w pierwszą osadę książęcą, jednakże wskutek braku zabezpieczeń fortyfikacyjnych uległo zniszczeniu²¹. Na tym obszarze w XIII w. powstał kościół i klasztor pw. św. Dominika²² oraz analogiczne obiekty sakralne zakonu Norbertanek: kościół pw. św. Marii Magdaleny i klasztor Panien Norbertanek²³. Obiekty Norbertanek wybudowano pomiędzy dzisiejszym placem Dąbrowskiego a skarpgą wiślaną w rejonie, gdzie obecnie mieści się Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa (obecna nazwa – Mazowiecka Uczelnia Publiczna). W okresie późniejszym za fosą i murem obronnym ówczesnego miasta średniowiecznego z XIV w. i poza bramą Grodzką wzdłuż ul. Kościuszki powstało Przedmieście Grodzkie (później nazywane Przedmieściem Wyszogrodzkim)²⁴.

Kolejna rozbudowa Płocka, w tym szczególnie obecnego obszaru os. Kolegialna nastąpiła po drugim rozbiórze Polski, gdy państwo pruskie próbowało z Płocka utworzyć ważne miasto niemieckie i rozpoczęło intensywną germanizację. Nowoczesne planowanie przestrzenne Płocka rozpoczęło się na przełomie XVIII i XIX w., gdy trzej pruscy geometrzy opracowali trzy „plany regulacji” miasta²⁵. Wybrany „plan regulacji” geometry Schmida z 1803 r. zakładał budowę nowej dzielnicy wokół ówczesnego placu Panieńskiego (obecnie placu Obrońców Warszawy). Równocześnie wytyczył przebieg ulic: Kolegialnej, Dominikańskiej (dziś ul. 1 Maja) i Królewieckiej na dzisiejszym os. Kolegialna oraz ulicy Szerokiej (obecnie Kwiatka) na obecnym os. Stare Miasto, jak również ul. Tumskiej – pomiędzy tymi osiedlami. Zabudowa tego osiedla, rozpoczęta w czasach pruskich i Księstwa Warszawskiego, kontynuowana była w okresie Królestwa Polskiego, podległego Cesarstwu Rosyjskiemu.

Atrakcją turystyczną os. Kolegialna są najstarsze i najcenniejsze płockie zabytki, które głównie znajdują się na: Wzgórzu Tumskim²⁶ (gród warowny z drugiej połowy X w. z obiektami obronnymi, sakralnymi

i muzealnymi)²⁷ i Wzgórzu Dominikańskim (obiekty sakralne) oraz w rejonie ulic: Kościuszki, Tumskiej, Kolegialnej i Sienkiewicza. Wzgórze Tumskie jako obszar grodziska wczesnośredniowiecznego z relikami architektury romańskiej i gotyckiej został wpisany w 1962 r. w rejestrze zabytków - jako zabytek kompleksowo przestrzenny (kompleks muzealno-sakralny)²⁸. W 2008 r. Instytut Dziedzictwa RP zaliczył Wzgórze Tumskie do grupy zabytków o szczególnym znaczeniu dla kultury Polski – jako „kolebkę państwowości”. Obszar wzdłuż ul. Rybaki (poniżej skarpy wiślanej) – to dawne służebne skupisko osadnicze, obsługujące przeprawę wiślaną, które później przekształciło się w osadę rybacko-portowo-targową Stara Przysiań²⁹.

Obiektami zabytkowymi na Wzgórzu Tumskim są: Bazylika Katedralna pw. Wniebowzięcia NMP (romańska katedra po przebudowie renesansowej), Baszta Szlachecka, Baszta Zegarowa (dzwonnica), dawne Opactwo Pobenedyktynskie z relikami kościoła św. Wojciecha (nowe Muzeum Diecezjalne), stare Muzeum Diecezjalne, dawna Kanonia (Sąd Biskupi i redakcje czasopism katolickich). Do najważniejszych zabytków na pozostałej części osiedla należą m.in.: Kamienica Górnickich (Muzeum Mazowieckie – ul. Tumska 8, dawny Odwach (Wartownia) z Płytą Nieznanego Żołnierza - ul. Tumska 4, Dom prepozyta kapitulnego Dzierżawa („Pod Trąbami”) – ul. Mostowa 1, Gmach Polskiej Dyrekcji Szczegółowej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego (Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego) – ul. Kościuszki 6, Kościół pw. św. Dominika z dawnym Klasztorem Dominikanów i dzwonnica i plebania – ul. Kościuszki 16, Dworek Miejski (Muzeum Bronisława Broniewskiego i siedziba ZNP) – ul. Kościuszki 24, dawny Pałacyk Anny i Ludwika Flatau (Pałac Ślubów) – ul. Kolegialna 9, Gmach Kamery Pruskiej (Delegatura Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego) – ul. Kolegialna 15, Dworek Miejski (dawna willa Kostaneckich) – ul. Kolegialna 34, Więzienie Pruskie – ul. Sienkiewicza 22, Kamienica Mądrzejewskich (Hotel Herman) – ul. Sienkiewicza 30, Kamienica Przymanowskiego (w okresie PRL obiekt wykorzystywały służby policyjne, obecnie przeznaczony do remontu) – ul. 1 Maja 3-5, Gmach Narodowego Banku Polskiego (Prokuratura Okręgowa) – Plac Obrońców Warszawy 8, Wieża Ciśnień – ul. Warszawska 26, Gmach Polskiego Gimnazjum Męskiego (LO im. Władysława Jagiełły) – ul. 3 Maja 4.

²¹ Z. Polak, *Płock średniowieczny – kontynuacja czy nowa jakość*, [w:] *Płock wczesnośredniowieczny...*, s. 311-378.

²² M. Szymba, *Architektura sakralna Płocka w XIII w. - kolegiata św. Michała i kościół św. Dominika*, [w:] *Płock wczesnośredniowieczny*, s. 298-310.

²³ Z. H. Kuźniewska, *Norbertanki Płockie*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2018, nr 10, s. 31-54.

²⁴ S. M. Szacherska, *Płock za Jagiellonów (1495–1580)*, [w:] *Dzieje Płocka. Historia miasta do 1793 r.*, s. 99-160.

²⁵ W. Serafimowicz, *Zarys planowania przestrzennego w Płocku*, „Notatki Płockie” 2018, nr 1, s. 11-12.

²⁶ W. Szafranski, L. Zygnier, *Płock w dobie narodzin państwa Piastów*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 1, s. 25-42.

²⁷ M. Trzeciński, *Gród na Wzgórzu Tumskim*, [w:] *Płock wczesnośredniowieczny...* s. 101-148.

²⁸ J. Chojnacki, *Problemy architektonicznego zagospodarowania Wzgórza Tumskiego w Płocku*, Płock 1969.

²⁹ T. Żebrowski, *Stolica książąt mazowieckich i płockich w latach 1138–1495*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 1, s. 63.

W okresie PRL na podstawie planu zagospodarowania Płocka z 1958 r. na terenach dawnego „Błonia” po obu stronach ul. Kolegialnej zaprojektowano i wybudowano dla pracowników MZRiP oraz budowniczych Kombinatu – małe osiedle mieszkaniowe „Kolegialna” składające się z pięciokondygnacyjnych budynków wielorodzinnych. Kolejne mini-osiedla to: Centrum Wschód (obszar między ulicami Gradowskiego i Misjonarską) i Piękna (rejon między ulicami Al. Jachowicza i ul. Padlewskiego). W 1994 r. został uchwalony szczegółowy plan zagospodarowania przestrzennego śródmieścia Płocka (os. Stare Miasto i os. Kolegialna) autorstwa Alicji Krymowej i Jana Lemańskiego. Obecnie na osiedlu w rejonie skarpy wiślanej znajdują się trzy parki: Za Tumem, Broniewskiego i Żupy Solne³⁰.

Osiedle Skarpa

Osiedle Skarpa utworzono w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.³¹ Nazwa osiedla pochodzi od skarpy wiślanej i skarpy rzeki Brzeznicy³², znajdujących się na jej terenie. Wcześniej w okresie PRL obszar os. Skarpa razem z obecnym os. Miodowa i os. Łukasiewicza stanowiły dzielnicę statystyczną Dobrzyńska, która w czasie budowy nosiła nazwę Wielka Dobrzyńska. Osiedle znajduje się w północno-zachodniej części Płocka prawobrzeżnego na południe od rzeki Brzeznicy i zlokalizowane jest wzdłuż ul. Dobrzyńskiej, stanowiącej część drogi krajowej nr 559, prowadzącej do Lipna i Torunia. Według dokumentu króla Kazimierza Wielkiego z 1361 r. płocki zespół osadniczy od strony północnego-zachodu obejmował m.in. grunty jaru rzeki Brzeznica czyli obszar obecnego os. Skarpa³³. Osiedle znajduje się na terenach dawnego folwarku powikariuszowskiego. W początkowej części ul. Dobrzyńskiej (przy połączeniu jej z ul. Kazimierza Wielkiego) znajdują się zaprojektowane i wybudowane w 1825 r. przez Jakuba Kubickiego klasycystyczne rogatki dobrzyńskie w kształcie rotund.

Na początku lat 60. XX w. os. Skarpa urbanisci podzielili na dwie części: Skarpa A – północno-wschodnia część osiedla (teren pomiędzy ulicami Dobrzyńską, Mościckiego, Miodową i skarpgą rzeki Brzeznica) i Skarpa B – południowo-zachodnia część osiedla (teren pomiędzy ulicą Dobrzyńską, skarpgą wiślaną i skarpgą rz. Brzeznicy). W 2017 r. rekreacyjny rejon poniżej

³⁰ T. Borkowski, *Płockie ulice, place i parki*, [w:] *Dziesięć wieków Płocka*, red. J. Chojnacki, Płock 1969, s. 94-96.

³¹ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

³² Uchwała Nr 524/XXX/2017 RMP z 28 III 2017 r. w sprawie utworzenia Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego Jaru Rzeki Brzeznica.

³³ T. Żebrowski, *op. cit.*, s. 46-47.

skarpy wiślanej wokół jeziora Zalew Sobótka został przyłączony do os. Skarpa.

Okolo 1955 r. w okolicach jaru Brzeznicy rozpoczęto budowę domów jednorodzinnych. Od 1961 r. do końca lat 70. XX w. na osiedlu zrealizowano szereg obiektów w technologii wielkiego bloku (z tzw. cegły żerańskiej). Wzdłuż ulic Dobrzyńskiej i Kazimierza Wielkiego Płockie Przedsiębiorstwo Robót Mostowych³⁴ wybudowało dwa mosty żelbetowe nad jarem rzeki Brzeznica, które połączyły stare i nowe osiedla miejskie z kombinatem rafineryjnym i petrochemicznym³⁵. Przy ul. Asnyka na terenie parafii pw. Ducha Świętego zbudowano w latach 2000–2003 kościół pw. Dobrego Pasterza (według dokumentacji opracowanej przez Jana Lemańskiego i Krzysztofa Hibnera). Przy ul. Jasnej – w kierunku ujścia rz. Brzeznica do Wisły została wybudowana przepompownia ścieków – do oczyszczalni w Maszewie. W strefie skarpy wiślanej wzdłuż ul. Kazimierza Wielkiego w rejonie ul. Jasnej w czynie społecznym załoga MZRiP w latach 70. uporządkowała teren i urządziła Park na Zdunach i wyremontowała zejścia do plaż wiślanych i do jeziora Sobótka.

Pomiędzy ul. Kazimierza Wielkiego a górną trasą spacerową wzdłuż skarpy wiślanej znajduje się cmentarz ewangelicki (założony w XIX w.), na którego terenie kilkanaście lat temu powstała kaplica kościoła ewangelicko-augsburskiego. Wstępną dokumentację urbanistyczną os. Skarpa B zaczął opracowywać Zbigniew Sokołowski. Autorem dokumentacji urbanistyczno-architektonicznej os. Skarpa A był Tadeusz Majewski z Biura Projektów Miastoprojekt Mazowsze w Warszawie³⁶. Przyjęto koncepcję uzupełniania istniejącej luźnej zabudowy jednorodzinnej (powstałej samoistnie) nowymi budynkami wielorodzinnymi. Przy ul. Kazimierza Wielkiego Przedsiębiorstwo Inwestycji Komunalnych (PIK) zaprojektowało i wybudowało dwa ekskluzywne kompleksy mieszkalne.

Osiedle Miodowa

Osiedle Miodowa powstało w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.³⁷ Początkowo osiedle nazywano Dobrzyńskim, jego nazwa wywodziła się od ul. Dobrzyńskiej, która przebiegała południowo-zachodnim skrajem osiedla. Od 31 stycznia 2017 r. w wyniku propozycji mieszkańców zmieniono nazwę na os. Miodowa, pochodzącą się od nazwy centralnej ulicy osiedlowej³⁸. Osiedle to w latach PRL stanowiło

³⁴ *Powstanie, rozwój i działalność Płockiego Przedsiębiorstwa Robót Mostowych*, praca zbiorowa, Płock 1980.

³⁵ W.A. Koński, *Płocka Petrochemia 1960–1985*, Płock 1986.

³⁶ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *op. cit.*, s. 139-140.

³⁷ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

³⁸ Uchwała RMP z 31.01.2017 r. zamieszczona w DUWM

część dzielnicy Dobrzyńska. Osiedle Miodowa utworzono na terenach dawnego folwarku powikariuszowskiego, otoczone jest ulicami: od wschodu – ul. Łukasiewicza; od zachodu – ulicami Miodową, Mościckiego i Dobrzyńską; od południa – ul. Kazimierza Wielkiego, Topolową i Al. Kobylińskiego. Na północy osiedle graniczy z jarem rzeki Brzeźnica. W południowej części osiedla po północnej stronie Al. Kobylińskiego znajduje się zabytkowy cmentarz rzymskokatolicki nowy (tzw. miejski) z kaplicą grobową Górnickich. Został on założony w 1876 r. jako nowa część starszej o ok. 100 lat nekropoli, która obecnie w wyniku podziału Płocka na osiedla, znalazła się w granicach os. Stare Miasto (po południowej stronie Al. Kobylińskiego)³⁹.

Osiedle w podstawowym zarysie powstało w latach 1962–1970, wybudowano je w technologii „wielkiego bloku” (płyta żerańska). Projekt urbanistyczny i architektoniczno-budowlany osiedla wykonali Tadeusz Kobyłański, Jadwiga Grębecka i Stefan Goetz z warszawskiego Biura Projektów Miastoprojekt Stolica – Wschód. Projekt urbanistycznie wyróżnia się systemem wewnętrznych uliczek (sięgaczy), obudowanych pięciokondygnacyjnymi długimi budynkami o urozmaiconym kształcie. Mieszkania wykonano w wersji oszczędnościowej (ciemne kuchnie i wspólne korytarze). Zgodnie z założeniami urbanistycznymi wybudowano: dwie szkoły podstawowe, dwa przedszkola, żłobek, szkołę zawodową (Zespół Szkół Budowlanych Nr 1 przy ul. Mościckiego), dzielnicowy dwupoziomowy ośrodek handlu i usług przy ul. Miodowej, przychodnię lekarską z apteką przy ul. Łukasiewicza i krytą pływalnię przy al. Kobylińskiego⁴⁰. W realizacji tego osiedla funkcję generalnego wykonawcy pełniło powołane w 1960 r. PBP Petrobudowa w Płocku⁴¹. W latach 70. ubiegłego wieku osiedle rozbudowano, powstały hotele robotnicze i mieszkalne budynki ośmiopiętrowe. Wzdłuż ul. Łukasiewicza Płockie Przedsiębiorstwo Robót Mostowych wybudowało nowy most przez jar rz. Brzeźnica łączący miasto z MZRiP⁴², który po kolejnej modernizacji w 1997 r. otrzymał nazwę Płockiego Czerwca 1976 r.

W północnej części osiedla przy ul. Łukasiewicza w 1973 r. zakończono budowę głównego gmachu Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku (główny projektant Henryk Sęczykowski). Od 1974 r. u zbiegu

ul. Łukasiewicza i południowej stronie ul. Gałczyńskiego zbudowano kompleks szkolny: Zespół Szkół Nr 3, III Liceum Ogólnokształcące im. Marii Dąbrowskiej oraz Oddziały Mazowieckiej Uczelni Publicznej. Po stronie północnej ul. Gałczyńskiego powstał rejonowy ośrodek handlowy (sklep Kaufland i stacja paliw), natomiast w rejonie pomiędzy Al. Kobylińskiego, ul. Kazimierza Wielkiego i ul. Topolową powstało kolejne centrum handlowo-usługowe (w tym sklep Lidl).

Osiedle Winiary

Osiedle Winiary utworzono mocą Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.⁴³ Osiedle jest obszarem znajdującym się w zachodniej części Płocka prawobrzeżnego na północny zachód od rz. Brzeźnicy. Włączenie wsi Maszewo, Maszewo Małe, Maszewo Duże i Winiary do Płocka nastąpiło z dniem 31 grudnia 1961 r.⁴⁴ W okresie PRL obszar ten jako dzielnica statystyczna posiadał kolejne nazwy: Winiary, Maszewo oraz Maszewo z Winiarami. Rodowód nazwy osiedla wywodzi się z XI w., gdy na potrzeby dworów monarszego i biskupiego mieszkańcy wsi służebnej Winiary uprawiali winnice. W XVIII w. Żydzi we wsi prowadzili karczmę, która przetrwała do powstania styczniowego. W 1827 r. w folwarku i wsi włościańskiej było 12 domów i 69 mieszkańców, natomiast ok. 1893 r. – tylko 5 domów i 21 mieszkańców⁴⁵.

W latach 1968–1973 według dokumentacji opracowanej przez architektów: Adrianę Kłosińską, Tadeusza Nastefera i Tomasza Trzaskę powstał główny budynek szpitala wojewódzkiego⁴⁶. Początkowo osiedle mieszkaniowe na Winiarach sprowadzało się do kilku budynków hotelowych dla lekarzy i pielęgniarek. Wraz z rozbudową Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego im. Marcina Kacprzaka przy ul. Medycznej w kolejnych dekadach stopniowo powiększało się również osiedle mieszkaniowe, które obecnie stanowi duży kompleks spółdzielczy jednorodzinnych budynków mieszkalnych (tzw. Osiedle Młodych). Powstało ponad 400 domów, zbudowanych według jednolitej koncepcji. W północnym segmencie osiedla, przy ul. Chemiczków znajduje się siedziba PKN Orlen⁴⁷. Na południe od obiektów biurowych PKN Orlen pomiędzy

z 2017 r.

³⁹ G. Szumlicka-Rychlik, *Nekropolie Płockie do końca XX w.*, Płock 2016.

⁴⁰ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *op. cit.*, s. 131-134.

⁴¹ T. Kulas, M. Majzner, *O historii i rozwoju PBP Petrobudowa*, „Przegląd Budowlany” 1981, nr 5, s. 259-261.

⁴² A. Klocek, *Płocka Rafineria i Petrochemia w latach 1959–2000*, Płock 2010; też, *Płocki Kompleks Rafinerijno-Petrochemiczny w latach 1959–2000 i jego wpływ na rozwój miasta i regionu*, Płock 2015.

⁴³ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁴⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31.12.1961 r. w sprawie m.in. wsi: Maszewo, Maszewo Małe, Maszewo Duże i Winiary zamieszczone w Dz.U. z 1961 r.

⁴⁵ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 13, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Wałęski, t. 13, Warszawa 1893, s. 549, hasło: Winiary.

⁴⁶ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *op. cit.*, s. 147-148.

⁴⁷ W. Serafimowicz, B. Trębala, *Z dziejów budownictwa w Płocku*, Płock 2008, s. 205-206, 242-243.

ul. Zglenickiego i Chemików funkcjonuje Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Rafineryjnego. W północno-wschodniej części osiedla na obszarze Maszewa, graniczącym z PKN Orlen, zlokalizowana została główna część Spółki Akcyjnej Płocki Park Przemysłowo-Technologiczny (strefy od III do VII)⁴⁸. Ostatnio na terenie PPP-T przy ul. Łukasiewicza 49 zbudowano nową siedzibę Bassel Orlen Polyolefins⁴⁹. W Winiarach znajdują się cztery kompleksy ogródków działkowych.

Osiedle Dworcowa

Początki osiedla w okresie dwudziestolecia międzywojennego związane były z budową trasy kolejowej Płock – Sierpc – Rypin – Brodnica (oddanej do eksploatacji w 1937 r.). Po II wojnie światowej w okresie PRL utworzono dzielnicę statystyczną o nazwie Dworcowa, zlokalizowaną między torami kolejowymi przy dworcu PKP a ważnymi przelotowymi ulicami: Otolińska, Al. Jachowicza i Bielską. W dniu 27 maja 1991 r. Rada Miasta Płocka powołała na terenach dzielnicy Dworcowa – osiedle Mickiewicza. Osiedle to w wyniku Uchwały RMP z 24 października 2002 r.⁵⁰ zostało podzielone na dwie części – wzdłuż ulic Mickiewicza i 11 Listopada, tworząc dwa nowe osiedla: Dworcowa (część wschodnia – nazwa wywodzi się od dworca kolejowego i ul. Dworcowej) i Kochanowskiego (część zachodnia). Os. Dworcowa powstało głównie na terenach dawnego folwarku pobenedyktynskiego.

Ulica Otolińska, stanowiąca południowo-wschodnią granicę os. Dworcowa jest częścią drogi 567 prowadzącej do Płońska. W południowej części os. Dworcowa, przy dawnych Wielkich Alejach, na obszarze po byłym carskim terenie wojskowym, działacz społeczny i publicysta ks. Ignacy Lasocki w okresie dwudziestolecia międzywojennego zorganizował ośrodek opieki dla dzieci oraz zainicjował powstanie nowej świątyni. W sąsiedztwie tego ośrodka przy Al. Jachowicza powstała drewniana kaplica, w której posługi dla wiernych pełnili księża-zakonnicy Salezjani z Czerwińska. W 1929 r. bp Antoni Julian Nowowiejski erygował nową parafię pw. św. Stanisława Kostki. W okresie 1929–1939 salezjańska kaplica spełniała funkcję kościoła garnizonowego dla 4 Pułku Strzelców Konnych i 8 Pułku Artylerii Lekkiej⁵¹.

Zabudowę osiedla w znacznym stopniu stanowią domy jednorodzinne, obecnie w większości

⁴⁸ Tamże, s. 246-247.

⁴⁹ Tamże, s. 113-121.

⁵⁰ Uchwała RMP z 22.09.2002 r. zamieszczona w DUWM z 2002 r.

⁵¹ *Diecezja Płocka. Struktura personalno-administracyjna. Rocznik 1977 r.*, red. W. Lis, Płock 1979.

rozbudowywane i zmodernizowane oraz wielorodzinne budynki 5- i 11-kondygnacyjne w technologii wielkiej płyty. W efekcie nastąpiło „przeplatanie” wielopiętrowych bloków wielorodzinnych z budynkami jednorodzinnymi. Pierwsze wycinkowe plany zagospodarowania osiedla wykonał Zbigniew Sokołowski. Wstępną koncepcję zabudowy osiedla Mickiewicza, tj. obecnie osiedli Dworcowa i Kochanowskiego opracowali Ignacy Bładowski i Czesław Korgul. Dokumentację urbanistyczno-architektoniczną wykonali Małgorzata Wysoka, Edward Wysocki i Dorota Biernat z Wojewódzkiego Biura Projektów Arwo w Warszawie. Generalnym wykonawcą większości budownictwa wielorodzinnego był Płocki Kombinat Budowlany, który realizował roboty budowlano-montażowe od 1978 r. do połowy lat 90. ubiegłego wieku⁵².

Osiedle Kochanowskiego

Osiedle Kochanowskiego powstało w wyniku Uchwały RMP z 24 września 2002 r., która dokonała podziału dawnego osiedla Mickiewicza (z maja 1991 r.) na dwie części: os. Kochanowskiego i os. Dworcowa. Osiedle Kochanowskiego utworzono głównie na terenie dawnego folwarku szpitala Św. Trójcy, w okresie PRL obszar ten stanowił zachodnią część statystycznej dzielnicy Dworcowa. Osiedle zlokalizowane jest po południowo-wschodniej stronie ul. Bielskiej, stanowiącej część drogi krajowej nr 60, prowadzącej do Bielska i Ciechanowa; położone pomiędzy linią kolejową (na północy) i Al. Jachowicza (na południu). Nazwa osiedla przyjęta została od ważnej osiedlowej ulicy im. Jana Kochanowskiego, kojarzonej z imieniem i nazwiskiem znanego polskiego poety z XVI w. W tym przypadku upamiętniono jednakże Józefa Michalskiego (1885–1907), który posługiwał się pseudonimem Jana Kochanowskiego. Był to znany z odwagi i energii instruktor Wydziału Bojowego Polskiej Partii Socjalistycznej, który został zabity przez żołnierzy carskich podczas ataku na furgon pocztowy⁵³. Przy skrzyżowaniu ulic Mickiewicza i Trauguta znajdują się relikty cmentarza żydowskiego z 1845 r. z pomnikiem Martyrologii Żydów Płockich. Zabudowę os. Kochanowskiego rozpoczęto w dwudziestoleciu międzywojennym.

W końcu lat 50. ubiegłego wieku Warszawskie Przedsiębiorstwo Budowlane Nr 4 wybudowało osiedle budynków wielorodzinnych trzykondygnacyjnych w technologii tradycyjnej (z cegły i bloczków). Osiedle to powstało w rozwidleniu ulic Bielskiej i Obrońców

⁵² W. Serafimowicz, B. Trębala, *op. cit.*, s. 106, 148-149, 175-176.

⁵³ *Kim był płocki Jan Kochanowski*, <http://googleads.g...plock.wyborcza.pl>, [dostęp: 6.12.2019].

Westerplatte. Stanowiło ono w okresie powojennym początek zabudowy tego rejonu, część budynków posiada schrony przeciwlotnicze. Kolejne mini-osiedle w technologii wielkiej płyty powstało w rejonie ul. Kochanowskiego. Na terenie dawnego stadionu piłki nożnej klubu Fabryki Maszyn Żniwnych – ZKS Mazowia, pomiędzy ulicami Sportową, Kochanowskiego i Mickiewicza, znajduje się Miejskie Centrum Sportu – Stadion Miejski. Obiekt ten po gruntownej modernizacji jest wyposażony m.in. we wszystkie urządzenia lekkoatletyczne, od 2014 r. nosi nazwę Stadion Miejski im. Bernarda Szymańskiego. Zmodernizowany budynek dzielnicowego kina Mazur przy Al. Jachowicza jest obecnie siedzibą Harcerskiego Zespołu Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka” im. Druha Wacława Milke. W rozwidleniu Al. Jachowicza i ul. 11 Listopada, na terenie po dawnej mleczarni, ostatnio powstał nowoczesny kompleks mieszkalny z usługami.

Osiedle Tysiąclecia

Obszar między ulicami: Tysiąclecia, Bielską, Al. Kobylińskiego i Łukasiewicza w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r. stanowi os. Tysiąclecia⁵⁴. Nazwa ulicy i osiedla Tysiąclecia związana jest z obchodami tysiąclecia państwowości Polski w latach sześćdziesiątych XX w. Tereny rolne i sadownicze na których powstało osiedle należały w przeszłości do znanej w kraju rodziny Krasińskich (dawny folwark pokolegiacki). Osiedle wybudowano w latach 1964–1972. Budynki w technologii „wielki blok” wykonały PBP Petrobudowa⁵⁵ i warszawski Budomontaż. W latach 70. XX w. os. Tysiąclecia stanowiło północną część „Nowego Centrum” i nazywane było „Centrum Północ”. Autorem projektu realizacyjnego był Tadeusz Majewski (Miastoprojekt Mazowsze w Warszawie), który dokumentację przygotował w oparciu o projekt dotyczący centrum Płocka, wykonany przez Stefana Putowskiego i Tadeusza Zielińskiego. Na terenie os. Tysiąclecia poza kilkoma zespołami budynków mieszkalnych pięciokondygnacyjnych i dwoma kompleksami punktowych budynków jedenastopiętrowych wybudowano: szkołę podstawową, przedszkole, żłobek, klub osiedlowy, ogródek dziecięcy, zaplecze techniczne obsługi osiedla, stację obsługi samochodów i domy handlowo-usługowe⁵⁶. Osiedle przecina w połowie południkowo aleja spacerowa im. Pawła Nowaka, zasłużonego pierwszego dyrektora MZRiP. Ważną rolę w życiu kulturalnym

⁵⁴ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁵⁵ W. Serafimowicz, B. Trębała, *op. cit.*, s. 127-135, 212-213, 175, 178-179.

⁵⁶ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *op. cit.*, s. 143-147.

osiedla i miasta pełni Spółdzielczy Dom Kultury przy ul. Krzywoustego.

Osiedle Łukasiewicza

Osiedle Łukasiewicza zostało utworzone w dniu 27 maja 1991 r., zajmuje obszar między rzeką Brzeźnica a ulicami: Łukasiewicza, Tysiąclecia i Bielska (teren dawnego folwarku pokolegiackiego). Nazwa osiedla i ulicy Łukasiewicza stanowi uznanie dla polskiego działacza niepodległościowego, społecznika i wynalazcy Jana Józefa Ignacego Łukasiewicza (1822–1882)⁵⁷. Osiedle Łukasiewicza składa się z dwóch różnych i nie związanych ze sobą jednostek terytorialnych (ani funkcjonalnie, ani historycznie), tj. osiedla mieszkalnego nazywanego na początku „Wielką Płytą” oraz północno-zachodniego obszaru wsi Kostrogaj, który w wyniku zabudowy stał się dzielnicą przemysłową. Gdy 12 września 1953 r. terytorium Płocka rozszerzono o 518 ha w kierunku wschodnim, przyłączono m.in. dużą wieś Kostrogaj⁵⁸, która dzisiaj jest częścią dwóch osiedli: Łukasiewicza i Trzepowa. W okresie PRL początkowo funkcjonowała jedna dzielnica Kostrogaj, którą dla celów statystycznych podzielono w połowie lat 80. na dwie dzielnice: Kostrogaj Przemysłowy i Kostrogaj. Nawiązując do historii os. Łukasiewicza składającego się z dwóch segmentów należy zaznaczyć, iż w Kostrogaju (dawna nazwa Kostoga), powiat płocki, gmina Rogozino, parafia Trzepowo, w 1827 r. było – 15 domów i 70 mieszkańców, natomiast ok. 1882 r. w 18 domach mieszkało 182 osób⁵⁹.

Zabudowa os. Łukasiewicza rozpoczęła się w 1969 r. na bazie produkcji wytwórni prefabrykatów wielkowsymiarowych (OWT-67) o zdolności wytwórczej 3 tys. izb rocznie. Wytwórnię usytuowaną przy ul. Rembielińskiego wybudowała Petrobudowa. Obecnie na tym miejscu funkcjonuje główny bazar miejski. Autorem dokumentacji osiedla był Tadeusz Majewski. Zachodnią część osiedla wybudowała PBP Petrobudowa, natomiast wschodnią część – Płocki Kombinat Budowlany (po przejściu od Petrobudowy wytwórni OWT-67 oraz jednostek wykonawczych zajmujących się „mieszkańcówką”). W osiedlu zaprojektowano aleję spacerową, którą na początku lat III RP nazwano im. Antoniego Roguckiego, zasłużonego dla miasta i kombinatu MZRiP bezpartyjnego dyrektora PBP Petrobudowa.

⁵⁷ Jan Józef Ignacy Łukasiewicz – polski farmaceuta i przedsiębiorca, pierwszy wydestylował z ropy naftowej – naftę, którą zastosował do oświetlenia, współzałożyciel i dyrektor pierwszej instalacji ropy naftowej w Bóbrce.

⁵⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z 12.09.1953 r. zamieszczone w Dz. U. z 1953 r. (dotyczy Kostrogaju, Ośnicy i Boryszewa).

⁵⁹ *Słownik Geograficzny...*, t. 4, Warszawa 1883, s. 476, hasło: Kostrogaj.

Przy ul. Łukasiewicza na skrzyżowaniu z ul. 7 czerwca 1991 r. powstał kompleks obiektów sportowych Spółki Akcyjnej Wisła Płock wraz z dużym stadionem piłki nożnej, który przez kolejne dziesięciolecia był rozbudowywany i modernizowany. Na placu Cebry Papieskiej pomiędzy ulicami: Łukasiewicza, Batalionów Chłopskich i 7 czerwca 1991 r. przekazano do użytku w 2010 r. nowoczesne Centrum Widowiskowo-Sportowe Orlen-Arena – według projektu Henryka Nowackiego. Przy ul. Kossobudzkiego zakończono w 1999 r. budowę kościoła pw. Matki Boskiej Częstochowskiej zaprojektowanego przez Ignacego Bładowskiego i Kazimierza Badowskiego. Przy ul. Narodowych Sił Zbrojnych powstało Technikum Elektryczne, które następnie przekształcono w Zespół Szkół Technicznych Nr 2 im. Marii Curie-Skłodowskiej. Na terenie osiedla przy ul. Bielskiej 59 funkcjonuje Starostwo Powiatowe.

Kostrogaj stanowiący północno-wschodnią część os. Łukasiewicza jest obszarem niezamieszkałym. W okresie PRL ulokowano tu państwowe zakłady przemysłowe, m.in. Zakłady Stolarstwa Budowlanego Stolbud⁶⁰, Płockie Zakłady Przemysłu Owocowo-Warzywnego, piekarnię mechaniczną, obiekty magazynowe MHD, Argedu i PZGS oraz hurtownie przedsiębiorstw różnych branż⁶¹. W okresie III RP w wyniku prywatyzacji i restrukturyzacji na tym terenie powstały spółki przemysłowe, budowlane, handlowe i usługowe.

Osiedle Trzepowo

Obecne os. Trzepowo utworzono głównie na terenach dawnych średniowiecznych wsi Trzepowo i Kostrogaj. Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z 11 grudnia 1961 r.⁶² wieś Trzepowo Stare i osada Powsino zostały włączone do Płocka, natomiast wieś Kostrogaj znalazła w granicach Płocka się wcześniej – w 1953 r.⁶³ W latach 70. i 80. XX w. funkcjonowały dwie dzielnice statystyczne: Kostrogaj Przemysłowy (północno-zachodnia część wsi Kostrogaj – dzisiaj znajduje się w granicach os. Łukasiewicza) i Kostrogaj (południowo-wschodnia część wsi Kostrogaj), która obecnie funkcjonuje w os. Trzepowo. Obszarowo są

one równoznaczne z dzisiejszymi obrębami geodezyjnymi: Kostrogaj Przemysłowy i Kostrogaj Rolniczy⁶⁴.

Osiedle Trzepowo powstało w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.⁶⁵, która doprowadziła do połączenia dwóch dzielnic statystycznych z okresu PRL: Trzepowa i Kostrogaju. Osiedle stanowi północno-wschodnią część miasta, jest najbardziej wysuniętym na północ osiedlem mieszkaniowym w Płocku, o małej liczbie mieszkańców i największym obszarze. Z dokumentów historycznych wynika, że w XIII w. wieś i folwark nad rz. Brzeźnicą nazywano nie Trzepowo, lecz Cerepowo. Trzepowo to dawna wieś biskupia. Na północnych obrzeżach osiedla przy ul. Krzywej zlokalizowany jest kościół pw. św. Aleksego z przełomu XV i XVI w., który jest jednym z najstarszych drewnianych obiektów na Mazowszu Płockim⁶⁶. W 1827 r. we wsi Trzepowo (gmina Brwilno) – było 18 domów i 43 mieszkańców. Na początku lat 90. XIX w. Trzepowo liczyło 338 mieszkańców, posiadało 32 domy i karczmę⁶⁷. W tym czasie wieś Kostrogaj (ówczesna nazwa Kostroga) należała do gminy Rogozino oraz parafii Trzepowo⁶⁸.

Mieszkańcy okolicznych wsi dla uczczenia poległych żołnierzy polskich na polach Trzepowa w sierpniu 1920 r. postawili w 1938 r. przy ul. Sierpeckiej pomnik z piaskowca, który w 2003 r. został wyremontowany i rozbudowany. W hołdzie poległym w czasie nawałnicy bolszewickiej 1920 r. harcerzom płockim usypano kopiec przy ul. Targowej, w pobliżu lotniska i zaplecza Mostostalu.

Osiedle Trzepowo składa się z następujących części: z wsi Trzepowo Stare (dzisiaj stanowiącej osiedle miejsko-wiejskie); z dawnych osad Powsino i Niegłoty, w których znajdują się obiekty byłego Zakładu Wykładzin Samochodowych FSO (później po modernizacji – firmy Polorat) oraz Płocki Park Przemysłowo-Technologiczny – strefa I i II; – z dawnego folwarku Jędrzejewo; – z największej płockiej nekropoli przy ul. Bielskiej (cmentarza komunalnego z kaplicą i domem przedpogrzebowym)⁶⁹; – z większości dawnej dużej wsi Kostrogaj, która dzisiaj stanowi w znacznej mierze rejon przemysłowy: giełda towarowo-samochodowa, lotnisko

⁶⁰ L. Żak, *Zakłady Stolarstwa Budowlanego Stolbud w Płocku*, „Notatki Płockie” 1975, nr 2, s. 39-43; J. Chojnacki, *Zakłady Stolarstwa Budowlanego Stolbud w Płocku*. Informator, Płock 1978.

⁶¹ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *op. cit.*, s. 124.

⁶² Rozporządzenie RM z 31.12.1961 r. w sprawie zmiany granic miasta Płocka w województwie warszawskim, zamieszczone w Dz. U. 1961 nr 59, poz. 324; w wyniku tego rozporządzenia włączono do Płocka m.in. następujące osady i wsie: Trzepowo Stare, Powsino, Biała Nowa, Biała Parcele, Chełpowo i Draganie Nowe.

⁶³ Rozporządzenie RM z 12.09.1953 r. zamieszczone w Dz.U. z 1953 r. (dotyczy m.in. przyłączenia Kostrogaju do Płocka).

⁶⁴ W. Serafimowicz, *Zarys podziału terytorialno-funkcjonalnego Płocka w III Rzeczpospolitej*, „Notatki Płockie” 2019, nr 1, s. 29-31.

⁶⁵ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁶⁶ *Diecezja Płocka. Rocznik 2004 r.*, red. W. Lis, Płock 2005, s. 346.

⁶⁷ *Słownik Geograficzny...*, t. 12, Warszawa 1892, s. 574, hasło: Trzepowo.

⁶⁸ *Słownik Geograficzny...*, t. 4, Warszawa 1883, s. 476; we wsi Kostrogaj ok. 1882 r. było 18 domów i 182 mieszkańców

⁶⁹ A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, Płock 2010, s. 113-119.

sportowe⁷⁰ oraz wiele firm wzdłuż ul. Targowej od ul. Bielskiej do ul. Otolińskiej.

W południowej części obecnego os. Trzepowo (na terenie południowo-wschodniej części dawnej wsi Kostrogaj) przełomie lat 50. i 60. w XX w. powstał liczący się w kraju zakład – wielka Fabryka Maszyn Żniwnych, produkująca znane w kraju i zagranicą kombajny zbożowe Vistula i Bizon⁷¹. Obecnie na terenie po FMŻ funkcjonują m.in.: CNH Polska⁷² – międzynarodowy producent kombajnów zbożowych (dawny New Holland-Bizon) oraz liczący się w kraju dystrybutor i producent pokryć dachowych i systemów elewacyjnych BudMat⁷³. W sąsiedztwie byłego FMŻ przy ul. Targowej znajduje się siedziba spółki Mostostal Płock⁷⁴ i jego zaplecze produkcyjne.

Osiedle Wyszogrodzka

Osiedle Wyszogrodzka ustanowione Uchwałą RMP z 27 maja 1991 r.⁷⁵, wcześniej w okresie PRL stanowiło dzielnicę statystyczną o nazwie Wyszogrodzka, później Wyszogrodzka i Międzytorze. Nazwa osiedla wywodzi się od ul. Wyszogrodzkiej, czyli nawiązuje do dawnego traktu w kierunku Czerwińska i Wyszogrodu (obecnie ważna droga krajowa w kierunku Warszawy). Obszar osiedla zawiera tereny wzdłuż ul. Wyszogrodzkiej, między Wisłą a al. Kilińskiego, Al. Piłsudskiego i ul. Graniczną. Wybudowana w końcu dwudziestolecia międzywojennego linia kolejowa przecina osiedle w połowie. W obszarze osiedla znalazły się m.in. tereny dawnych folwarków: podominakańskiego i ponorbertańskiego „Grabówka” (dzisiaj m.in. ZOO). Wcześniej w obszarze osiedla funkcjonowały mini-osiedla: „Działki” (na północ od ul. Wyszogrodzkiej); „Wiatraki” (w rejonie obecnej ul. Słonecznej); kolonia budynków jednorodzinnych „Zalesie” przy ul. Zalesie oraz obszar „Cholarki” w rejonie ul. Uroczej, gdzie w przeszłości chowano zmarłych na cholerę⁷⁶.

Na terenie osiedla znajdują się dwie pary zabytkowych rogatki: na ul. Wyszogrodzkiej (przy skrzyżowaniu z al. Kilińskiego) zlokalizowane są zabytkowe rogatki warszawskie, natomiast przy al. Kilińskiego na przedłużeniu ul. Padlewskiego (dawnej ul. Płońskiej) – rogatki płońskie (obecnie stanowią wjazd do Szkoły

Wyższej im. Pawła Włodkowica). Wszystkie płockie rogatki zaprojektował w stylu klasycystycznym Jakub Kubicki. Przy ul. Norbertańskiej znajdują się trzy zabytkowe cmentarze: prawosławny, mariawicki i garnizonowy. Na cmentarzu prawosławnym z 1. połowy XIX w. zbudowano w 1870 r. cerkiew. Obecnie mają tu miejsce pochówki rzymskokatolickie. Cmentarz mariawicki funkcjonuje od 1906 r. Cmentarz garnizonowy (z końca XIX w.) położony jest po południowej stronie linii kolejowej i zawiera groby żołnierzy z I i II wojny światowej oraz wojny polsko-bolszewickiej z 1920 r.⁷⁷

Początki zwartej zabudowy obszaru os. Wyszogrodzka w rejonie obecnej al. Kilińskiego związane były z utworzeniem carskich koszar, które w okresie dwudziestolecia rozbudowano dla potrzeb wojska polskiego. Pomiędzy al. Kilińskiego i ul. Norbertańską po II wojnie światowej ulokowano Zespół Szkół Metalowych, który przekształcono w Zespół Szkół Technicznych (tzw. „siedemdziesiątkę”) posiadający znaczące sukcesy sportowe, szczególnie wioślarskie. W rejonie pomiędzy al. Kilińskiego i Al. Piłsudskiego, na terenie po dawnej jednostce wojskowej od 1992 r. funkcjonuje Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica. W ostatnich latach przy al. Kilińskiego i ul. 8 Pułku Artylerii Lekkiej wzniesiono nowoczesne obiekty dla Komendy Miejskiej Policji. Wcześniej w rejonie ulic Wyszogrodzkiej i 4 Pułku Strzelców Konnych ulokowano Komendę Straży Pożarnej i Stację Pogotowia Ratunkowego. Zachodnia część ul. Wyszogrodzkiej pełni funkcję osiedlowego centrum handlowo-usługowego.

Pierwszą wersję planu zagospodarowania przestrzennego os. Wyszogrodzka opracował Zbigniew Sokołowski. Obecnie większość osiedla stanowi zabudowa jednorodzinna, natomiast budownictwo wielorodzinne zlokalizowane jest w jego części północnej przy ul. Spółdzielczej i Al. Piłsudskiego. Przy ul. Miłej na skarpie wiślanej wybudowane zostały nowoczesne rezydencje. Pomiędzy ul. Mostową i Wisłą na wysokiej skarpie wiślanej (i częściowo poniżej) przy wjeździe na most drogowo-kolejowy usytuowany jest Miejski Ogród Zoologiczny (ul. Norbertańska). Na wschodzie osiedla przy skrzyżowaniu ul. Górnej i Wodnej powstała Stacja Uzdatniania Wody. Na terenie parafii św. Józefa przy ul. Górnej znajduje się kościół pw. Miłosierdzia Bożego, zaprojektowany przez Andrzeja Pawlikowskiego i Zdzisława Czerskiego. Kościół był konsekrowany w 2000 r.

Osiedle Międzytorze

Osiedle Międzytorze utworzono w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.⁷⁸ Osiedle zlokalizowane jest

⁷⁰ Płockie skrzydła. Półwiecze Aeroklubu Ziemi Mazowieckiej w Płocku 1957–2007, red. J. B. Nycek, Płock 2007.

⁷¹ J. Stefański, *Dzieje Fabryki Maszyn Żniwnych w Płocku 1870–1977*, Płock 1986.

⁷² A.J. Papierowski, J. Stefański, *op. cit.*, s. 112-113.

⁷³ Tamże, s. 100.

⁷⁴ W. Serafimowicz, B. Trębała, *op. cit.*, s. 213, 255.

⁷⁵ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁷⁶ G. Szumlicka-Rychlik, *Historia powstania cmentarza cholerycznego w Płocku*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s.13-17.

⁷⁷ I. Szychowski, *op. cit.*

⁷⁸ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

w obrębie północnej części wschodniego zakola trasy linii kolejowej przebiegającej w obszarze centralnej części Płocka prawobrzeżnego. Obszar osiedla w kształcie trójkąta określają Al. Piłsudskiego, ul. Otolińska i ul. Graniczna, w znacznej części obejmuje teren dawnego folwarku poddominikańskiego. Nazwa osiedla Międzytorze wynika z historycznej zasłóci związanej z budową osiedla. Gdy w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku rozpoczęto w okolicy funkcjonującej linii kolejowej budowę nowego osiedla, na terenie wzdłuż obecnej ulicy Lachmana znajdował się tor kolejowy, wybudowany dla potrzeb płockiej jednostki wojskowej. W związku z tym pierwsza część osiedla powstawała rzeczywiście w międzytorzu i taką nazwę, choć nieaktualną, osiedle posiada do dzisiaj. Po likwidacji jednostki wojskowej w połowie lat 90. tor kolejowy został rozebrany. Obszar osiedla na wschód poza trasą kolejową do ul. Granicznej nazywany jest popularnie „Zatorzem”.

Osiedle Międzytorze zostało wybudowane w latach 1973–1992 przez Przedsiębiorstwo Państwowe Budownictwa Przemysłowego (PPBU), które w 1978 r. przekształciło się w Płocki Kombinat Budowlany. Osiedle zostało zaprojektowane przez Jerzego Kuleszę z Miasto-Projekt Warszawa w technologii wielkiej płyty. W projektowaniu osiedla aktywnie uczestniczył płockanin Ryszard Tomaszewski. Według koncepcji płockich projektantów Janusza Łabuza i Piotra Malinowskiego zrealizowano budowę kompleksu domów przy ul. Gierzyńskiego. Przy tejże ulicy powstał osiedlowy kompleks handlowo-usługowy.

W obrębie tego osiedla (pomiędzy ul. Otolińską i Al. Piłsudskiego a rozebranymi torami kolejowymi do byłej jednostki wojskowej) utworzono mini-osiedle domów jednorodzinnych. Autorami dokumentacji urbanistyczno-architektoniczno-budowlanej byli: Ignacy Bładowski, Zbigniew Michalski i Tadeusz Kulas. Ostatnio na terenie parafii pw. Matki Boskiej Fatimskiej, zakończono budowę kościoła parafialnego przy ul. Gierzyńskiego. W wyniku przebudowy dawnych Zakładów Przemysłu Dziewiarskiego Cotex⁷⁹ przy ul. Granicznej powstało Centrum handlowo-usługowo-biurowe Cotex. W obrębie ulic Otolińskiej, Banacha, Lachmana i Stodółkiewicza pod adresem Otolińska 8 znajduje się znana międzynarodowa firma Levi Strauss Poland.

Osiedle Podolszyce Północ

W końcu 1981 r. nastąpiła decyzja władz centralnych o przyłączeniu do Płocka wsi: Podolszyce,

⁷⁹ J. Stefański, *Powstanie i rozwój Zakładów Przemysłu Dziewiarskiego Cotex w Płocku (1973–1985)*, Płock 1985.

Imielnica i Borowiczki⁸⁰. W wyniku katastrofalnej zatorowej powodzi w styczniu 1982 r. wielu mieszkańców Radziwia i okolic utraciło swoje siedziby i cały dobytek. Spowodowało to przyspieszenie procedur prawnych dotyczący rozpoczęcia budowy dzielnicy mieszkaniowej na terenie wsi Podolszyce. Dla celów statystycznych Podolszyce zostały rozdzielone wzdłuż ul. Wyszogrodziej na dwa obszary: część północną nazwano dzielnicą Podolszyce I, natomiast część południową – Podolszyce II.

Osiedle Podolszyce Północ powstało 27 maja 1991 r.⁸¹ Utworzono je z dwóch obszarów: na północy z części południowej Boryszewa⁸² (włączenie do Płocka w 1953 r., w latach 80. funkcjonowała dzielnica statystyczna Boryszewo) oraz na południu – z północnej części terenów wsi Podolszyce. Osiedle stanowiło kontynuację dzielnicy Podolszyce I z okresu lat 80. XX w. i obejmowało obszar pomiędzy ulicami: Wyszogrodzką, Graniczną i Boryszewską, a od wschodu graniczyło z jarem rz. Rosica. W wyniku Uchwały RMP z 29 czerwca 1999 r.⁸³ osiedle to zostało zmniejszone, gdyż podzielono je na dwie części: Podolszyce Północ i Zielony Jar. Podział nastąpił wzdłuż ulic: Żyzna i wschodniej części al. Armii Krajowej.

W nawiązaniu do przeszłości należy zaznaczyć, że w 1880 r. wieś Boryszewo Stare posiadało 169 mieszkańców, 16 domów i młyn, natomiast Boryszewo Nowe – 440 mieszkańców, 48 domów, ewangelicki dom modlitwy, szkołę, młyn wodny nad strumieniem Rosica, trzy wiatraki i karcznię. W 1887 r. we wsi Podolszyce, powiat płocki, gmina Rogozino, parafia Imielnica – było 60 domów i 594 mieszkańców, dwa wiatraki, karczma i szkoła początkowa ogólna⁸⁴. Należy przypomnieć, że główna zamieszkała część wsi Podolszyce położona była przy ul. Swojskiej na obecnym os. Podolszyce Południe. Ta dawna średniowieczna wioska kościelna obsługiwała również tereny rolne biskupiej Imielnicy. Nazwa Podolszyce może wywodzić się z faktu, iż wieś położona była w otoczeniu leszczynowej roślinności („pod leszczynowym lasem”)⁸⁵.

⁸⁰ W wyniku Rozporządzenia Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 25 listopada 1981 r. w sprawie zmiany granic niektórych miast w województwach: bydgoskim, gdańskim, krośnieńskim, płockim i suwalskim (Dz. U. 1981, nr 28, poz. 152).

⁸¹ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁸² Rozporządzenie RM z 12.09.1953 r. zamieszczone w Dz. U. z 1953 r. (dotyczy m.in. Boryszewa).

⁸³ Uchwała RMP z 29.06.1999 r. zamieszczona w DUWM z 1999 r.

⁸⁴ *Słownik Geograficzny...*, t. 8, Warszawa 1887 s. 462, hasło: Podolszyce.

⁸⁵ A. Ciesielska, *Osada na Podolszycach. Pod lasem*, „Gazeta Wyborcza. Mazowsze” 2002; sugestia odnośnie nazwy Podolszyce.

W latach 1974–1982 prace nad planem zagospodarowania przestrzennego Płocka w fazie wstępnej koncepcji urbanistycznej prowadzili Janusz Łabuz i Ignacy Bładowski, co umożliwiło m.in. budowę osiedli miejskich w Podolszycach. Funkcję generalnego projektanta Podolszyc jako całości objęło Wojewódzkie Biuro Projektów Arwo w Warszawie. Projekt osiedli: Podolszyce Północ i Zielony Jar (jako zbiorcze opracowanie) został opracowany przez zespół architektów i inżynierów pod kierownictwem Edwarda Wysockiego⁸⁶. Generalnym wykonawcą budowy tego osiedla został Płocki Kombinat Budowlany, który rozpoczął montaż budynków w technologii z wielkiej płyty. Pierwszy budynek oddano do użytku w 1983 r. Zasiedlono go uszkodzonymi z powodzi ze stycznia 1982 r. Znaczną część budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego wykonano w oparciu o wytwórnię prefabrykatów OWT-67. Równocześnie rozpoczęto zabudowę w oparciu o inne technologie budowlane oraz przeznaczono część terenu pod budownictwo jednorodzinne.

Aktualnie osiedle poza wcześniejszą zabudową z płyt wielkowieściowych obudowany jest następującymi kompleksami mieszkalnymi (koloniami): Chrobry, Magnat, Łokietek i Zielone Korony, które należą do najbardziej komfortowych zespołów apartamentowców w mieście. Obecnie rozwija się też północna część osiedla (na terenie dawnej osady Nowe Boryszewo), gdzie powstaje m.in. tzw. „Osiedle 300”.

W 2008 r. rozpoczęto budowę kościoła pw. Św. Krzyża zaprojektowanego przez Janusza Łabuza. Północna strona ul. Wyszogrodzkiej do ul. Sikorskiego i najbliższego rejonu, wyróżnia się nowoczesną architekturą obiektów handlowych, administracyjnych i mieszkalno-usługowych. Wśród interesujących architektonicznie obiektów znajdują się m.in. apartamentowiec Pink Haus, Lidl, galeria Mazowia, Agata-Meble, biurowiec PERN-u⁸⁷, „wieżowiec – szafa”. W centralnej części osiedla utworzono rekreacyjny Park Północny, pierwsze nasadzenia nastąpiły w 1996 r. Oddanie parku do użytku nastąpiło w 2004 r.

Rondo im. Wojska Polskiego usytuowane wzdłuż ul. Wyszogrodzkiej (pomiędzy os. Podolszyce Północ i os. Podolszyce Południe) oraz na mostowej Trasie im. Popiełuszki i ul. Mazowieckiego stało się najważniejszym węzłem drogowym w mieście. Węzeł ten funkcjonujący dotychczas głównie na centralnej trasie średnicowej łączącej zachodnie i wschodnie osiedla po prawej stronie Wisły znalazł się na dużej obwodnicy miasta. W związku z przekazaniem ostatnio do eksploatacji trasy północno-zachodniej obwodnica ta obecnie łączy osiedla prawobrzeżne i lewobrzeżne, tj. osiedla północne z osiedlami południowymi. Ponadto ułatwia

komunikację pomiędzy północną strefą przemysłową (PKN Orlen, Bassel Orlen Polyolefins, Płocki Park Przemysłowo-Technologiczny) wraz z obszarem przemysłowym Kostrogaju i Trzepowa – ze strefą osiedli, stanowiących „sypialnię miasta”.

Osiedle Podolszyce Południe

Osiedle Podolszyce Południe utworzono w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.⁸⁸, jest ono kontynuacją dzielnicy Podolszyce II z okresu PRL. Od zachodu granicą osiedla jest ul. Graniczna, od północy – ul. Wyszogrodzka, od wschodu – jar rz. Rosica, natomiast od południa – sąsiaduje z os. Borowiczki. Z badań archeologicznych prowadzonych pod kierownictwem Tomasza Kordali wynika, że na terenie wsi biskupiej Podolszyce, położonej głównie przy strumieniu Mała Rosica, niedaleko obecnej ul. Swojskiej, odkryto osadę z XV w., natomiast podczas prac wodno-kanalizacyjnych natrafiono na ślady osadnictwa starożytnego z okresu kultury łużyckiej. W trakcie budowy bloku mieszkalnego przy ul. Czwartaków 2 odkryto cmentarzysko szkieletowe z XI–XII w., które przebadano w latach 1984–1986. Os. Podolszyce Południe było przedmiotem badań archeologicznych przez 20 lat, stąd jest osiedlem stosunkowo dobrze rozpoznanym w zakresie przeszłości⁸⁹. W końcu lat 80. XIX w. wieś Podolszyce liczyła 594 osób, administracyjnie funkcjonowała w gminie Radzanowo⁹⁰.

Osiedle składa się z następujących kompleksów mieszkalnych (kolonii): Miedza, Kapliczka, Zagroda, Skiba, Sady, Przy Skarpie, Nad Jarem i Wieś. Wstępną koncepcję zagospodarowania urbanistycznego całych Podolszyc przygotowali Janusz Łabuz i Ignacy Bładowski, natomiast układ funkcjonalno-przestrzenny Podolszyc Południe opracował Marcin Przyłubski z warszawskiej Spółdzielni Pracy Twórczej Architektów, Artystów i Plastyków Espea. Pracownia projektowa Espea opracowała plan koordynacji inwestycji, który stanowił podstawę planu zagospodarowania przestrzennego. Funkcję generalnego projektanta objęło Wojewódzkie Biuro Projektów Arwo w Warszawie. Projektanci Andrzej Raczycki, Ryta Stachowicz, Piotr Piórecki i Krystyna Piórecka pod kierownictwem Marcina Przyłubskiego uzyskali dużą różnorodność form zabudowy i atrakcyjne rozwiązania architektoniczne. Kierownikiem Pracowni Terenowej w Płocku

⁸⁸ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁸⁹ A. Ciesielska, *op. cit.*; prace archeologiczne prowadzone były pod nadzorem Tomasza Kordali.

⁹⁰ *Słownik Geograficzny...*, t. 8, Warszawa 1887, s. 462; w 1887 r. we wsi Podolszyce, powiat płocki, gmina Rogozino, parafia Imielnica – było 60 domów i 594 mieszkańców, dwa wiatraki, karczma i szkoła początkowa ogólna.

⁸⁶ W. Serafimowicz, B. Trębała, *op. cit.*, s. 181-182.

⁸⁷ Tamże, s. 145.

ówczesnego warszawskiego WBP Arwo był Bolesław Pakulski.

Po przekształceniu się Pracowni Terenowej w Płocku WBP Arwo w Mazowieckie Biuro Projektów Mapro – jednostka ta stała się głównym projektantem rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych w mieście. Firma ta pod wieloletnim kierownictwem Zbigniewa Michalskiego zaprojektowała obiekty na terenie stanowiącym około połowę os. Podolszyce Południe. Dokumentację projektową dla kompleksów osiedlowych wielorodzinnych Sady i Zagroda wykonali Czesław Korgul i Małgorzata Gontarek z MBP Mapro, natomiast dla kompleksów Zagroda i Miedza – Adrianna Hibner i Krzysztof Hibner (w ramach MTBS). W projektowaniu pozostałych miniosiedli uczestniczyli: Alicja Krymowa, Leszek Narkowicz i Krzysztof Hibner.

Południowa strona ulicy Wyszogrodzkiej do ul. Czwartaków i najbliższej okolicy wyróżnia się rozmachem i atrakcyjną architekturą, o czym świadczą wybudowane obiekty: Bank Polski PKO I Oddział, hipermarket Auchan, OBI, Galeria Wisła, Pływalnia Miejska Podolanka i Szkoła Podstawowa Nr 22, parking wielokondygnacyjny, Auto-Forum, sklep Biedronka. W latach 1998–2003 powstał kościół św. Wojciecha.

Osiedle Podolszyce Południe razem z os. Podolszyce Północ i os. Zielony Jar stanowią obecnie nowe centrum Płocka nazywane popularnie dzielnicą PODOLSZYCE (lub skrótowo PODOLE). W ramach tego obszaru wyróżnia się Centrum Handlowo-Usługowe Podolszyce, które praktycznie funkcjonuje wzdłuż ul. Wyszogrodzkiej w granicach od ul. Sikorskiego (Podolszyce Północ) do ul. Czwartaków (Podolszyce Południe). Na tym terenie znajdują się m.in. wielkogabarytowe budynki handlowe i galerie oraz inne ważne obiekty publiczne. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Centrum Usługowo-Handlowe Podolszyce opracował Tadeusz Głós (w ramach firmy PPAiU Alicja Krymowa w Płocku). Na skrzyżowaniu ul. Wyszogrodzkiej i Al. Piłsudskiego znajduje się zaplecze techniczne Spółki Akcyjnej Energa-Operator Oddział w Płocku⁹¹. W ostatnich latach w rejonie ul. Granicznej i Trasy Popiełuszki powstało nowe handlowe centrum „Graniczna”, w którym powstały galerie: Leroy Merlin i Decathlon. Kompleks ten projektowała płocka spółka projektowo-inwestycyjna Budoplan⁹².

⁹¹ *Historia i współczesność elektroenergetyki na Mazowszu Północnym*, J. Bojanowski i in., Płock 1998; *Z dziejów płockiej elektroenergetyki 1894–2019*, red. J. B. Nycek, Płock 2019.

⁹² Spółka jawna Budoplan jest rodzinną firmą Józefa, Teresy i Piotra Krawczyków – projektowała i nadzorowała budowę mostu im. Solidarność oraz realizację galerii: Wisła, Mazowia i Mosty, jak również obiekty handlowe Centrum Graniczna.

Osiedle Zielony Jar

Osiedle Zielony Jar utworzono na podstawie Uchwały RMP z 29 czerwca 1999 r.⁹³ Wyodrębnienie w oddzielną jednostkę administracyjną nastąpiło w wyniku wydzielenia pasa wschodniego Podolszyc Północnych wzdłuż wschodniej części al. Armii Krajowej i ul. Żyznej. Wcześniej obszar ten od maja 1991 r. stanowił wschodnią część osiedla Podolszyce Północ. Osiedle składa się z dwóch części: południowej – w pełni zurbanizowanej, którą stanowi północno-wschodnia część Podolszyc oraz północnej, stanowiącej południowo-wschodni obszar Boryszewa (w trakcie zabudowy). Nazwa osiedla Zielony Jar pochodzi od zalesionego jaru rzeki Rosicy, który w przyszłości będzie przekształcony w park międzyosiedlowy. Zarządcą urbanistycznym osiedla oraz jego zabudowę w pierwszym etapie opracował Edward Wysocki z Biura Projektów Arwo w Warszawie. W okresie późniejszym projektowaniem urbanistyczno-architektonicznym zajmowała się Małgorzata Gontarek z Mazowieckiego Biura Projektów Mapro w Płocku. W 2002 r. utworzony został „Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy rzeki Rosicy”⁹⁴. Projekt wykonały Grażyna Zielińska i Alicja Krymowa z Pracowni Zakładu Planowania Przestrzennego TUP w Płocku.

Osiedle Imielnica

Osiedle Imielnica powstało w wyniku Uchwały RMP z 17 czerwca 1997 r.⁹⁵ Osiedle jest najbardziej na wschód wysuniętym osiedlem miasta (Płock prawobrzeżny), położone jest po południowej stronie ul. Wyszogrodzkiej, stanowiącej część drogi krajowej nr 62 w kierunku do Wyszogrodu i dalej do Warszawy. Od zachodu osiedle graniczy z jarem rz. Rosica, natomiast na południu – z os. Borowiczki. Imielnicę przyłączono do Płocka w 1982 r. (razem z Borowiczkami i Podolszycami). Imielnica (pierwotna nazwa – Jemielnica) już w XII w. była własnością biskupów płockich, jej grunty rolne były do XVIII w. obrabiane przez chłopów pańszczyźnianych z Podolszyc. Uważa się, że parafia powstała w XII w., choć pierwsza wzmianka o kościele pw. św. Jakuba Starszego w Imielnicy pochodzi z 1323 r. Od XVI w. probostwo należało do mansjonarzy katedralnych. Około 1822 r. w Imielnicy nad rz. Rosicą, pow. płocki, gmina Rogozino, parafia Imielnica było 240 mieszkańców, 12 domów i drewniany

⁹³ Uchwała RMP z 29.06.1999 r. zamieszczona w DUWM z 1999 r.

⁹⁴ Uchwała Nr 998/XLIX/02 RMP z 29 I 2002 r. w sprawie utworzenia Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego Jaru Rzeki Rosicy.

⁹⁵ Uchwała RMP z 17.06.1997 r. zamieszczona w DUWM z 1997 r.

kościół parafialny⁹⁶. Nowy kościół drewniany powstał w latach 1836–1837. W końcu XIX w. majątek ziemski w Imielnicy zawierał ok. 145 ha oraz młyn. Po uruchomieniu cukrowni w niedalekich Borowiczkach postanowiono zbudować obszerniejszy kościół. W latach 1927–1936 ksiądz proboszcz Władysław Skierkowski wznosił murowaną świątynię pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, której konsekracji dokonał biskup Leon Wetmański⁹⁷.

Na obszarze pomiędzy ul. Harcerską a zalesionym jarzem strumienia Pisencja na południe od ul. Leszczynowej znajduje się parafialny cmentarz rzymskokatolicki, który został założony w 1935 r. Do obiektów historycznych osiedla należą znajdujące się w zalesionym jarze Pisencja: obiekty militarne z II wojny światowej (wiele dobrze zachowanych bunkrów ogniowych) oraz dobrze zachowany nasyp kolejki wąskotorowej z 1922 r., która do 1971 r. kursowała na trasie: Brochocin i Rogozino – cukrownia Borowiczki. Jest to osiedle w większości o jednorodzinnej zabudowie. Wschodnią część Imielnicy stanowi osiedle o nazwie zwyczajowej – Parcele.

Osiedle Borowiczki

Borowiczki jako oficjalne płockie osiedle powstało w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.⁹⁸ Jego zachodnią część stanowi dawna wieś Ośnica (do 1953 r. – siedziba gminy Bielino), która z osadą Grabówka została w 1953 r. włączona do Płocka, a od połowy lat 80. funkcjonowała dla celów statystycznych jako dzielnica mieszkaniowa Ośnica. W 1982 r. przyłączono do Płocka tereny leżące na wschód – w kierunku Warszawy (ok. 1450 ha), tj. trzy wsie: Borowiczki, Imielnicę i Podolszyce. Do gminy Borowiczki w okresie PRL należały wioski: Ośnica, Gmury, Grabówka, Cukrownia i Pieńki. Po likwidacji gminy i włączeniu jej do Płocka – Borowiczki-Pieńki znalazły się w granicach gminy Słupno. Początkowo Borowiczki funkcjonowały jako statystyczna dzielnica mieszkaniowa. Osiedle Borowiczki znajduje się w południo-wschodniej części Płocka prawobrzeżnego w obszarze zagrożonym powodziami, gdyż część osiedla położona jest w starym korycie Wisły (z okresu polodowcowego). W granicach os. Borowiczki poza wsią Borowiczki znalazła się osada Cukrownia Borowiczki oraz część obszaru osad: Bielino Wirginia i Borowiczki Pieńki. Na terenie tego osiedla mają ujście dwie rzeki Rosica (Struga) i Słupianka oraz potok Mała Rosica.

⁹⁶ *Słownik Geograficzny...*, t. 3, Warszawa 1882, s. 276.

⁹⁷ *Diecezja Płocka...*, s. 346.

⁹⁸ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

Nazwa osady, następnie wsi Borowiczki, gminy, później dzielnicy, a obecnie osiedla Borowiczki pochodzi zapewne od grzybów borowików, które są popularne w sąsiednich lasach. Natomiast według H. Kolombryny, która na łamach gazety „Mazur” w 1909 r. napisała:

[...] nazwa Borowiczki prawdopodobnie musi pochodzić od wielkich i rozległych Borów, które ostrą siekiera wycięta, a spekulacja kupiecka za pruskie talary drzewo wyprowadziła do Gdańska⁹⁹.

Na początku lat 80. XIX w. Borowiczki stanowiły folwark należący do dóbr Gulczewo, przynależny do gminy Bielino, parafia Imielnica. W Borowiczkach w tym czasie zamieszkiwało 82 obywatele oraz było: 9 budynków murowanych, 2 budynki drewniane, młyn wodny i olejarnia. Folwark posiadał: grunty orne i ogrody – 394 mórg, pastwiska – 77 mórg, lasy – 412 mórg, natomiast we wsi włościańskiej Ośnicy były 34 domy i 239 mieszkańców. W tym czasie Ośnica razem z osadą Grabówka i Pieńki również wchodziła w skład dóbr majątku Gulczewo. Wcześniej w drugiej połowie XVI w. Ośnica stanowiła prywatną wieś szlachecką w starostwie płockim. O prehistorycznej przeszłości Ośnicy świadczą znalezione zabytki kultury łużyckiej z epoki brązu¹⁰⁰.

W Borowiczkach w latach 1900–2003 funkcjonowała cukrownia. Obiektami zabytkowymi w osiedlu są: nieczynna Cukrownia Borowiczki¹⁰¹, pałac-dom byłego dyrektora cukrowni z parkiem przy ul. Harcerskiej i stary młyn na rz. Rosica, obecnie zamieszkały (niedaleko ul. Gościniec). W 1923 r. przekazano do użytkowania „Dom Ludowy” dla robotników, w którym była sala widowiskowa, biblioteka i czytelnia. W 1928 r. dla mieszkańców Borowiczek i okolicznych wsi przekazano szkołę podstawową i przedszkole, w 1934 r. uruchomiono kino fabryczne. W latach 1939–1945 w Borowiczkach i okolicach działał Związek Walki Zbrojnej (około 60 osób), założony przez J. Lniarskiego i Franciszka Smyczyńskiego. Od września do grudnia 1943 r. hitlerowcy aresztowali 67 osób, które wywieźli do Pomiechówka a następnie do Mauthausen-Gusen i innych obozów zagłady. Po wojnie powrócili nieliczni¹⁰².

Przy skrzyżowaniu ulic Gościniec i Niedzielaka znajduje się stary cmentarz rzymskokatolicki z przełomu XVIII i XIX w., który jest obecnie ponownie użytkowany. Na tym cmentarzu, dawniej przynależnym

⁹⁹ K. Wiśniewski, *Historia płockiego osiedla Borowiczki*, <http://kwis.nplock.pl> [dostęp: 3.07.2015].

¹⁰⁰ *Słownik Geograficzny...*, t. 2, Warszawa 1881, s. 908, hasła: Ośnica, Grabówka oraz wieś i folwark Gulczewo.

¹⁰¹ I. Szychowski, *Cukrownia Borowiczki (1900–2000). Zarys dziejów*, Płock 2002.

¹⁰² K. Wiśniewski, *op. cit.*

parafii św. Jakuba w Imielnicy, kilkadziesiąt lat temu odkryto skarb w postaci starych monet. W rejonie Borowiczek powstały ujęcia wód wglębnych.

Osiedle Radziwie

Osiedle Radziwie powstało w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.¹⁰³, jest kontynuacją dzielnicy Radziwie z okresu dwudziestolecia międzywojennego oraz PRL. Osiedle stanowi północno-zachodnią część Płocka lewobrzeżnego, położone jest w nizinie nadrzecznej na terenach zalewowych Wisły. Historia początków Radziwia jest ściśle związana z dziejami Płocka. Początki osady związane są z funkcją przeprawy przez Wisłę w rejonie płockiego Wzgórza Tumskiego (Ostrowia Tumskiego), która funkcjonowała co najmniej od X w. W przeszłości Radziwie w wyniku powodzi wiślanych i zmian koryta rzeki czasami było położone na wyspie. Pierwsze wzmianki źródłowe o Radziwiu są zawarte w „Kronice” Galla -Anonima i dotyczą ugody pomiędzy księciem Władysławem Hermanem a jego synami Zbigniewem i Bolesławem III Krzywoustym w sprawie możnowładcy Sieciecha, która nastąpiła po drugiej stronie Wisły naprzeciw grodu płockiego.

Można przypuszczać, że Radziwie jest starsze niż Płock, gdyż zapewne wcześniej obsługiwało bród i przeprawę wiślaną przed wybudowaniem grodu warownego na Wzgórzu Tumskim. Radziwie w okresie do rozbiorów było siedzibą parafii wchodzącej w skład diecezji płockiej, przez długi czas było własnością Wikiparyusza Kapituły Płockiej. Do tej parafii należały wsie: Brwilno, Dzierżążnia, Krzywokółek, Moździerz, Sapa, Socha i Soczewka. W XVIII w. Radziwie funkcjonowało jako stosunkowo duża wieś z własnym zarządem (wójt oraz czterech ławników). Liczba ludności w 1775 r. wynosiła 457 mieszkańców, domów było 66. Po 1793 r. w wyniku II rozbioru Polski Radziwie zostało odłączone od diecezji płockiej i weszło do archidiecezji warszawskiej, następnie znalazło się w departamencie płockim Księstwa Warszawskiego, później w ramach zaboru rosyjskiego w guberni płockiej. W 1800 r. szacuje się liczbę ludności na 800 mieszkańców, natomiast w 1850 r. ok. 1500 osób. Od 1838 r. Radziwie miało sezonowe połączenie mostowe z Płockiem (most łyżwowy eksploatowany z wyjątkiem okresu zimowego). Następnie w 1915 r. w czasie I wojny światowej Niemcy wybudowali drewniano-stalowy most stały, nazywany popularnie mostem wojennym, który został zburzony w końcu II wojny światowej.

Na przełomie XIX i XX w. powstały pierwsze budynki murowane przy głównej ulicy (obecnej Kolejowej).

¹⁰³ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

W 1918 r. w Radziwiu było 84 domów murowanych i 12 drewnianych, natomiast w 1944 r. – 154 domy murowane i 269 domów drewnianych. Administracyjnie Radziwie do XIX w. należało do gromady Łąck w powiecie gostynińskim województwa mazowieckiego (wcześniej województwa rawskiego). W 1902 r. przy ul. Dobrzykowskiej wybudowano nowy neogotycki kościół pw. św. Benedykta, zaprojektowany przez Edwarda Cichockiego. Pomiedzy ul. Kolejową i Krakówki z wejściem od ul. św. Siostry Faustyny znajduje się cmentarz rzymsko-katolicki z XIX w.¹⁰⁴

Radziwie przyłączono administracyjnie do Płocka w 1923 r., praktycznie nastąpiło to dopiero w połowie 1926 r. W okresie dwudziestolecia międzywojennego na terenie Radziwia przy ul. Kolejowej wybudowano w 1924 r. dworzec kolejowy, stanowiący zakończenie linii kolejowej Kutno – Gostynin – Radziwie, który w warunkach braku mostu drogowo-kolejowego przez Wisłę (budowę mostu zakończono w końcu 1938 r.), stanowił dla Płocka ważny punkt przeładunku towarów transportowanych koleją do (i z) różnych rejonów kraju. Na terenie osiedla znajdują się nasypy pozostałości po kolei wąskotorowej umożliwiającej transport surowca i produktów do tartaku i portu na Wiśle oraz dużej fabryki papieru „Soczewka” w Moździerzu, który po II wojnie światowej otrzymał nazwę Soczewka.

Na południe od ul. Portowej znajduje się dawna elektrownia, którą władze miasta wybudowały w latach 1927–1929. Elektrownia ta pracowała do lat 70. Przez prawie cały okres dwudziestolecia rozbudowywano port rzeczny przy ul. Popłacińskiej, który zakończono dopiero w końcu 1937 r. (prawie równocześnie z zakończeniem budowy linii kolejowej Płock – Sierpc) i mostu drogowo-kolejowego (1938 r.). W okresie dwudziestolecia międzywojennego trwały intensywne roboty przy wzmacnianiu wałów ochronnych lewobrzeżnej Wisły¹⁰⁵.

Obecnie Radziwie z miastem prawobrzeżnym połączone jest dwoma przeprawami mostowymi na Wiśle: stalowym mostem drogowo-kolejowym (odbudowanym po wojnie w 1950 r.) i podwieszonym mostem walcowym im. Solidarności, który jest użytkowany od 2004 r. Most wiszący zbudowany dla ropociągów i rurociągów PERN Przyjaźń funkcjonował w latach 1963–1987¹⁰⁶.

¹⁰⁴ T. Piekarski, *Historia Radziwia*, http://www.tmr.plo.pl/tmr_pliki/historia/tmr_h.html [dostęp: 10.03.2017].

¹⁰⁵ F. Dorobek, Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *Radziwie*, Płock 1965.

¹⁰⁶ W.A. Koński, *Historia płockich mostów na Wiśle*, [w:] *Mosty Płocka. Historia i przyszłość*, Płock 1998; *Podwieszony most przez Wisłę w Płocku, Płock*, red. J. Biliszczuk, Warszawa, Łódź, Wrocław 2007; P. Gryszpanowicz, *Płockie mosty na Wiśle*, Płock 2017.

W północnej części osiedla w pasie przy Wiśle na zachód od mostu drogowo-kolejowego funkcjonuje niewielki rejon przemysłowy: stocznia rzeczna (Centromost)¹⁰⁷, baseny portowe i elewator zbożowy (Silopol). Przez ulice Kolejową i Kutnowską przebiega droga krajowa nr 62 w kierunku Włocławka. W rejonie ulic Portowej i Kolejowej powstał rejonowy ośrodek handlowy. Na południe od ronda im. Lajourdie i linii kolejowej jest usytuowany Stadion ZKS Stoczniowiec, który niedawno został zmodernizowany. Na terenie ograniczonym ulicami Kapitańską, Szkutniczą i Teligi w 2005 r. udostępniono mieszkańcom Park Rekreacji i Sportu. Kolejny obszar rekreacyjny stanowi plac im. Janusza Mościckiego, który został utworzony m.in. na terenie zasypanego Starego Portu, w którym w XIX w. i na początku XX w. „zimowały” elementy mostu łyżwowego. W obszarze pomiędzy mostami na Wiśle oraz pomiędzy lewym brzegiem rzeki a ul. Dobrzykowską znajdują się ogródki działkowe: Nadwiślański i Złote Piaski. Ze względu na lokalizację oraz zadbaną i obfitą zieleń stanowią one „płuca Płocka”. Pierwszą urbanistyczną koncepcję rozwoju Radziwia opracował w 1963 r. Zbigniew Sokołowski¹⁰⁸. Pierwszy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego osiedla Radziwia opracowali w 1992 r.: Alicja Krymowa (główny projektant), Paweł Paprocki, Barbara Piosik, Piotr Malinowski i Jan Rolle. Następnie tenże zespół sporządził plany szczegółowe Radziwia.

Osiedle Góry

W wyniku Rozporządzenia Rady Ministrów z 23 grudnia 1996 r.¹⁰⁹ nastąpiło powiększenie lewobrzeżnego Płocka o 2165 ha (włączono wówczas w granice miasta wsie i osady: Ciechomice, Góry, Tokary i Budy Dolne). Na podstawie Uchwały RMP z 17 czerwca 1997 r.¹¹⁰ powstało os. Góry. Osiedle położone jest głównie na wysoczyźnie w południowo-zachodniej części lewobrzeżnego Płocka wzdłuż ulic Góry i Ciechomickiej oraz ul. Kutnowskiej. Nazwa osiedla wywodzi się z położenia wioski Góry, która z terenu pradoliny Wisły oraz prawobrzeżnego Płocka stwarzała wrażenie, że znajduje się w strefie górzystej. W 1827 r. we wsi Góry, powiat gostyniński, gmina Łąck, należącej do majoratu Brwilno, było 248 mieszkańców i 20 domów, natomiast pół wieku później

281 mieszkańców i 22 domy¹¹¹. Mieszkańcy poza rolnictwem zajmowali się wyrobem płócien oraz pracowali w cegielni, która funkcjonowała do lat 90. XX w. Osiedle Góry i sąsiednie Ciechomice stanowią w pewnym stopniu „południową sypialnię” miasta, ich zabudowa jest w większości jednorodzinna. Wymienione osiedla posiadają piękne położenie z dalekim widokiem na Wisłę i Płock prawobrzeżny oraz korzystną różę wiatrów. Bardzo rzadko wieją wiatry z północy, gdzie zlokalizowany jest Zakład Produkcyjny PKN Orlen. Walorem położenia tych osiedli jest bliskość Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego oraz jezior: Górskie, Ciechomickie, Jezioro i Sendeńskie. Atrakcyjność osiedli zwiększyła się znacznie z uwagi na dobrą komunikację z prawobrzeżnym Płockiem, po wybudowaniu drugiego mostu przez Wisłę. Przy ul. Kutnowskiej na wyjeździe z miasta zakończono w 1998 r. budowę Zespołu Szkół Rolniczych im. Leokadii Bergerowej. Przy południowej granicy osiedla (i Płocka) wybudowano rondo, które łączy drogi wyjazdowe z prawobrzeżnego Płocka przez mosty: Solidarności i Legionów Józefa Piłsudskiego w kierunku Gostynina i Kutna (droga krajowa nr 60) oraz w kierunku Włocławka (droga krajowa nr 62).

Osiedle Ciechomice

W dniu 17 czerwca 1997 r. zgodnie z Uchwałą RMP¹¹² powstało osiedle Ciechomice, które objęło również osady Nowe Ciechomice, Michałówek i Longinus. Wcześniej 23 grudnia 1996 r. wieś Ciechomice została przyłączona do Płocka. O historii Ciechomic liczącej około siedem wieków można się dowiedzieć z wystawy zrealizowanej przez pracownice Filii Bibliotecznej Nr 12 Książnicy Płockiej oraz proboszcza parafii św. Maksymiliana Kolbe w Ciechomicach ks. Leszka Żuchowskiego. Otwarcie wystawy odbyło się w dniu 10 czerwca 2005 r. w kościele św. Maksymiliana Kolbe, obecnie wystawa jako stała znajduje się w siedzibie Filii Książnicy Nr 12¹¹³. O wcześniejszym istnieniu osady ludzkiej na terenie Ciechomic świadczą wykopaliska archeologiczne, w których znaleziono naczynia z czasów rzymskich.

Historia tego osiedla Płocka, związana jest historią rodu Ciechomskich, żyjących tu w okresie od XIV w. do drugiej połowy XIX w. Założycielem dynastii był starosta gostyniński, płocki i rawski Stefan z Ciechomic herbu Wąż, który ufundował i wyposażył parafię ciechomiczką. Ciechomice to wieś piastowskiej ziemi

¹⁰⁷ W. Serafimowicz, B. Trębala, *op. cit.*, s. 208.

¹⁰⁸ Urbanistyczną koncepcję rozwoju Radziwia zamieścił Z. Sokołowski w rozdziale pt. *Problemy przestrzennej struktury Radziwia w publikacji pt. Radziwie*, Płock 1965.

¹⁰⁹ Rozporządzenie RM z 23.12.1996 r. zamieszczone w Dz.U. z 1996 r.

¹¹⁰ Uchwała RMP z 17.06.1997 r. zamieszczona w DUWM z 1997 r.

¹¹¹ *Słownik Geograficzny...*, t. 2, s. 725.

¹¹² Uchwała RMP z 17.06.1997 r. zamieszczona w DUWM z 1997 r.

¹¹³ (eg), *Pamięć musi trwać. Dzieje Ciechomic*, „Tygodnik Płocki” 2005, nr 25.

gostynińskiej, w dawnym starostwie gostynińskim, która w 1462 r. została włączona do Korony Królestwa Polskiego, wchodząc w skład województwa rawskiego. Od 1793 r. obszar dawnego starostwa rawskiego z Radziwem i Budami Dolnymi oraz wsią Góry znalazł się w zaborze pruskim, a w 1807 r. w Księstwie Warszawskim.

Od 1816 r. Ciechomice należały do powiatu gostynińskiego województwa mazowieckiego w Królestwie Polskim (zaboru rosyjskiego), natomiast od 1837 r. do guberni warszawskiej¹¹⁴. W 1827 r. Ciechomice liczyły 269 mieszkańców oraz posiadały 25 domów. Wypis hipoteczny z 1847 r. świadczy, że folwark ciechomicki obejmował cztery wsie: Budy Ciechomicke, Budy Dolne, Ciechomice i Zaździerz, wcześniej również Grabinę, Matyldów i Wincentów. Folwark w 1862 r. zmienił właściciela i wówczas powstał murowany browar. W 1880 r. Ciechomice zamieszkiwało w 20 domach 405 osób, z których część poza rolnictwem pracowała w browarze (od 1862 r.) i cegielni¹¹⁵.

W latach dwudziestolecia międzywojennego Ciechomice znalazły się w województwie warszawskim, natomiast od 1975 r. w województwie płockim. Osiedle znajduje się na wysokim tarasie w południowej części Płocka lewobrzeżnego, usytuowane jest głównie wzdłuż ul. Ciechomickiej – w kierunku Dobrzykowa. Atrakcyjność osiedla wynika z korzystnego położenia i zdrowych warunków klimatycznych. Sąsiedztwo Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego oraz bliskość wielu jezior. Wybudowanie drugiego mostu przez Wisłę znacznie poprawiło komunikację z prawobrzeżnym Płockiem. Zabudowę Ciechomic stanowią głównie budynki jednorodzinne. Na terenie parafii św. Maksymiliana Kolbe przy ul. Ciechomickiej w 1982 r. wzniesiono kościół pw. św. Maksymiliana Marii Kolbe według projektu Henryki Wichrowskiej. Przy ul. św. Siostry Faustyny znajduje się cmentarz rzymskokatolicki. Na tym terenie funkcjonuje kilka domów biesiadnych o wysokim standardzie wyposażenia. W 2008 r. międzynarodowy koncern Dr. Oetker Dekor wykupił funkcjonującą fabryczkę przemysłu spożywczego i po modernizacji oraz rozbudowie ulokował produkcję polew, cukrów, sosów deserowych, posypek, barwników, aro-

matów itp.

Osiedle Pradolina Wisły

W wyniku przyłączenia do Płocka 23 grudnia 1996 r. wsi Tokary-Rąbierz i Budy Dolne utworzono nowe lewobrzeżne osiedle, które pełni głównie funkcje rolnicze i rekreacyjne. Osiedle Pradolina Wisły powstało na podstawie Uchwały RMP z 17 czerwca 1997 r.¹¹⁶ Osiedle składające się głównie z wsi: Tokary-Rąbierz i Budy Dolne oraz osady Budy Ciechomicke znajduje się we wschodniej części Płocka lewobrzeżnego na terenach zalewowych, stanowiących nieużytki, łąki, lasy i tereny orne. Z uwagi na to, że miejscowości te znajdują się w obszarze dawnego koryta rzeki nazwano je osiedlem Pradolina Wisły. W Budach Dolnych archeolodzy znaleźli poza pradawnymi naczyniami również starodawną broń (m.in. 11 strzałek sercowych i 2 trójkątne)¹¹⁷. Na terenie osiedla w lesie znajduje się aktualnie nieczynny cmentarz ewangelicko-augsburski.

* * *

W ramach realizacji zasad społeczeństwa obywatelskiego ważne są działania pogłębiające wiedzę mieszkańców o współczesnych osiedlach w zakresie ich historii, zabytków i pomników, miejskiej infrastruktury społecznej i technicznej oraz osiągnięć miejscowych działaczy kultury, sztuki, oświaty, nauki, sportu, zasłużonych obrońców ojczyzny, itp. Niniejsze opracowanie skrótowo opisujące poszczególne osiedla może stanowić pomoc w tworzeniu się więzi mieszkańców małych ojczyzn, jakimi są osiedla oraz kształtowaniu właściwych postaw obywatelskich i podniesieniu ich aktywności społecznej. Zgromadzona wiedza może też być pomocna w ożywieniu działalności społecznych Rad Osiedli Mieszkańców oraz wyzwolić potrzebę dalszej kontynuacji prezentowanych prac merytorycznych i organizacyjnych na osiedlach.

¹¹⁶ Uchwała RMP z 17.06.1997 r. zamieszczona w DUWM z 1997 r.

¹¹⁷ R. Schild, *Stratygrafia archeologiczna wydm śródlądowych widziana z Mazowsza (Instytut Historii Materialnej PAN w Warszawie)*, „Rocznik Gleboznawczy” 1882, t. XXXIII, nr 3-4.

¹¹⁴ M.M. Grzybowski, *Ciechomice. Szkic z dziejów parafii*.

¹¹⁵ *Słownik Geograficzny...*, t. 1, Warszawa 1880, s. 681.

Bibliografia

Źródła drukowane

Dziennik Ustaw 1953, 1961, 1981, 1996, 1998, 2005

Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego 1991–2017

Opracowania

K. Badowski, J.B. Nyczek, M. Kowalski, *Architektura Płocka i jej twórcy*, Płock 2011.

- J. Chojnacki, *Problemy architektonicznego zagospodarowania Wzgórza Tumskiego w Płocku*, Płock 1969.
- J. Chojnacki, *Zakłady Stolarstwa Budowlanego Stolbud w Płocku. Informator*, Płock 1978.
- A. Ciesielska, *Osada na Podolszycach. Pod lasem*, „Gazeta Wyborcza. Mazowsze” 2002.
- Diecezja Płocka. Struktura personalno-administracyjna. Rocznik 1977 r.*, red. W. Lis, Płock 1979.
- F. Dorobek, Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *Radziwie*, Płock 1965.
- J. Drejer, *Pruska urbanistyka w Płocku – znaczenie historyczne i aktualne zagrożenia [w:] Retablissement – urbanistyka pruska w Polsce i w Niemczech*, Berlin 2016.
- Dzieje Płocka*, red. A. Geysztor, wyd. I i II, Płock 1973, 1979.
- Dzieje Płocka*, t. 1. *Historia miasta do 1793 r.*, red. M. Kallas, Płock 2000.
- Dzieje Płocka*, t. 2. *Historia miasta w latach 1793–1945*, red. M. Krajewski, Płock 2006.
- Dzieje Płocka*, t. 3. *Historia miasta w latach 1945–2020*, red. G. Gołębiowski i T. Piekarski, Płock 2020.
- Dziesięć wieków Płocka*, wyd. I, II i III, red. J. Chojnacki, Płock 1966, 1967, 1969.
- P. Gryszpanowicz, *Płockie mosty na Wiśle*, Płock 2017.
- P. Gryszpanowicz, *Urbanizacja Płocka. Procesy zmian nazewnictwa ulic w latach 1237–2017*, Pułtusk 2019.
- P. Gryszpanowicz, *Rozwój przestrzenny Płocka w latach 1945–1989 [w:] Dzieje Płocka*, t. 3. *Historia miasta w latach 1945–2020*, red. G. Gołębiowski i T. Piekarski, Płock 2020.
- Historia i współczesność elektroenergetyki na Mazowszu Północnym*, J. Bojanowski i in., Płock 1998.
- A. Klocek, *Płocka Rafineria i Petrochemia w latach 1959–2000*, Płock 2010.
- A. Klocek, *Płocki kompleks rafineryjno-petrochemiczny w latach 1959–2000 i jego wpływ na rozwój miasta i regionu*, Płock 2015.
- W.A. Koński, *Płocka Petrochemia 1960–1985*, Płock 1986.
- W.A. Koński, *Historia płockich mostów na Wiśle*, [w:] *Mosty Płocka. Historia i przyszłość*, Płock 1998.
- T. Kulas, M. Majzner, *O historii i rozwoju PBP Petrobudowa*, „Przegląd Budowlany” 1981, nr 5.
- Z.H. Kuźniewska, *Norbertanki Płockie*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2018, nr 10.
- P. Niesłuchowski, M. Kansy, K. Sierand, „Miejski Zeszyt Statystyczny” 2018, nr 26, wyd. Urząd Miasta Płocka. Wydział Rozwoju i Polityki Gospodarczej Miasta, Płock 2019.
- J.B. Nycek, M. Debich, R. Ziółkowski, *Płock ulicami tysiącletniego miasta*, Płock 2005.
- A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, Płock 2010.
- Płock wczesnośredniowieczny*, red. A. Gołębniak, Warszawa 2011.
- Płockie skrzydła. Półwiecze Aeroklubu Ziemi Mazowieckiej w Płocku 1957–2007*, red. J. B. Nycek, Płock 2007.
- Podwieszony most przez Wisłę w Płocku*, Płock, red. J. Biliszczyk, Warszawa, Łódź, Wrocław 2007.
- R. Schild, *Stratygrafia archeologiczna wydm śródlądowych widziana z Mazowsza (Instytut Historii Materialnej PAN w Warszawie)*, „Rocznik Gleboznawczy” 1882, t. XXXIII, nr 3-4.
- E. Serafimowicz, *Zarys podziału terytorialno-funkcjonalnego Płocka do roku 1989*, „Notatki Płockie” 2018, nr 3.
- W. Serafimowicz, *Zarys planowania przestrzennego w Płocku*, „Notatki Płockie” 2018, nr 1.
- W. Serafimowicz, *Zarys podziału terytorialno-funkcjonalnego Płocka w III Rzeczypospolitej*, „Notatki Płockie” 2019, nr 1.
- W. Serafimowicz, B. Trębała, E. Serafimowicz, *Z dziejów budownictwa w Płocku. Inwestorzy, projektanci, wykonawcy*, Płock 2008 (od 2017 r. – w internecie na stronach TNP).
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1880–1902.
- Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *Płock. Urbanistyka i architektura*, Warszawa 1975.
- J. Stefański, *Powstanie i rozwój Zakładów Przemysłu Dziewiarskiego Cotex w Płocku (1973–1985)*, Płock 1985.
- J. Stefański, *Dzieje Fabryki Maszyn Żniwnych w Płocku 1870–1977*, Płock 1986.
- G. Szumliska-Rychlik, *Nekropolie Płockie do końca XX w.*, Płock 2016.
- I. Szychowski, *Płockie cmentarze*, Płock 1993.
- I. Szychowski, *Cukrownia Borowiczki (1900–2000). Zarys dziejów*, Płock 2002.
- M. Woźniak, *Rozwój gospodarczy Płocka w latach 1945–1969*, [w:] *Płock w Polsce Ludowej 1945–1970*, Płock 1970.
- M. Woźniak, *Życie gospodarcze miasta w latach 1950–1975 i perspektywy rozwojowe*, [w:] *Dzieje Płocka*, red. A. Gieysztor, wyd. II, Płock 1978.
- Z dziejów płockiej elektroenergetyki 1894–2019*, red. J. B. Nycek, Płock 2019.
- L. Żak, *Zakłady Stolarstwa Budowlanego Stolbud w Płocku*, „Notatki Płockie” 1975, nr 2.

Źródła internetowe

- <http://kwis.nplock.pl>
- http://www.tmr.plo.pl/tmr_pliki/historia/tmr_h.html
- <https://pl.wikipedia.org>

Summary

The article contains an outline of urban design of the city Płock and discusses the creation and development of the city's districts and housing estates during a thousand years of Płock's history. Between 1991-2017 Płock's local government created twenty one housing estates. The concept of local government that has been carried out in Płock involves a wide participation of citizens in the management of the city.

Keywords: spatial urbanization, spatial planning, city districts, housing estates, residential complexes

NASI AUTORZY

TOMASZ PIEKARSKI	—	dr nauk humanistycznych w zakresie historii, dyrektor Archiwum Państwowego w Płocku, wykładowca Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, redaktor naczelny „Płockiego Rocznika Historyczno-Archiwalnego”, sekretarz generalny TNP
GRZEGORZ RADOMSKI	—	prof. dr hab., wykładowca w Katedrze Myśli Politycznej Wydziału Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, autor wielu opracowań i publikacji naukowych, członek redakcji kilku pism naukowych, członek TNP
EWA SERAFIMOWICZ	—	mgr, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji UW i podyplomowych studiów menadżerskich na UW, były pracownik Warszawskiego Biura Projektowo-Badawczego Budownictwa Przemysłowego System i Wydziału Budownictwa w UW w Płocku. Współorganizator Ośrodka Informatycznego „Wojewódzka Baza Danych” przy UW w Płocku i wieloletni zastępca dyrektora tego Ośrodka oraz główny specjalista w Wojewódzkim Ośrodku Informatyki przy MUW w Warszawie. Członkini: PZITB, NOT i TNP
WŁODZIMIERZ SERAFIMOWICZ	—	mgr inż., absolwent Wydziału Inżynierii Budowlanej PW i podyplomowych studiów informatycznych na PW. Były wieloletni pracownik kadry kierowniczej PBP Petrobudowa w Płocku, Warszawskiego Biura Projektowo-Badawczego Budownictwa Przemysłowego System, Generalnej Dyrekcji Energopol w Warszawie i Wojewódzkiej Dyrekcji Dróg Miejskich w Płocku. Członek: PZITB, NOT, TNP i TNIPB
ELŻBIETA SZUBSKA-BIEROŃ	—	dr nauk humanistycznych, nauczyciel w Szkole Podstawowej nr 3 im. Obrońców Westerplatte w Gostyninie, wiceprezes Gostynińskiego Towarzystwa Kulturalno-Naukowego, członek TNP
JOANNA UTKIN	—	prof. zw. dr hab., wykładowca w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie, kierownik Zakładu Ekonomii Matematycznej w Katedrze Matematyki i Ekonomii Matematycznej w Kolegium Analiz Ekonomicznych
Autorki Bibliografii	—	Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

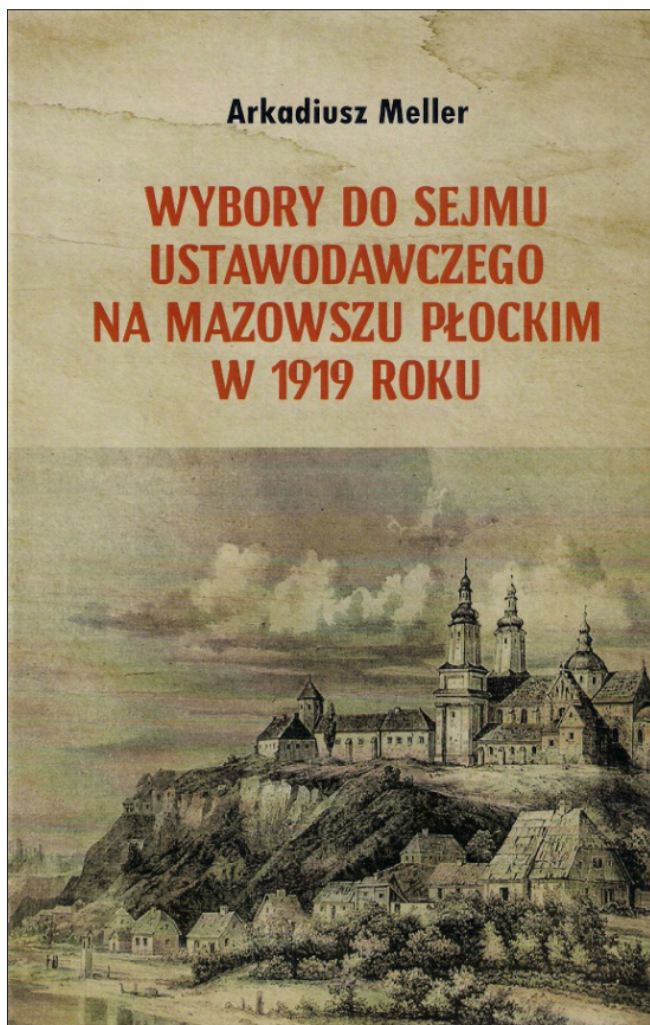
RECENZJA

Arkadiusz Meller, *Wybory do Sejmu Ustawodawczego na Mazowszu Płockim w 1919 roku*, Bułgarska Akademia Nauk, Sofia 2020, ss. 310, kolorowe mapy, zdjęcia i wykresy

Autor w swojej pracy porusza do tej pory mało rozpoznany obszar badawczy jakim były pierwsze w pełni demokratyczne wybory w historii Polski, jakie odbyły się w styczniu 1919 roku do Sejmu Ustawodawczego. Tematyka wyborów i dorobku Sejmu Ustawodawczego jak do tej pory nie spotkała się z należyтым zainteresowaniem ze strony badaczy. Zapelnienie tej luki stanowi praca dra Arkadiusza Mellera. W swojej książce zdecydował się na przyjęcie optyki regionalnej. Jest to tym cenniejsze, gdyż nasza wiedza o tym jak przebiegały wybory do Sejmu Ustawodawczego w 1919 roku na poziomie lokalnym jest bardzo ograniczona. Natomiast praca dra Arkadiusza Mellera stanowi pewnego rodzaju przełom i poszerza naszą wiedzę o tych niezwykle ważnych wydarzeniach dla budowy polskiej państwowości.

Autor zdecydował się na przyjęcie klasycznej metody badań historycznych, co stanowi zarazem jej zaletę jak i w pewnym stopniu wadę. Brak bowiem szerszych odniesień do kształtowania się klasycznych podziałów socjopolitycznych, czy analizy zasad komunikowania politycznego. Autor sporadycznie analizuje język wypowiedzi kampanii wyborczej czy kompetencje interakcyjne i warsztatowe dziennikarzy prasy lokalnej. Nie znalazłem też w książce informacji o sposobach finansowania kampanii. Zadeklarował też zastosowanie metody komparatystycznej, ale wykorzystał ją sporadycznie. Warto było porównać wyniki wyborów, czy stosowane przez partie metody działania z innymi okręgami wyborczymi o podobnej lub innej charakterystyce demograficznej. Umożliwiłoby to ukazanie ewentualnej specyfiki regionu Mazowsza Płockiego. Odwołania do sąsiednich okręgów wyborczych to zbyt skromny materiał do porównań. Natomiast erudycja i umiejętność syntezy spowodowały, iż kontekst opisywanych wydarzeń nie uległ sptyczeniu. Imponuje umiejętność dostrzegania meandrów polityki partyjnej, czy specyfiki związanej z budowaniem podstaw państwowości. Pozytywnie należy ocenić, że odwołuje się szeroko do formalnoprawnych zasad przeprowadzenia wyborów. Akcentuje zasadnie fakt uzyskania praw wyborczych przez kobiety. Warto przywołać tu mniej znany fakt uzyskania praw wyborczych przez kobiety już w wyborach do Sejmu Dzielnicowego w Poznaniu, co poprzedziło rozwiązania ogólnopolskie.

Książka składa się z siedmiu rozdziałów oraz standardowo ze wstępu, zakończenia, bibliografii. Autor

we wstępie uzasadnił, dlaczego w jego pracy poświęcono wiele miejsca Płockowi jak największemu miastu regionu, gdzie odbywały się największe wiece wyborcze, a partie polityczne prowadziły swoją agitację polityczną. Dr Arkadiusz Meller trafnie scharakteryzował region Mazowsza Płockiego wyznaczając jego obszar i dodatkowo obrazując to mapami. Warto jednak w kolejnym wydaniu pracy poszerzyć o chociażby skrótowe przywołanie dyskusji dotyczących pojęcia regionu oraz wskazać, jakie jego obszary znalazły się poza okręgiem wyborczym.

W rozdziale pierwszym wprowadził czytelnika w wydarzenia towarzyszące odzyskiwaniu niepodległości na Mazowszu Płockim, a szczególnie w największych miastach regionu, czyli: Płocku, Płońsku, Sierpcu i Wyszogrodzie. W drugim rozdziale autor przedstawił prawne i organizacyjne aspekty organizacji wyborów do Sejmu Ustawodawczego zarówno

w skali całego kraju, jak z uwzględnieniem specyfiki regionu Mazowsza Płockiego. Na kartach pracy uważny czytelnik może odnaleźć informacje o bohaterach wydarzeń – komisarzach wyborczych, członkach komisji czy agitatorach. Zabrakło w tym wypadku krótkich biogramów niektórych postaci.

W kolejnym rozdziale autor dokonał analizy kampanii wyborczej na Mazowszu Płockim z podziałem na poszczególne ugrupowania polityczne takie jak: Polska Partia Socjalistyczna, Polskie Stronnictwo Ludowe, Narodowa Demokracja, Polskie Zjednoczenie Ludowe, Narodowy Związek Robotniczy czy środowiska kościelne i postępowej inteligencji demokratycznej. Trudności w dotarciu do danych dotyczących działalności organizacji mniejszości spowodowały ograniczenie informacji w tym względzie. Zwrócił jednak uwagę na przejawy narastającego antysemityzmu, czy konsekwencji haseł dotyczących idei budowy państwa narodowego.

W następnym rozdziale Arkadiusz Meller scharakteryzował według jego opinii kluczowe punkty kampanii wyborczej, którymi były: strajki w podpłockich folwarkach, a zwłaszcza w Kozłowie, uczestnictwo kobiet w kampanii wyborczej oraz spór dotyczący wprowadzenia powszechnego szkolnictwa świeckiego. Nie podjął natomiast wątku sporu o ustrój państwa czy zakres opieki społecznej. Zupełnie nieobecna jest też kwestia zagrożenia spowodowanego epidemią „hiszpanki”. Jeśli nie jest obecna w źródłach typu publicystycznego czy pamiętnikarskiego, to warto chociaż było ten fakt odnotować.

W następnym rozdziale Autor przedstawił listy kandydatów i dokonał ich socjologicznej charakterystyki. W dalszych rozdziałach dokonał szczegółowej analizy wyników wyborów, w tym z podaniem przebiegu głosowania i wysokości frekwencji. Autor w kolejnej części książki przedstawił charakterystyki wybranych z tego okręgu wyborczego posłów oraz opisał ich działalność parlamentarną. Omówił niezwykle ważne zgadnienia związane z aktywnością na forum komisji sejmowych czy podejmowane interpelacje. W tym ostatnim wypadku omówił także interpelacje dotyczące spraw lokalnych. Część z nich została jednak pominięta, jak chociażby dotycząca przekazania budynku dawnych koszar rosyjskich dla gimnazjum

prowadzonego przez Polską Macierz Szkolną w Sierpcu. Niestety zabrakło informacji o spotkaniach parlamentarzystów z wyborcami. Eksploracja prasy lokalnej mogłaby w tym wypadku dostarczyć szczerokowych chociażby informacji. Nie rekompensuje tego braku zaprezentowany kompetentnie obraz najważniejszych wydarzeń mających miejsce na Mazowszu Płockim po wyborach do Sejmu Ustawodawczego. Wysoko należy ocenić zakończenie pracy, które zawiera nie tylko podsumowanie poruszonych wcześniej wątków, ale także szereg ciekawych konstatacji o charakterze ogólnym.

Walorem książki jest to, że zawiera ona liczne wykresy, tabele, co powoduje, że treści opisywane przez autora są dla czytelnika łatwiejsze do przyswojenia, zwłaszcza gdy dotyczy to licznych danych statystycznych. Także należy wysoko ocenić zamieszczenie map dających podgląd na będące przedmiotem analizy Mazowsze Płockie, co dla czytelnika nie znającego tego regionu Polski jest niezwykle cenne i wartościowe. Dodatkowo autor zdecydował się na zamieszczenie zdjęć, zwłaszcza posłów wybranych z opisywanego obszaru, co też podnosi jakość książki.

Dr Arkadiusz Meller przygotowując swoją pracę opierał się na bardzo bogatej bazie źródłowej. Była to przede wszystkim lokalna prasa ukazująca się w latach 1918–1919, ale także sięgnął po ogólnopolskie tytuły prasowe. Dodatkowo w pracy wykorzystano materiały do tej pory niepublikowane w postaci wspomnień, czy też materiałów zgromadzonych w archiwach państwowych. Autor także wykorzystał istniejące monografie naukowe. Dlatego należy stwierdzić, że kwerenda została przeprowadzona profesjonalnie. Świadczy to o dojrzałości badawczej. Oczywiście zawsze można przedstawić bibliografię uzupełnić. Z obowiązku recenzenta upomniałbym się o popularną pracę Marii Dąbrowskiej, w której dokonała charakterystyki regionu.

Książka dra Arkadiusza Mellera charakteryzuje się interdyscyplinarnością i można w niej odnaleźć elementy badawcze charakterystyczne dla politologii, socjologii czy nauk historycznych.

Grzegorz Radomski

ATLAS RADZIWIŁŁOWSKI ZE ZBIORÓW TNP WPISANY NA POLSKĄ LISTĘ KRAJOWĄ UNESCO PAMIĘĆ ŚWIATA

Program Pamięć Świata powstał z inicjatywy UNESCO w 1992 r., a jego celem jest zwrócenie uwagi społeczeństwa na konieczność ochrony dokumentów o szczególnym znaczeniu historycznym, które stanowią świadectwo kultury i cywilizacji. Wokół niego prowadzony jest cały szereg działań popularyzacyjnych i edukacyjnych, mających na celu podnoszenie świadomości społeczeństwa i uwrażliwianie na problematykę przechowywania i udostępniania dokumentów archiwalnych. W ramach Programu tworzone są 3 listy dotyczące dziedzictwa piśmienniczego: światowa oraz regionalne i krajowe.

Polska Lista Krajowa Programu UNESCO Pamięć Świata powstała w 2014 r. Znajdujące się na niej obiekty są uznawane za szczególnie ważne dla badań nad historią i kulturą Polski. W bieżącym roku Komitet, któremu przewodniczy Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych dr Paweł Pietrzyk, po raz czwarty wyłonił wyjątkowych 15 bezcennych obiektów dziedzictwa. Przechowywane są w 12 instytucjach.

Wśród uhonorowanych dokumentów znalazł się po raz pierwszy obiekt z Płocka. *Mapy Hrabstwa Białskiego z folwarkami y wsiami do niego należącemi Dóbr Jaśnie Oświeconego Xięcia JMC Hieronima Radziwiłła [...] z wymiaru geometrycznego sporządzone 1781 roku* autorstwa Leonarda Targońskiego, zwane potocznie „Atlasem Radziwiłłowskim”, przechowywane są w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego [sygn. A. 223]. Jest to bezcenne źródło kartograficzne z XVIII wieku. Jedyne egzemplarz w Polsce i na świecie, obrazujący kształt przestrzenny Południowego Podlasia. W jego skład wchodzi 50 wielkoformatowych map, okazała karta tytułowa i „Regestr”. Własnoręcznie rysował i kolorował je Leonard Targoński, komornik ziemi łomżyńskiej i geometra królewski. Atlas jest bardzo cennym źródłem informacji m.in. o mieście Białą, jego dawnym zamku, folwarku oraz przyległościach. Mapy charakteryzują się niezwykłą pieczołowitością w odwzorowaniu zabudowań, dróg, drzew i innych detali. Szczególnie interesującą jest mapa generalna hrabstwa, sporządzona w skali 1:93000 i z racji swej precyzji uznawana za badawczo najcenniejszą. Jak zauważył prof. Arkadiusz Wagner: *w istocie trudno w rodzimych, tak strasznie przetrzebionych*

*zbiorach, o równie piękne i okazałe polonicum kartograficzne [...]*¹.

Uroczystości dotyczące 4 edycji Polskiej Listy Krajowej programu UNESCO Pamięć Świata rozpoczął oficjalny wernisaż wystawy prezentującej wszystkie obiekty wpisane w 4. edycji Programu. Odbył się na dziedzińcu Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu wieczorem 9 czerwca 2021 r. W wydarzeniu udział wzięli Wiceminister Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu dr hab. Magdalena Gawin, Dyrektor Narodowego Centrum Kultury dr hab. Rafał Wiśniewski, członkowie oraz Przewodniczący Polskiego Komitetu Programu Pamięć Świata, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych dr Paweł Pietrzyk, przedstawiciele Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych oraz instytucji przechowujących uhonorowane obiekty. O obiektach zaprezentowanych na ekspozycji opowiedziała kurator wystawy dr hab. Anna Krochmal. Towarzystwo Naukowe Płockie reprezentował dr Grzegorz Gołębiowski – Wiceprezes oraz dr Tomasz Piekarski – Sekretarz Generalny.

Wystawa zaprezentowana została przed Kordegardą na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie. Na dziewięciu kolumnach, odpowiadających poszczególnym miastom zaprezentowane zostały uhonorowane dokumenty. W nowoczesny sposób wpisuje się ona w przestrzeń miejską i zachęca przechodniów, turystów i spacerowiczów do obcowania z dokumentem archiwalnym.

10 czerwca 2021 r. w Belwederze w Warszawie odbyło się uroczyste wręczenie certyfikatów wpisu na Listę Krajową Programu UNESCO Pamięć Świata w 4. edycji. Zaproszonych gości powitała Szełowa Kancelarii Prezydenta RP Grażyna Ignaczak-Bandyk, która następnie odczytała list Prezydenta Andrzeja Dudy – honorowego patrona wydarzenia. Z kolei przesłanie Wicepremiera, Ministra Kultury Dziedzictwa Narodowego i Sportu prof. Piotra Glińskiego odczytała Wiceminister Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu dr hab. Magdalena Gawin. Ponadto w imieniu dr hab. Piotra Wawrzyka, Sekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych list odczytał Paweł Radomski, dyrektor Departamentu Narodów Zjednoczonych i Praw Człowieka w Ministerstwie

¹ A. Wagner, *Dwieście artefaktów na dwusetlecie Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2020, s. 252.

Wiceprezes TNP dr Grzegorz Gołębiowski i Sekretarz Generalny TNP dr Tomasz Piekarski przy płockim ekspozycie
Fot. Mariusz Żuławnik

Wystawa na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie z opisem atlasu ze zbiorów TNP
Fot. Grzegorz Gołębiowski

Spraw Zagranicznych. We wszystkich listach i wypowiedziach podkreślano ogromne znaczenie dokumentów wpisanych na Listę, oraz rolę jaką odgrywa program Pamięć Świata w propagowaniu wiedzy o polskim dziedzictwie dokumentacyjnym i jego zachowaniu dla przyszłych pokoleń.

Sekretarz Generalna Polskiego Komitetu ds. UNESCO dr Alicja Jagielska-Burduk z satysfakcją za uważyła, że:

[...] powiększenie listy o kolejne dokumenty i kolekcje o wyjątkowym znaczeniu, jako świadectwa i źródła do poznania polskiej historii i kultury.

Dobra te są cennymi nośnikami wartości niematerialnych, przyczyniając się do trwania i rozwoju społeczeństw. To wspinały dzień dla naszej pamięci, wiedzy i świadomości historycznej².

Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych dr Paweł Pietrzyk podkreślił z kolei, że:

[...] dotychczasowa imponująca liczba wpisów na Listę Krajową, obejmująca po jej czterech edycjach niemal 60 bezcennych dokumentów, obiektów, kolekcji archiwalnych nie byłaby możliwa bez bliskiej współpracy Archiwów Państwowych z bibliotekami, muzeami, instytucjami naukowymi oraz ośrodkami polonijnymi poza granicami kraju, które mają ogromny udział w zachowaniu bezcennej spuścizny piśmiennictwa polskiego [...] Wszystkie te instytucje wykazują od lat ogromne zrozumienie dla potrzeby zachowania unikalnych świadectw przeszłości i upowszechniania wiedzy o nich. Jako Przewodniczący Polskiego Komitetu Programu wyrażam im głęboką wdzięczność za aktywne współdziałanie i udzielanie nam przez ostatnie lata wsparcia w realizacji wspólnych przedsięwzięć. Lista Krajowa systematycznie poszerzana o nowe wpisy jest widocznym i konkretnym rezultatem naszego zbiorowego wysiłku³.

² Uroczystość wręczenia certyfikatów wpisu na Polską Listę Krajową Programu UNESCO Pamięć Świata [w:] <https://www.archiwa.gov.pl/pl/aktualnosci/5414-uroczystosc-wreczenia-certyfikatow-wpisu-na-polska-liste-krajowa-programu-unesco-pamiec-swiatea>, [dostęp: 24.06.2021 r.]

³ Ibidem

Dr Tomasz Piekarski prezentuje certyfikat. Obok: dr Alicja Jagielska-Burduk i dr Paweł Pietrzyk
Fot. Archiwa Państwowe/Łukasz Król

W trakcie uroczystości wyświetlony został film prezentujący wszystkie obiekty wpisane w 4. edycji Listy. Wystąpił w nim opowiadając o „Atlasie Radziwiłłowskim” – ks. prof. UMK dr hab. Daniel Brzeziński, Wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Punktem kulminacyjnym wydarzenia było wręczenie certyfikatów wpisu na Listę Krajową przedstawicielom instytucji przechowujących uhonorowane obiekty. Dokonali go Sekretarz Generalna Polskiego Komitetu ds. UNESCO dr Alicja Jagielska-Burduk i Przewodniczący Polskiego Komitetu Programu UNESCO Pamięć Świata dr Paweł Pietrzyk. W imieniu Towarzystwa Naukowego Płockiego certyfikat odebrał dr Tomasz Piekarski – Sekretarz Generalny TNP.

Tomasz Piekarski

Certyfikat wpisu rękopiśmiennego atlasu Mappy Hrabstwa Bialskiego z 1781 roku z zasobu Towarzystwa Naukowego Płockiego na Listę Krajową Programu UNESCO „Pamięć Świata”

Poniżej wszystkie obiekty, które uhonorowane zostały w 4. edycji Listy Krajowej:

1. **Przywilej Chełmiński z 1 października 1251 roku** z zasobu Archiwum Państwowego w Toruniu
2. **Dokument Przemysła II z 15 sierpnia 1295 roku** z zasobu Archiwum Diecezjalnego w Pelplinie
3. **Średniowieczne rotulusy z klasztoru premonstratensów na Ołbinie we Wrocławiu (1257, 1305–1370)** z zasobu Archiwum Państwowego we Wrocławiu
4. **Dokument króla Kazimierza Wielkiego dla biskupa ormiańskiego Grzegorza we Lwowie z 4 lutego 1367 roku** z zasobu Archiwum Głównego Akt Dawnych
5. **Teki Górskiego – zbiór rękopisów do historii Polski i krajów sąsiednich w XVI w.** z zasobu Biblioteki Narodowej w Warszawie
6. **Trybunał Koronny Lubelski (1579–1811)** z zasobu Archiwum Państwowego w Lublinie
7. **Archiwum Ordynacji Zamojskiej ze Zwierzyńca (1581–1944)** z zasobu Archiwum Państwowego w Lublinie
8. **Mapa Księstwa Pszczyńskiego z 1636 roku** z zasobu Archiwum Państwowego w Katowicach
9. **5 unikatowych egzemplarzy dzieł Jana Heweliusza (1647–1690)** z zasobu Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Gdańskiej

10. Rękopiśmienny atlas Mappy Hrabstwa Bialskiego z 1781 roku z zasobu Towarzystwa Naukowego Płockiego
11. Kolekcja utworów Fryderyka Chopina z lat 30. i 40. XIX w. z zasobu Biblioteki Jagiellońskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego
12. Rękopis „Balladyny” Juliusza Słowackiego (ok. 1834–1838) z zasobu Biblioteki Narodowej w Warszawie
13. Rękopiśmienna spuścizna Juliusza Słowackiego (1835–1865) z zasobu Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu
14. Kolekcja płyt gramofonowych Polskiego Radia z września 1939 roku z zasobu Archiwum Polskiego Radia S.A.
15. Rękopis zbioru wierszy Krzysztofa Kamila Baczyńskiego pt. „W żalu najczystszy” z 1942 roku z zasobu Biblioteki Narodowej w Warszawie

Uczestnicy uroczystości w Belwederze. Pierwszy od prawej stoi dr Tomasz Makowski – dyrektor Biblioteki Narodowej w Warszawie, Członek Honorowy TNP, drugi o prawej dr Hubert Wąjs – dyrektor Archiwum Głównego Akt Dawnych, trzeci z prawej dr Tomasz Piekarski – Sekretarz Generalny TNP.

Fot. Archiwa Państwowe/Łukasz Król

**BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO
ZA OKRES 1 IV – 30 VI 2020 R.**

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **Bibliografia** Mazowska Płockiego za okres 1 IV – 30 VI 2019 r. / oprac. Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2020, nr 2/263, s. 54-71

Czasopisma regionalne i wydawnictwa ciągłe

2. **Aktywny Senior**: kwartalnik Stowarzyszenia na Rzecz Wspierania Aktywności Seniorów „AS”. – 2020, [R. 2], nr 2. – Mława: Stowarzyszenie na Rzecz Wspierania Aktywności Seniorów „AS”, 2020. – Kwart.

Wydanie bezpłatne.

3. **Biuletyn** Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2020, [R. 10], nr 25. – Gostynin: Powiat Gostyniński, 2020. – Niereg. – ISSN 2084-0896

4. **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy / red. Anna Węglicka, Katarzyna Kozakowska. – 2020, nr 2. – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy; Wojewódzki Urząd Pracy, 2020. – Kwart.

5. **Biuletyn** Muzealny: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Leonard Sobieraj. – 2020, [R.16], nr 53. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2020. – Niereg. – ISSN 1734-6835

Secesja, Art Déco, Regionalizm.

7. **Czas** Wisły: oficjalny magazyn piłkarskiej Wisły Płock. – 2020, nr 130-133. – Płock: Wisła Płock S.A., 2020. – Niereg. Egzemplarz bezpłatny.

8. **Dzieci** w województwie mazowieckim w 2018 r. = Children in mazowieckie voivodship in 2018 / [kier. Tomasz Zegar; Urząd Statystyczny w Warszawie, Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2020. – 95 s.: wykryt., tab.; 22x22 cm. – ISSN 2081-7126

Tyt. równol.: Children in mazowieckie voivodship in 2018

9. **Echo** Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. – 2020, [R. 25], nr 2. – Gąbin: UMiG, 2020. – Kwart. – ISSN 2354-0222

10. **Eko i My**: poradnik ekologiczny / red. nac. Maria Ciesielska. – 2020, nr 4-6. – Grodzisk Mazowiecki: Wydawnictwo Studio Puenta, 2020. – Mies. – ISSN 1232-4531

11. **Ekstra** Sierpc: Sierpc, Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Szczutowo, Zawidz / red. nac. Anna Matuszewska. – 2020, [R. 4], nr 65-67. – Sierpc: Słowem namalowane Anna Matuszewska, 2020. – Dwutyg. – ISSN 2544-7114

12. **eWyszogrod.pl**: Czerwińsk, Bodzanów, Bulkowo, Mała Wieś, Młodzieszyn, Radzanowo, Wyszogrod, Zakroczym, Brochów / red. nac. Paweł Kłobukowski. – 2020, [R. 7], nr 66-67. – Wyszogrod: Boruta Motors P. Kłobukowski, 2020. – Niereg. – ISSN 2544-476X

13. **Gazeta** Samorządność / [red. nac. Paweł Dąbrowski]. – 2020, nr 47-49. – Warszawa: MPGMedia, 2020. – Niereg. – ISSN 2299-7008

Gazeta bezpłatna. Na stronie tyt. gazety nr 48 błędna data roczna – 2019 zamiast 2020.

14. **Gazeta** Wyborcza / red. nac. Adam Michnik. – 2020, nr 77-151. – Warszawa: Agora SA, 2020. – Dz. – ISSN 0860-908X

Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.

15. **Głos** Słupna: Miesięcznik Samorządowy Gminy Słupno / red. zespół. – 2020, [R. 16], nr 2(71)-3(72). – Słupno: Gminny Ośrodek Kultury, 2020. – Mies. – ISSN 2544-6290

16. **GO!**: miesięcznik Grupy ORLEN / red. nac. Zuzanna Falzmann. – 2020, [R.3], nr 4-5. – Płock: PKN ORLEN SA, 2020. – Mies.

17. **Gość** Niedzielnny: tygodnik katolicki / red. nac. ks. Adam Pawlaszczyk. – 2020, R. 97, nr 14-26. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2020. – Tyg. – ISSN 0137-7604

18. **Humanizacja Pracy** / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Małgorzata Kamińska]. – 2020, nr 2 (296). – [S.l.]: FHP; Płock: SWPW, 2020. – Kwart. – ISSN 1643-7446

19. **Informator** Samorządowy Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Odolczyk, Anna Syperek, Sylwia Sekleka. – 2020, [R. 4], nr 3(29)-4(30). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe 2020. – Mies. – ISSN 2544-7637

20. **Inżynier** Mazowska / Red. Andrzej Papliński, Krzysztof Zięba. – 2020, nr 3(85). – Warszawa: Mazowiecka Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa, 2020. – Dwumies. – ISSN 2083-0610

21. **KNC** Króluj Nam Chryste: ogólnopolski miesięcznik dla ministrantów / red. nac. Michał Bondyra. – 2020, nr 4-6. – Poznań: Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, 2020. – Mies. – ISSN 1732-4556

Zawiera dod. „Pismo Duszpasterstwa Służby Liturgicznej Diecezji Płockiej”.

22. **Kurier** Sierpecki / red. nac. Sylwia Krupińska. – 2020, [R. 12], nr 13-18. – Sierpc: Media Serwis, 2020. – Dwutyg. – ISSN 2080-1556

Od nr 13 zmiana częstotliwości ukazywania na dwutygodnik.

23. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: Kutno, Łęczycza, Gostynin / red. prow. Krzysztof Szymański. – 2020, [R. 2], nr 16-26. – Kutno: Projekt Portal Sp. z o.o., 2020. – Tyg. – ISSN 2658-1647

24. **M 4**: Międzyosiedlowy Magazyn Mieszkańców Płocka: Śródmieście, Tysiąclecia, Skarpa, Międzytorze, Podolszyce / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2020, [R. 9], nr 1(33). – Płock: Wydawnictwo Marow Jan B. Nycek, 2020. – Niereg. – ISSN 2657-3970

Od nr 1/2019 r. pismo posiada numer ISSN.

25. **Mariawita**: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. zespół. – 2020, [R. 62], nr 4/6. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2020. – Mies. – ISSN 0209-3103

26. **Mazowiecka** Szwajcaria: Brudzeń Duży zaprasza: bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwojnych. – 2020, R. 18, nr 2(84-85). – Brudzeń Duży: TPGB, 2020. – Kwart. – ISSN 1642-9214

27. **Mazowiecki** Rynek Pracy: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2020, R. [17], nr 3. – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2020. – Dwumies. – ISSN 2082-856X

28. **Mazowsze**. Serce Polski: Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Małgorzata Wielechowska. – 2020, nr 4-6. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2020. – Mies. – ISSN 2544-6738

29. **Mazowsze**: Studia Regionalne / red. nac. Krzysztof Opolki. – 2020, nr 33. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2020. – Niereg. – ISSN 1689-4774

30. **Meritum**: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2020, nr 2. – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2020. – Kwart. – ISSN 1896-2521

31. **MiastOlżyje**: informator społeczny / oprac. Urząd Miasta Płocka. – 2020, [R. 7], nr 2-3. – Płock: Urząd Miasta, 2020. – Niereg.
32. **Miesięcznik Pasternski Płocki**: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Malczyk. – 2020, [R. 105 (115)], nr 4-6. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2020. – Mies. – ISSN 0209-3642
33. **Nasz Płock**: bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2020, [R. 17], nr 2(134). – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2020. – Niereg. – ISSN 1731-5484
34. **Nasz Sierpc**: biuletyn Rady i Burmistrza / red. zespół. – 2020, nr 2. – Sierpc: Urząd Miasta, 2020. – Kwart.
35. **Nasza Gmina**: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2020, [R. 10], nr 1-2. – Stara Biała: Urząd Gminy, 2020. – Kwart.
36. **Nasza Katedra**: biuletyn Parafii św. Zygmunta w Płocku. – 2020, nr 85(138)-97(150). – Płock: Parafia św. Zygmunta, 2020. – Tyg.
37. **Nauki Ekonomiczne = Economic Sciences**: [półrocznik Wydziału Nauk Ekonomicznych i Informatyki / [redaktor naczelny prof. dr hab. Jacek Grzywacz]. – T. 31 (2020). – Płock: Wydawnictwo Naukowe Mazowieckiej Uczelni Publicznej, 2020. – Półrocz. – ISSN 2719-4175
Tyt. równol.: Economic Sciences – Streszcz. ang., pol.
38. **Notatki Płockie**: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Grzegorz Gołębiowski]. – 2020, [R. 64], nr 2/263. – Płock: TNP, 2020. – Kwart. – ISSN 0029-389X
39. **Osiemnastka** / [red. nac. Oliwia Olszewska]; organizator projektu Polska Press Grupa. – 2020, nr 4-7. – Płock: Szkoła Podstawowa im. Jana Zygmunta Jakubowskiego, 2020. – Mies.
40. **PetroNews** / red. nac. Agnieszka Stachurska. – 2020, [R. 8], nr 7-12. – Płock: Sentra Media Sp. z o.o., 2020. – Dwutyg. – 2353-0863
41. **Pielęgniarstwo w Opiece Długoterminowej=Long-Term Care Nursing**: kwartalnik międzynarodowy / red. nac. Mariola Glowacka. – 2020, [R. 5], nr 2. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2020. – Kwart. – ISSN 2450-8624
Streszcz. w jęz. ang.
42. **Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego 2020 = Report on the socio-economic situation of mazowieckie voivodship 2020** / [kier. Tomasz Zegar; aut. Małgorzata Bieńkowska et al.]; Urząd Statystyczny w Warszawie. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2020. – 181 s.: tab., wyk.; 27 cm. – (Analizy statystyczne). – Rocz. – ISSN 2084-6886
Tyt. równoległy w jęz. ang.
43. **Słowo Gozdowa**: biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2020, [R. 23], nr 2(81). – Gozdowo: Urząd Gminy, 2020. – Kwart.
44. **Spoleczeństwo**, Edukacja, Język = Society, Education, Language: półrocznik Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych / [red. nac. Lidia Marszałek]. – T. 11 (2020). – Płock: Wydawnictwo MUP, 2020. – Półrocz. – ISSN 2353-1266
Tyt. okł.: SEJ – Streszcz. ang., pol.
45. **Spotkanie** / red. zespół. – 2020, [R. 15], nr 4-6. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostoła Bożego Miłosierdzia, 2020. – Mies.
46. **Stanisławówka**: biuletyn parafialny / Red. zespół. – 2020, nr 13-14. – Płock: Parafia św. Stanisława Kostki, 2020. – Tyg.
47. **Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne** / [Red. naczelny Edyta Gąsiorowska]. – Nr 16(2020). – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2020 – Rocz. – ISSN 2084-6738
48. **Tygodnik Płocki** / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2020,

[R. 48], nr 14-26. – Płock: Tygodnik Płocki Sp. z o. o., 2020. – Tyg. – ISSN 0208-6972

49. **Wiadomości PortalPłock** / red. Michał Wiśniewski. – 2020, [R. 3], nr 28-31. – Płock: Local Media Group, 2020. – Tyg.

50. **Wiś Mazowiecka**: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego / red. nac. Wojciech Asiński. – 2020, nr 4-6. – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2020. – Mies. – ISSN 1507-4714

51. **Więści Gminne**: pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2020, [R. 14], nr 54(6). – Bielsk: Urząd Gminy, 2020. – Kwart.

52. **Więści Muzealne**: Kulturalny Magazyn Muzealny / red. zespół. – 2020, [R. 8], nr 1(17). Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2020. – Półrocz. – ISSN 2299-937X

53. **Zagraj to Sam**: przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2020, [R. 27], nr II (253). – Płock: Studio „Bis”, 2020. – Kwart. – ISSN 1231-0980

Poszczególne okręgi i miejscowości

Gozdowo

54. **MICHALIK, Piotr**: A w Gozdowie cisza i spokój.../ Piotr Michalik. // *Wiś Mazowiecka*. – 2020, nr 6, s. 10-11, il.

Łów (okręg)

– CIOŁKOWSKI, Andrzej.: 20 lat Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Ziemi Łowickiej! = poz. 174

Płock

- **Brawa** dla samorządów = poz. 185
- KOWALSKI, Rafał: Reszta ciała = poz. 56
- LEWANDOWSKA, Anna.: Co się zmieniło na lepsze? = poz. 193
- LEWANDOWSKA, Anna.: I majestatyczny, i potrzebny = poz. 194
- LEWANDOWSKA, Anna.: Pandemia to wielki sprawdzian dla samorządów = poz. 195
- LEWANDOWSKA, Anna.: To był ogromny skok = poz. 196
- ROBAK, Waldemar.: O tym, jak królowa Bona została najznamienitszą płocczanką = poz. 106
- WIŚNIEWSKA, Joanna.: Most Solidarności sukcesem 30-lecia = poz. 204
- **Zapraszamy** na galę Supermiasta = poz. 206

Sierpc

55. **Kalendarium najważniejszych wydarzeń** / oprac. Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta. // *Nasz Sierpc*. – 2020, nr 2, s. 39-40, il.

Najważniejsze wydarzenia w Sierpcu od marca do maja 2020 r.

Biografie. Wspomnienia

- **Koper Sławomir**: Przypadek Janiny Broniewskiej = poz. 63
- 56. **KOWALSKI, Rafał**: Reszta ciała / Rafał Kowalski. – Płock: Muzeum Mazowieckie w Płocku, 2020. – 227, [5] stron: ilustracje; 24 cm. – ISBN 978-83-64676-03-1
Dot. powojennych losów płockich rodzin żydowskich.
- 57. **SMOLIŃSKI, Leszek**: Ks. Andrzej Zakrzewski (red.), *Tłuchowianin Roku...*, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2020, ss. 94 – recenzja / Leszek Smoliński. // *Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne*. – 2020, nr 16, s. 80-83
- 58. **SMOLIŃSKI, Leszek**: [Oby pamięć o nich nie umarła – recenzja] / Leszek Smoliński. // *Miesięcznik Pasternski Płocki*. – 2020, nr 6, s. 609-612
Zawiera rec. książki: *Oby pamięć o nich nie umarła* / Andrzej Zakrzewski. – Płock, 2020.
- SZATKOWSKA, Lena.: Lekarze, społecznicy, naukowcy... = poz. 237

59. WANECKI, Jarosław. Galeria lekarzy / Jarosław Wanec-ki. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 85, dod. Tygodnik Płock, s. 11. – (Terapia zastępcza)

Pomysł utworzenia w Muzeum Mazowieckim w Płocku galerii wielkich płocczan żyjących od 19 w. do 1989 r.

60. Wielcy płocczanie i płocczanki: czytelnicy proponują / Redakcja. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 107, dod. Tygodnik Płock, s. 6-7, il.

Pomysł utworzenia z okazji 200-lecia Muzeum Mazowieckiego w Płocku galerii wielkich płocczan żyjących od 19 w. do 1989 r.

61. ZAKRZEWSKI, Andrzej (1951-). Oby pamięć o nich nie umarła: Księża diecezjalni i zakonni oraz bracia i siostry zakonne spoczywający na cmentarzach parafialnych w dekanacie łuchowskim / Andrzej Zakrzewski. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2020. – 53, [27] stron: fotografie; 21 cm. – ISBN 978-83-66171-43-5

Augustyniak, Stanisław

62. Stanisław Augustyniak: rzeźba i pasja. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2020, nr 25, s. 15-17, il. Stanisław Augustyniak – rzeźbiarz ludowy z Gostynina.

Borowska, Joanna

– BOROWSKA, Joanna.: Płockich kiosków czar = poz. 161

Broniewska, Janina

63. KOPER SŁAWOMIR. Przypadek Janiny Broniewskiej: babszon, który kulom się nie kłaniał / Sławomir Koper. W: Nieznane losy autorów lektur szkolnych: wstydlive tajemnice mistrzów pióra, Warszawa: Fronda, 2020. s. 176-195

Broniewski, Władysław

64. SZATKOWSKA, Lena. Jedyna wierna miłość: Ewa Zawistowska o Władysławie Broniewskim / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 15, s. 10, il.

Zawiera rec. książki: Dziadek Władek. O Broniewskim, Ance i rodzinie / Ewa Zawistowska. – Warszawa, 2019.

Brzezińska-Hołownia, Urszula

65. BRZEZIŃSKA-HOŁOWNIA, Urszula. Kocham zapach narty / Urszula Brzezińska-Hołownia; rozm. przepr. Natalia Waloch. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 80, dod. Wysokie Obcasy, nr 14, s. 14-19, il.

Rozmowa z Urszulą Brzezińską-Hołownią – pochodzącą ze Słupna, por. pilotką służącą w 23. Bazie Lotnictwa Taktycznego im. ppłk. pil. Jana Zumbacha w Mińsku Mazowieckim, żoną Szymona Hołowni – kandydata na urząd prezydenta RP.

66. ZUCHORA, Anita. Pierwsze damy, pierwsi dżentelmeni: partnerzy kandydatów / Anita Zuchora. // Pani. – 2020, nr 04, s. 46-54, il.

Por. pilot Urszula Brzezińska-Hołownia, pochodząca ze Słupna, żona Szymona Hołowni – kandydata na urząd prezydenta RP.

Brzeziński, Artur

67. BRZEZIŃSKI, Artur. Sensei znaczy nauczyciel / Artur Brzeziński; rozm. przepr. Anna Matuszewska. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 31, s. 8, il.

Cieślak, Ireneusz

68. LEWANDOWSKA, Anna. Maniek: dla nas wciąż jesteś: pamięci skromnego człowieka / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 85, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 12, il.

Ireneusz Cieślak, fotoreporter płockiej edycji Gazety Wyborczej.

Dudziec, Piotr

69. PIĘTKA, Włodzimierz. Ziemiński pielgrzym na Bożym gościńcu: wspomnienie i świadectwo / Włodzimierz Piętko. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 24, dod. Gość Płocki, nr 24/584, s. VIII, il.

Franczak, Lech

– (lesz.): Pamięć pisze wiersze = poz. 260

Gizińska, Alicja

– RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Cała rodzina pani Alicji walczy od kilku tygodni z koronawirusem = poz. 212

Gołębiowski, Jacek (ks.)

70. CZAJKOWSKI, Grzegorz. Zmiana warty w podolszyckiej parafii / Grzegorz Czajkowski. // M 4. – 2020, nr 1(33), s. 5, il.

Parafia św. Krzyża w Płocku.

Jachowicz, Stanisław

71. LUTOMIERSKI, Marcin. Edycje bajek i powiastek Stanisława Jachowicza / Marcin Lutomierski. // Sztuka Edukacji. – 2020, nr 4, s. 71-78

72. LUTOMIERSKI, Marcin. Wychowanie do uniwersalnych wartości z bajkami i powiastkami Stanisława Jachowicza / Marcin Lutomierski. W: Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna. Wybrane zagadnienia metodyczne i rozwiązania praktyczne Płock, 2020. s. 7-16

Jankowski, Wojciech

73. MARCINIAK, Jola. Wojciech Jankowski i jego „czwórka”: przygotowywali się na Igrzyska Olimpijskie w Tokio / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 15, s. 26, il.

Trener wioślarstwa Wojciech Jankowski.

Kacprzak, Marcin

74. KOZIŃSKA, Agnieszka. Zdrowie w chacie wiejskiej – działania dr. M. Kacprzaka w okresie międzywojennym na rzecz poprawy warunków życia (na przykładzie wsi powiatu płockiego) / Agnieszka Kozińska. W: Aktywności polskich lekarzy w dwudziestolecu międzywojennym – w stulecie powołania izb lekarskich, Warszawa: Wydawnictwo IHN PAN: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, 2020. s. 525-541

Kacprzycki, Stanisław

– MARCINIAK, Jola.: Ikona judo = poz. 248

Kłobukowski, Stanisław

75. TERPIŁOWSKI, Jerzy. Wspomnienie o Staszku Kłobukowskim / Jerzy Terpiłowski. // eWyszogrod.pl. – 2020, nr 66, s. 3, il.

Korda, Wincenty

76. ŁABARZEWSKI, Radosław. Pamiętamy, doceniamy nawet po latach: Galeria wielkich płocczan / Redakcja, Radosław Łabarzewski, Ewa Starska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 79, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 8, il.

Ogrodnik naszych marzeń

Pomysł utworzenia z okazji 200-lecia Muzeum Mazowieckiego w Płocku galerii wielkich płocczan żyjących od 19 w. do 1989 r. Kandydaci do galerii: Tadeusz Wybult, wybitny polski scenograf i Wincenty Korda, ogrodnik.

Krawiec, Sylwia

– KRAWIEC, Sylwia.: Czekam z utęsknieniem na spotkanie z widzami = poz. 263

Krupski, Mariusz

– (mw): Historia Wisły Płock zapisana biletami = poz. 258

Krzywda-Polkowski, Józef Aleksander

– (lesz): Skarby z Płocka = poz. 232

Maria Faustyna Kowalska (św.)

77. PIĘTKA, Włodzimierz.: Przyszła do Płocka z wolą Bożą... / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 22, dod. Gość Płocki, nr 22/582, s. VI-VII, il.

Pobył w Płocku s. Faustyny Kowalskiej w zapamiętanych relacjach świadków.

Mazowiecki, Tadeusz

– KOZŁOWSKI, Tomasz.: Przesuwanie granic badania historii = poz. 171

Milke, Wacław

78. JAGODZIŃSKA, Anna.: Różańce z Gusen: relikwie wiary, nadziei i miłości / Anna Jagodzińska. // Nasz Dziennik. – 2020, nr 99, s. 17, il.

Historia pięciu różańców wykonanych w Kole Żywego Różańca z inicjatywy więźniów obozu Mauthausen-Gusen, m.in. druha Wacława Milke.

Orzoł, Bartłomiej

79. PIĘTKA, Włodzimierz.: Bieg ukończony: wspomnienie o siostrze zakonnej / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 22, dod. Gość Płocki, nr 22/582, s. VIII, il.

Paczwa, Zofia

80. LEWANDOWSKA, Anna.: Zosia i jej wielka armia wojowników: jak uzbierać 10 milionów / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 119, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Akcje charytatywne na rzecz leczenia niemowlęcia – Zosi Paczwy, chorej na rdzeniowy zanik mięśni.

Paweł Włodkowiec

81. ROBAK, Waldemar.: Paweł Włodkowiec – płocczanin, który został apostołem wolnych narodów / Waldemar Robak. // PetroNews. – 2020, nr 11, s. 14, il.

Paweł Włodkowiec z Brudzenia Dużego, polski delegat na soborze w Konstancji w 1414 r.

Penderecki, Krzysztof

– SZATKOWSKA, Lena.: Płockie spotkania z Krzysztofem Pendereckim = poz. 267

Penson (rodzina)

82. KOWALSKI, Rafał.: Tęskniłem: to nie jest głupie? / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 125, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.

„Reszta ciała” – premiera 2 czerwca
Fragmenty książki R. Kowalskiego „Reszta ciała” o pochodzącej z Płocka żydowskiej rodzinie Penson.

Podwójci, Stanisław

83. (JBN).: Stanisław Podwójci 1948-2020 / (jbn). // M 4. – 2020, nr 1(33), s. 11, il.

Podwójci-Wiechecka, Elżbieta

84. BANASIAK, Joanna.: Zawsze uśmiechnięta i życzliwa: Elżbieta Podwójci-Wiechecka (1957-2020) / Joanna Banasiak. // M 4. – 2020, nr 1(33), s. 11, il.

Reszczyńska, Lucja

85. KISIELEWSKA, Jadwiga.: Siostra Lucyna Reszczyńska / Jadwiga Kisielewska SM. // Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne. – 2020, nr 16, s. 27-31, il.

S. Lucja (Lucyna) Reszczyńska, Szarytka, sanitariuszka w czasie powstania warszawskiego, pielęgniarka w warszawskich szpitalach dziecięcych.

Sadowski, Arkadiusz

– MOŹDŻYŃSKI, Bogdan.: Pasiaki Sadowskich = poz. 156
– PUSTKOWIAK, Patrycja.: Stoik słodkich wspomnień = poz. 157

Samoraj, Andrzej

86. STACHURSKA, Agnieszka.: Znajomi żegnają tragicznie zmarłego burmistrza Drobina: „młody, pracowity, blisko ludzi i ich spraw” / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2020, nr 12, s. 10, il.

Andrzej Samoraj (1977–2020), burmistrz Drobina.

Świdorski, Andrzej

87. Zmarł ks. Andrzej Świdorski. // Echo Gąbina. – 2020, nr 2, s. 9, il.

Ks. Andrzej Świdorski (1960–2020) – proboszcz parafii w Gąbinie.

Tomaszewska, Magdalena

88. TOMASZEWSKA, Magdalena.: Stanąc na scenie i zagrac / Magdalena Tomaszewska; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 22, s. 9, il.

Rozmowa z płocką aktorką Magdaleną Tomaszewską.

Wetmański, Leon

89. KUĆKO, Wojciech.: [Kalendarium życia i działalności błogosławionego biskupa Leona Wetmańskiego (1927–1941) – recenzja] / Wojciech Kućko. // Notatki Płockie. – 2020, nr 2/263, s. 46-49, il.

Zawiera rec. książki: Kalendarium życia i działalności błogosławionego biskupa Leona Wetmańskiego (1927-1941) / Michał Marian Grzybowski. – Płock, 2019.

Wybułt, Tadeusz

– ŁABARZEWSKI, Radosław.: Pamiętamy, doceniamy nawet po latach = poz. 76

Zacharewicz, Witold

90. NADOLSKI, Kamil.: Gehenna amanta / Kamil Nadolski. // Newsweek Polska. – 2020, nr 15, s. 74-76, il.

Aktor filmowy, Witold Zacharewicz ze Stanowa k. Płocka.

Załęski, Łukasz Krzysztof

– CHOJNACKA-TUZIMEK, Sylwia.: Biblioteka Publiczna w Piaszynie w nowych przestrzeniach = poz. 283

Zbierchowski, Cezary

91. ZBIERCHOWSKI, Cezary.: Science fiction w Sierpcu i okolicach / Cezary Zbierchowski; rozm. przepr. Anna Matuszewska. // Ekstra Sierpc. – 2020, nr 66, s. 1, 7, il.

Rozmowa z sierpczaninem, pisarzem Cezarym Zbierchowskim nt słuchowiska „Chłopi 2050, czyli Agronauci w czasach katastrofy klimatycznej”, którego akcja dzieje się w Sierpcu i okolicznych wsiach.

Zdrahala, Ondrej

92. ZDRAHALA, Ondrej.: Dziękuję, że zawsze byliście ze mną: Ondrej Zdrahala żegna się z płockimi kibicami i mówi,

„dlaczego nie grał” / Ondrej Zdrahala; rozm. przepr. Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 22, s. 30, il.
Rozmowa z Ondrejem Zdrahalą, byłym zawodnikiem Orleń Wisły.

Zimińska-Sygietyńska, Mira

93. NIEMOJEWSKA, Agnieszka.: Pani na Mazowszu / Agnieszka Niemojewska. // Rzeczpospolita. – 2020, nr 131, s. J6-J7, il.

Mira Zimińska-Sygietyńska – gwiazda kabaretu i teatru w II RP, współzałożycielka ludowego zespołu „Mazowsze” w 1948 r.

Żurkowska, Anna

– ŻURKOWSKA, Anna.: Co potrafi mama? = poz. 211

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Hydrologia. Meteorologia. Klimatologia

– KINALSKA, Eliza.: Modlimy się o deszcz = poz. 154

– [Na terenie Miasta i Gminy Gąbin znajdują się kompleksy leśne...] = poz. 101

94. PIĘTKA, Włodzimierz.: Proszę napisać o naszych łzach / Włodzimierz Piętko. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 21, dod. Gość Płocki, nr 21/581, s. II-III, il.

10. rocznica powodzi w gminach Słubice i Gąbin – relacje.

95. WIŚNIEWSKI, Michał.: Jezioro znika w oczach: nikogo to nie obchodzi / Michał Wiśniewski. // Wiadomości PortalPłock. – 2020, nr 30, s. 6-7, il.

Dot. Jeziora Zdwojskiego.

Roślinność. Zwierzęta

96. CEB.: Pocziwa, choć żwawa aligatorzyca Marta: najstarsze zoologiczne zwierzę mieszka w Płocku / Ceb. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 23, s. 11, il.

Historia 90-letniej aligatorzycy Marty oraz płockiego zoo.

97. KACPRZYŃSKA, Dominika.: Gmina dba o bezdomne zwierzęta / Dominika Kacprzyńska. // Głos Słupna. – 2020, nr 2(71), s. 5, il.

Program Opieki nad Zwierzętami Bezdomnymi w gminie Słupno.

– Na tropie miejskich inwestycji = poz. 108

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

98. BEDNARCZYKÓWNA, Katarzyna.: Wakacje na Mazowszu: region promuje się smakiem, aktywnym wypoczynkiem i designem / Katarzyna Bednarczykówna, Michał Wojtczuk. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 136, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6, il.

Konferencja prasowa marszałka województwa mazowieckiego Adama Struzika promująca Mazowsze.

99. BIAŁA, Joanna.: A ty na co przeznaczysz bon turystyczny?: tysiąc złotych na wakacje ma pomóc w ratowaniu branży / Joanna Biała. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 22, s. 6-7, il.

Propozycje wypoczynku w regionie i opinie płocczan o bonie turystycznym.

– BIAŁASZEK, Joanna.: Hotele w czasie epidemii. Przyjeżdżacie, u nas jest bezpiecznie = poz. 165

100. LEWANDOWSKA, Anna.: Trzeba rozmrozić ten strach / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 125, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, il.

Turystyka w czasie pandemii koronawirusa.

– MICHALIK, Piotr.: A w Gozdowie cisza i spokój = poz. 54

101. [Na terenie Miasta i Gminy Gąbin znajdują się kompleksy leśne...]. // Echo Gąbina. – 2020, nr 2, s. 30-32, il.

Kompleksy leśne, jeziora, pomniki przyrody, atrakcje turystyczne w gminie Gąbin i w gminie Łąck.

III. LUDNOŚĆ

Demografia

– Dzieci w województwie mazowieckim w 2018 r. = poz. 8

IV. HISTORIA

Nauki pomocnicze: archiwistyka

– LEWANDOWSKA, Anna.: Kiedy na Grodzką szliśmy do sklepów = poz. 269

Archeologia

102. (MS).: Znaleźli kilkadziesiąt szkieletów i kilka czaszek / (ms). // Wiadomości PortalPłock. – 2020, nr 30, s. 4, il.

Dot. wykopaliisk archeologicznych prowadzonych przy ul. 1 Maja.

Historia miejscowości. Historiografia

– Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne = poz. 47

Brochocin

– KINALSKA, Eliza.: Tradycja majowego nabożeństwa = poz. 275

Gozdowo

– MICHALIK, Piotr.: A w Gozdowie cisza i spokój = poz. 54

Płock

– ŁABARZEWSKI, Radosław.: Pamiętamy, doceniamy nawet po latach = poz. 76

– SOKOLNICKI, Michał.: Z dziejów PZPR w Płocku = poz. 172

– WANECKI, Jarosław.: Galeria lekarzy = poz. 59

– Wielcy płocczanie i płocczanki = poz. 60

Sikórz

103. LEWANDOWSKA, Anna.: Sielski i kolorowy ów raj zapomniani: książka na epidemię / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 113, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.

Artykuł zawiera fragm. książki „Kwietnik w Sikorzu”.

Zawiera rec. książki : Kwietnik w Sikorzu / Marcin Skowroński. – Płock, 2019.

Słupno

104. WALUŚ, Konrad Jan.: Nasza gmina w 1945 roku / Konrad Jan Waluś. // Głos Słupna. – 2020, nr 3(72), s. 11, il.

Gmina Słupno w 1945 roku.

Srebrna

– LEWANDOWSKA, Anna.: Sielski i kolorowy ów raj zapomniani = poz. 103

Wyszogród

– ŻUŁAWNIK, Mariusz.: Zajścia w Wyszogrodzie 13-14 maja 1947 r. = poz. 173

Mazowsze

105. ŁĄTKOWSKI, Waldemar.: Opis miast województwa płockiego w latach 1820–1822 / Waldemar Łątkowski. // Notatki Płockie. – 2020, nr 2/263, s. 14-25, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Opracowania według okresów

Historia do 1795 r.

– (ms).: Znaleźli kilkadziesiąt szkieletów i kilka czaszek = poz. 102

106. ROBAK, Waldemar.: O tym, jak królowa Bona została najznamienitszą płocczanką / Waldemar Robak. // Petro-News. – 2020, nr 12, s. 14, il.

Rozwój Płocka w XVI w.

– ROBAK, Waldemar.: Paweł Włodkowic – płocczanin, który został apostołem wolnych narodów = poz. 81

Historia 1795–1918 r.

107. WALUŚ, Konrad.: Powstanie listopadowe w majątku Gulczewo i Słupnie / Konrad Waluś, Jan Waluś. // Głos Słupna. – 2020, nr 1(71), S. 9, il.

Historia 1918–1939 r.

– KOWALSKI, Rafał.: Tęskniłem: to nie jest głupie? = poz. 82

Historia 1939–1945 r.

– GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Zachowanie żołnierzy Armii Czerwonej na terenie północno-zachodnich powiatów województwa warszawskiego w 1945 i 1946 r. w dokumentach archiwalnych = poz. 209

– JAGODZIŃSKA, Anna.: Różańce z Gusen = poz. 78

– KOWALSKI, Rafał.: Tęskniłem: to nie jest głupie? = poz. 82

– (lesz.): Pamięć pisze wiersze = poz. 260

– NADOLSKI, Kamil.: Gehenna amanta = poz. 90

– WALUŚ, Konrad Jan.: Nasza gmina w 1945 roku = poz. 104

Historia 1944–1989 r.

– KOWALSKI, Rafał.: Tęskniłem: to nie jest głupie? = poz. 82

– WALUŚ, Konrad Jan.: Nasza gmina w 1945 roku = poz. 104

Historia III RP

– KOZŁOWSKI, Tomasz.: Przesuwanie granic badania historii = poz. 171

V. ETNOGRAFIA

Obyczaje. Obrzędy

– PIASKOWSKI, Grzegorz.: Chodzenie za polem = poz. 235

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Zagadnienia ogólne

– KOSUŃ, Dominik.: Jak uratowano płynność finansową i 400 miejsc pracy = poz. 118

– **Pomoc** polskiego koncernu rodzimym firmom = poz. 138

– RACINIEWSKA, Anna.: Łączymy siły dla zdrowia i bezpieczeństwa Polaków = poz. 139

– **Raport** o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego 2020 = poz. 42

– **Stacja** dla polskiego biznesu = poz. 145

– WOŹNIAK, Paweł.: PKN ORLEN ratuje polskie firmy = poz. 150

Statystyka

– **Dzieci** w województwie mazowieckim w 2018 r. = poz. 8

– **Raport** o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego 2020 = poz. 42

Budownictwo. Inwestycje

– **Brawa** dla samorządów = poz. 185

– CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Zmiana warty w podolszkiej parafii = poz. 70

– FRAN CZAK, Dariusz.: Potrafimy się zjednoczyć i wzajemnie wspierać = poz. 187

– **Inżynier** Mazowska = poz. 20

– **Kamienica** przy Kościuszki już gotowa = poz. 284

– KINALSKA, Eliza.: Do regionu płockiego trafiło ponad 500 milionów złotych = poz. 191

– LEWANDOWSKA, Anna.: Co się zmieniło na lepsze? = poz. 193

– LEWANDOWSKA, Anna.: I majestatyczny, i potrzebny = poz. 194

– LEWANDOWSKA, Anna.: Pandemia to wielki sprawdzian dla samorządów = poz. 195

– LEWANDOWSKA, Anna.: To był ogromny skok = poz. 196

108. Na tropie miejskich inwestycji. // Nasz Sierpc. – 2020, nr 2, s. 21-24, il.

Inwestycje miejskie w Sierpcu.

– [p].: Lotnisko na Kostrogaju zostanie zmodernizowane = poz. 163

– WIŚNIEWSKA, Joanna.: Kibicu Wisły, kup sobie krzeselko z trybun = poz. 256

– WIŚNIEWSKA, Joanna.: Most Solidarności sukcesem 30-lecia = poz. 204

– **Zapraszamy** na galę Supermiasta = poz. 206

Informatyka. Internet

– DAŹDIK, Dorota.: To jest fikcja! Totalny absurd! = poz. 224

– **Sportowa** rywalizacja bez wychodzenia z domu = poz. 253

Energetyka. Gazownictwo

– ADS.: OZE to ekologia i czysty biznes = poz. 110

– ADS.: Skok do energetycznej czołówki = poz. 111

– ADS.: Zwrot w stronę słońca = poz. 112

– FURMAN, Tomasz.: Trzeba dużo pieniędzy, by stać się koncernem multienergetycznym = poz. 117

– KOWALSKI, Artur.: Impuls do rozwoju = poz. 119

– KOWALSKI, Artur.: Paliwo przyszłości = poz. 121

– KOWALSKI, Artur.: PKN ORLEN inwestuje w OZE = poz. 122

– KP.: Orlen stawia na energię elektryczną = poz. 123

– KRAWIEC, Szymon.: Wirus w rurociągu = poz. 124

– OBAJTEK, Daniel.: Będziemy motorem transformacji energetycznej = poz. 125

– OBAJTEK, Daniel.: Chcemy konkurować z globalnymi graczami = poz. 126

– OBAJTEK, Daniel.: Plany Orlenu: bezpieczeństwo i biznes = poz. 130

– OKSIŃSKA, Barbara.: Błękitna energia ma coraz większe znaczenie = poz. 133

– (P.WOZ.): Przedsięwzięcie multisektorowe = poz. 135

– PKN ORLEN właścicielem ENERGI = poz. 137

– ROKITA, Marek.: Turbiny szyte na miarę = poz. 152

– SK.: Wodorowa rewolucja paliwowego giganta = poz. 142

– WOŹNIAK, Paweł.: Czysta energia z PKN ORLEN = poz. 148

– WOŹNIAK, Paweł.: Czyste paliwo od PKN ORLEN = poz. 149

– ŻYLIŃSKA, Julita.: Offshore celem dla państwowych koncernów = poz. 151

Polski Koncern Naftowy Orlen SA

109. ADS.: OZE to ekologia i czysty biznes / ADS ; partner ORLEN. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2020, nr 166, s. A9, il. – (Cykl : Zielona Polska)

110. ADS.: Skok do energetycznej czołówki / ADS; partner ORLEN. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2020, nr 125, s. A7, il. – (Cykl : Zielona Polska)

PKN ORLEN SA koncernem multienergetycznym inwestującym w OZE, wodór i gaz.

111. ADS.: Zwrot w stronę słońca / ADS; partner ORLEN. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2020, nr 117, s. A9, il. – (Cykl : Zielona Polska)

- 112. F.:** PKN Orlen wspiera walkę z koronawirusem / F.; materiał powstał we współpracy z firmą PKN ORLEN. // Forbes. – 2020, nr 05, s. 100-101, il.
Przeznaczenie przez PKN ORLEN SA 100 mln zł na walkę z koronawirusem i wsparcie służby zdrowia.
- 113. FURMAN, Tomasz.:** Maleje wiara w sukces megafuzji / Tomasz Furman. // Parkiet. – 2020, nr 96, s. 10, il.
Zastrzeżenia Komisji Europejskiej do warunków przejęcia Lotosu przez ORLEN.
- 114. FURMAN, Tomasz.:** Orlen zwiększył wydatki na petrochemię / Tomasz Furman. // Parkiet. – 2020, nr 100, s. 04
- 115. FURMAN, Tomasz.:** Popyt na paliwa mocno spadł, co sprzyja dalszej obniżce ich cen / Tomasz Furman. // Rzeczpospolita. – 2020, nr 77, s. A18, il.
Spadek cen ropy, niższy popyt na paliwa płynne z powodu pandemii koronawirusa.
- 116. FURMAN, Tomasz.:** Trzeba dużo pieniędzy, by stać się koncernem multienergetycznym / Tomasz Furman. // Parkiet. – 2020, nr 90, s. 10, il.
- 117. KOSUŃ, Dominik.:** Jak uratowano płynność finansową i 400 miejsc pracy : stacje paliwowe w czasie epidemii: maski z Orlenu / Dominik Kosuń; rozm. przez. Zbigniew Grzegorzewski; materiał powstał we współpracy z PKN ORLEN. // Forbes. – 2020, nr 06, s. 118-119, il.
Rozmowa z dyrektorem zarządzającym firmy Brubeck - D. Kosuń.
- 118. KOWALSKI, Artur.:** Impuls do rozwoju / Artur Kowalski. // Nasz Dziennik. – 2020, nr 106, s. 5, il.
Tworzenie koncernu multienergetycznego po przejściu Grupy Energa przez PKN ORLEN SA.
- 119. KOWALSKI, Artur.:** Moce w górę / Artur Kowalski. // Nasz Dziennik. – 2020, nr 135, s. 4, il.
Budowa trzeciej linii do wytwarzania nawozów azotowych w Anwilu Włocławek.
- 120. KOWALSKI, Artur.:** Paliwo przyszłości / Artur Kowalski. // Nasz Dziennik. – 2020, nr 139, dod. Na własny rachunek, s. E7, il.
Planowanie budowy we Włocławku hubu do wytwarzania doczyszczanego wodoru.
- 121. KOWALSKI, Artur.:** PKN ORLEN inwestuje w OZE / Artur Kowalski; materiał powstał przy współpracy z PKN ORLEN. // Nasz Dziennik. – 2020, nr 122, s. 5, il.
- 122. KP.:** Orlen stawia na energię elektryczną / KP; materiał powstał przy współpracy z PKN ORLEN. // Sieci. – 2020, nr 18, s. 72-73, il.
- 123. KRAWIEC, Szymon.:** Wirus w rurociągu / Szymon Krawiec. // Wprost (Wyd. elektroniczne). – 2020, nr 0(15), s. 124-140, il.
Dywersyfikacja dostaw ropy naftowej, wygrana PGNiG w sądzie arbitrażowym z Gazpromem w sprawie zawyżonych cen gazu. Obsługa klientów na stacjach benzynowych w warunkach pandemii COVID-19
Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA o działaniach prospołecznych, inwestycjach i strategii rozwoju koncernu.
- 124. OBAJTEK, Daniel.:** Orlen obowiązki ma polskie / Daniel Obajtek; rozm. przez. Jarosław Grabowski, Artur Stelmasiak. // Niedziela. – 2020, nr 23, s. 1, 12-15, il.
Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA o działaniach prospołecznych, inwestycjach i strategii rozwoju koncernu.
- 125. OBAJTEK, Daniel.:** Będziemy motorem transformacji energetycznej / Daniel Obajtek; rozm. przez. Magdalena Graniżewska. // Puls Biznesu. – 2020, nr 72, s. 1, 2-3, il.
Orlen nie panikuje. Inwestuje. Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA – Danielem Obajtkiem.
- 126. OBAJTEK, Daniel.:** Chcemy konkurować z globalnymi graciami: w Polsce potrzeba multienergetycznego koncernu / Daniel Obajtek; rozm. przez. Piotr Gabryel, Łukasz Zboralski. // Do Rzeczy. – 2020, nr 22, s. 68-71, il.
- 127. OBAJTEK, Daniel.:** Inwestycje najlepiej robi się w czasie kryzysu / Daniel Obajtek; rozm. przez. Barbara Oksińska. // Parkiet. – 2020, nr 101, s. 02, il.
Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA - D. Obajtkiem.
- 128. OBAJTEK, Daniel.:** Musimy twardo negocjować / Daniel Obajtek; rozm. przez. Tomasz Furman. // Rzeczpospolita. – 2020, nr 133, s. A22, il.
Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA, Danielem Obajtkiem nt. rozwoju petrochemii i fuzji z Lotosem.
- 129. OBAJTEK, Daniel.:** Niezależni od Rosji, zahartowani przed kryzysem / Daniel Obajtek; rozm. przez. Tomasz Sakiewicz; współpraca Maciej Pawlak. // Gazeta Polska. – 2020, nr 21, s. 76-80, il.
Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA - D. Obajtkiem.
- 130. OBAJTEK, Daniel.:** Plany Orlenu: bezpieczeństwo i biznes / Daniel Obajtek; rozm. przez. Aleksander Fedoruk. // Forbes. – 2020, nr 05, s. 152-153, il.
Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA.
- 131. OBAJTEK, Daniel.:** To jest czas na inwestycje / Daniel Obajtek; rozm. przez. Artur Kowalski. // Nasz Dziennik. – 2020, nr 98, s. 1, 6-7, il.
Zbudujemy czempiona
Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA o strategii rozwoju koncernu.
- 132. OBAJTEK, Daniel.:** Wierzę, że fuzja z Lotosem zakończy się sukcesem / Daniel Obajtek; rozm. przez. Tomasz Furman. // Parkiet. – 2020, nr 130, s. 01, 09, il.
Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA, Danielem Obajtkiem.
- 133. OKSINSKA, Barbara.:** Błękitna energia ma coraz większe znaczenie / Barbara Oksińska. // Parkiet. – 2020, nr 124, s. 10, il.
Plany wykorzystania gazu ziemnego a w przyszłości również wodoru do produkcji prądu.
- 134. ORLEN to my!:** struktura zatrudnienia w Grupie ORLEN. // GO!. – 2020, nr 6, s. 8, il.
- 135. (P.WOZ.):** Przedsięwzięcie multisektorowe / (P.WOZ.); artykuł przygotowany we współpracy z PKN ORLEN. // Gazeta Polska CoDziennie. – 2020, nr 125, dod. Forum Polskiej Gospodarki, #5, s. 12-13, il.
Budowa koncernu multienergetycznego po przejściu Grupy Energa.
- 136. PKN Orlen walczy z pandemią:** koncern mocno wspiera finansowo i rzeczowo m.in. służbę zdrowia, domy opieki społecznej i służby mundurowe / materiał powstał we współpracy z PKN ORLEN. // Rzeczpospolita. – 2020, nr 100, dod. Solidarni Przedsiębiorcy, s. Q3, il.
- 137. PKN ORLEN właścicielem ENERGI / opr. (t). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 18, s. 10, il.**
- 138. Pomoc polskiego koncernu rodzimym firmom: współpraca / partner dodatku ORLEN. // Gazeta Polska. – 2020, nr 26, s. 68-71, il.**
Sprzedaż wielorazowych masek ochronnych od dwóch firm: Brubeck i Teofilów na stacjach benzynowych PKN ORLEN SA.
- 139. RACINIEWSKA, Anna.:** Łączymy siły dla zdrowia i bezpieczeństwa Polaków: „Kupuję, bo polskie” / Anna Raciniewska. // Sieci. – 2020, nr 22, dod. Dekalog patriotyzmu konsumenckiego, s. 8-9, il.
Wsparcie polskich firm w okresie kryzysu spowodowanego pandemią i sprzedaż polskich produktów na stacjach benzynowych Orlenu.
- 140. Razem można więcej:** wsparcie szpitali, domów dziecka, służb mundurowych. // Gazeta Polska. – 2020, nr 17, s. 80-81, il.
Przeznaczenie przez PKN ORLEN SA 100 mln zł na walkę

z koronawirusem i in. działania społeczne, m.in. zakup komputerów dla rodzinnych domów dziecka.

141. RYBAK, Aleksandra.: VITAY w świecie korzyści / Aleksandra Rybak. // GO!. – 2020, nr 4, s. 10-11, il.

Program lojalnościowy VITAY – podsumowanie dziewiętnastu lat funkcjonowania.

142. SK.: Wodorowa rewolucja paliwowego giganta / SK; materiał powstał przy współpracy z PKN ORLEN. // Sieci. – 2020, nr 18, s. 70-71, fot.

Rozwój technologii wytwarzania, oczyszczania i magazynowania paliwa wodorowego ważnym elementem strategii PKN ORLEN SA.

– SOKOLNICKI, Michał.: Z dziejów PZPR w Płocku = poz. 172

143. SOLUCH, Marta.: Dwie dekady działalności: jak zmieniła się Fundacja ORLEN / Marta Soluch. // GO!. – 2020, nr 5, s. 30-31, il.

144. Społecznie – na rzecz biznesu: paliwa, nowe linie produkcyjne. // Gazeta Polska. – 2020, nr 18, s. 80-81, il.

Przeznaczenie przez PKN ORLEN SA 100 mln zł na walkę z koronawirusem i wsparcie służby zdrowia.

– **Sportowa** rywalizacja bez wychodzenia z domu = poz. 253
– **Sportowcy** ORLENU pozostają w grze = poz. 254

145. Stacja dla polskiego biznesu. // Puls Biznesu. – 2020, nr 122, dod. Weekend, nr 6, s. 26-29, il.

Wsparcie polskich firm w okresie kryzysu spowodowanego pandemią i sprzedaż polskich produktów na stacjach benzynowych Orłenu.

146. ŚWIĄTKOWSKI, Piotr.: Dumni z ORLENU / Piotr Świątkowski. // GO!. – 2020, nr 6, s. 14-15, il.

60-lecie Zakładu Produkcyjnego.

147. TOKARZ, Dawid.: Kosztowny Ruch Orłenu / Dawid Tokarz. // Puls Biznesu. – 2020, nr 108, s. 1, 4, il.

Ruch dostanie 200 mln zł plus

Zgoda na przejęcie 65 proc. akcji Ruchu przez PKN ORLEN SA.

148. WOŹNIAK, Paweł.: Czysta energia z PKN ORLEN / Paweł Woźniak; artykuł powstał we współpracy z PKN ORLEN. // Gazeta Polska Codziennie. – 2020, nr 143, s. 11, il.

149. WOŹNIAK, Paweł.: Czyste paliwo od PKN ORLEN / Paweł Woźniak; artykuł powstał we współpracy z PKN ORLEN. // Gazeta Polska Codziennie. – 2020, nr 135, s. 11, il.

Planowanie budowy we Włocławku hubu do wytwarzania doczyszczanego wodoru.

150. WOŹNIAK, Paweł.: PKN ORLEN ratuje polskie firmy: patriotyzm gospodarczy: polskie produkty na stacjach paliw / Paweł Woźniak; artykuł powstał we współpracy z PKN ORLEN. // Gazeta Polska Codziennie. – 2020, nr 142, s. 11, il.

Zakłady Teofilów i firma Brubeck produkujące maseczki ochronne, sprzedawane na stacjach PKN ORLEN SA.

151. ŻYLIŃSKA, Julita.: Offshore celem dla państwowych koncernów / Julita Żylińska. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2020, nr 74, s. A7

Projekt offshore realizowany przez Baltic Power, spółkę Grupy Orlen posiadającą koncesję na farmę wiatrową na Bałtyku.

Przemysł maszynowy

152. ROKITA, Marek.: Turbiny szyte na miarę / Marek Rokita. // Fundusze Europejskie na Mazowszu. – 2020, nr 2, s. 34-35, il.

Firma Ellse Sp. z o.o. z Małej Wsi - producent turbin wodnych dla małej energetyki wodnej.

Rzemiosło

153. WIŚNIEWSKA, Joanna.: Maseczki ochronne – gdzie, za ile: cenowy raport „Wyborczej” / Joanna Wiśniewska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 90, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Dobrze, że możemy sprzedawać maseczki

– ZIELIŃSKA, Barbara.: Hafty z tamtych lat = poz. 281

Rolnictwo

– STACHURSKA, Agnieszka.: Znajomi żegnają tragicznie zmarłego burmistrza Drobina = poz. 86

154. KINALSKA, Eliza.: Modlimy się o deszcz: rolnicy biją na alarm w sprawie suszy / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 17, s. 21, il.

Brak opadów i niski poziom wody w Wiśle.

155. KRAWCZYK-KRAJCZYŃSKA, Ilona.: Zdani na łaskę nieba / Ilona Krawczyk-Krajczyńska. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 19, dod. Gość Płocki, nr 19/597, s. VI-VII, il.

Skutki suszy dla mazowieckich plantatorów warzyw i owoców.

Weterynaria. Hodowla. Rybołówstwo

– ŁABARZEWSKI, Radosław.: Pamiętamy, doceniamy nawet po latach = poz. 76

156. MOŹDŻYŃSKI, Bogdan.: Pasieki Sadowskich: zyskowne miodobranie pszczelarzy ze Srebrnej / Bogdan Możdżyński. // Forbes. – 2020, nr 7, s. 98-101, il.

Firma „Pasieki Rodziny Sadowskich” z Płocka.

157. PUSTKOWIAK, Patrycja.: Stoik słodkich wspomnień / Patrycja Pustkowiak. // Puls Biznesu. – 2020, nr 122, dod. Weekend, nr 6, s. 36-38, il.

Miody z firmy „Pasieki Rodziny Sadowskich” z Płocka.

– TERPIŁOWSKI, Jerzy.: Wspomnienie o Staszku Kłobukowskim = poz. 75

Ogrodnictwo. Warzywnictwo

158. KINALSKA, Eliza.: Jeśli Ukraińcy nie przyjadą...: owoce i warzywa zgniją na polach / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 14, s. 19, il.

Niepewna sytuacja plantatorów dot. zatrudniania cudzoziemców w związku z epidemią koronawirusa.

159. RODOVICZ, Agnieszka.: Rumba z Roksaną / Agnieszka Rodowicz. // Polityka. – 2020, nr 23, s. 37-39, il.

Giełda truskawek w Nowym Przybojewie, w gminie Czerwińsk nad Wisłą.

Żegluga

160. Mieszkańcy Jordanowa upamiętnili dawne dzieje ich małej ojczyzny / Oprac. M. Szymajda. // Echo Gąbina. – 2020, nr 2, s. 20, il.

Tablica upamiętniająca przystań na Wiśle w Jordanowie.

Handel. Usługi

161. BOROWSKA, Joanna.: Płockich kiosków czar / Joanna Borowska; rozm. przepr. Arkadiusz Adamkowski. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 113, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4, il.

17 lat w jednym kiosku: „Będzie dobrze”. Rozmowa ze sprzedawczynią w kiosku „Ruch” – J. Borowska.

– MOŹDŻYŃSKI, Bogdan.: Pasieki Sadowskich = poz. 156

– PUSTKOWIAK, Patrycja.: Stoik słodkich wspomnień = poz. 157

– RODOVICZ, Agnieszka.: Rumba z Roksaną = poz. 159

– RYBAK, Aleksandra.: VITAY w świecie korzyści = poz. 141

– **Stacja** dla polskiego biznesu = poz. 145

– WIŚNIEWSKA, Joanna.: Maseczki ochronne – gdzie, za ile = poz. 153

Budżet. Finanse

– LEWANDOWSKA, Anna.: Idą niepewne czasy = poz. 169

– (mw.): Płock ma prawie 495 mln złotych długu = poz. 197

– **Nasz** budżet na 2020 rok = poz. 198

– WALUŚ, Konrad Jan.: Nasza gmina w 1945 roku = poz. 104

Komunikacja. Transport. Łączność

- **Brawa** dla samorządów = poz. 185
- 162. KACPRZAK, Michał.**: To jest most na skalę naszych możliwości / Michał Kacprzak. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 136, dod. Tygodnik Płock, s. 5, il. – (Był sobie Płock) Historia mostu drogowo-kolejowego oddanego do użytku w 1938 r.
- LEWANDOWSKA, Anna.: I majestatyczny, i potrzebny = poz. 194
- **Mieszkańcy** Jordanowa upamiętnili dawne dzieje ich małej ojczyzny = poz. 160
- **Na tropie** miejskich inwestycji = poz. 108
- 163. [P].**: Lotnisko na Kostrogaju zostanie zmodernizowane / [p]. // *Nasz Płock*. – 2020, nr 2(134), s. 8, il.
- TURALSKI, Mariusz.: Utrudnienia rozwiązujemy na bieżąco = poz. 203
- WIŚNIEWSKA, Joanna.: Most Solidarności sukcesem 30-lecia = poz. 204
- **Wotum** zaufania i absolutorium dla Zarządu Powiatu Gostyńskiego = poz. 205
- **Zapraszamy** na galę Supermiasta = poz. 206

Gospodarka komunalna. Hotelarstwo

- 164. Bardzo** ważna spółka. // *Nasza Gmina*. – 2020, nr 1-2(34-35), s. 10, il.
- Działalność spółki Gospodarka Komunalna „Stara Biała”.
- 165. BIAŁASZEK, Joanna.**: Hotele w czasie epidemii. Przyjeżdżajcie, u nas jest bezpiecznie / Joanna Białaszek; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 125, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 5, il.
- Turystyka w czasie pandemii koronawirusa.
- 166. PLECYŃSKI, Wiktor.**: Będzie modernizacja płockich wodociągów: co planuje spółka? / Wiktor Pleczyński. // *Petro-News*. – 2020, nr 9, s. 9, il.
- Plan „Zapewnienie bezpieczeństwa zaopatrzenia w wodę mieszkańców Płocka 2017-2026 r.”
- 167. Woda** dla Płocka. // *MiastO!Żyje Informator Społeczny*. – 2020, nr 3, s. 6-8, il.
- Stacja Uzdatniania Wody „Górna” oraz „Góry”.

Gospodarka mieszkaniowa

- **Kamienica** przy Kościuszki już gotowa = poz. 284
- 168. LEWANDOWSKA, Anna.**: Chętni są, taniej nie będzie: rynek mieszkaniowy w Płocku / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 131, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.
- 169. LEWANDOWSKA, Anna.**: Idą niepewne czasy: nieruchomości / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 101, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4, il.
- Zastój na rynku mieszkaniowym z powodu pandemii koronawirusa.
- 170. PRZEDPEŁSKA, Anna.**: Na Międzytorzu mają złote serca / Anna Przedpełska; rozm. przepr. Grzegorz Czajkowski. // *M 4*. – 2020, nr 1(33), s. 7, il.
- Rozmowa z przewodniczącą Klubu Seniora im. Wincentego Korczy przy Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej.
- WIŚNIEWSKA, Joanna.: Kajko, Kokosz i zabawa na placu na dachu = poz. 287

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

- CELMER, Mariusz.: Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Sierpcu wobec kościoła katolickiego w latach 1945–1956 = poz. 270
- (ek.): Zacięta batalia o hotel prezydenta RP = poz. 207

- 171. KOZŁOWSKI, Tomasz.**: Przesuwanie granic badania historii / Tomasz Kozłowski. // *Nowe Książki*. – 2020, nr 5, s. 82-83, il.
- Zawiera rec. książki: *Od Mazowieckiego do Suchockiej* / Antoni Dudek. – Kraków, 2019.
- 172. SOKOLNICKI, Michał.**: Z dziejów PZPR w Płocku: o pewnej konferencji sprawozdawczo-wyborczej z 1962 roku / Michał Sokolnicki. // *Notatki Płockie*. – 2020, nr 1/262, s. 34-43
- Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.
- 173. ŻUŁAWNIK, Mariusz.**: Zająścia w Wyszogrodzie 13-14 maja 1947 r.: nieznaną epizod z dziejów miasta / Mariusz Żuławnik. // *Notatki Płockie*. – 2020, nr 1/262, s. 30-33
- Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Unia Europejska. Fundusze wspólnotowe

- KINALSKA, Eliza.: Do regionu płockiego trafiło ponad 500 milionów złotych = poz. 191
- MACKIEWICZ, Marta.: The impact of the cohesion policy on the quality of life in big cities in Mazovia = poz. 179

Organizacje społeczne

- 174. CIOŁKOWSKI, Andrzej.**: 20 lat Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Ziemi Łłowskiej! / Andrzej Ciołkowski. // *Gazeta Samorządność*. – 2020, nr 49, s. 11-14, il.
- Artykuł zawiera kalendarium najważniejszych wydarzeń i imprez zorganizowanych przez Stowarzyszenie.
- 175. JAROS, Michał.**: Działamy jako Przedsiębiorstwo Ekonomii Społecznej / Michał Jaros; rozm. // *Aktywny Senior*. – 2020, nr 2, s. 8-9, il.
- Stowarzyszenie na Rzecz Wspierania Aktywności Seniorów AS w Mławie i Płocku.
- 176. KINALSKA, Eliza.**: Będą walczyć ze skutkami epidemii: „Zadziałaj lokalnie w powiecie płockim” / Eliza Kinalska. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 24, s. 17, il.
- Laureaci Konkursu Grantowego „Działaj Lokalnie” 2020.
- KRAWCZYK-KRAJCZYŃSKA, Ilona.: Uratuje nas wspólnota = poz. 277
- 177. MAŁECKA, Agnieszka.**: Serca same się otworzyły: pomoc w pandemii / Agnieszka Małeczka. // *Gość Niedzielny*. – 2020, nr 19, dod. Gość Płocki, nr 19/579, s. III, il.
- Dot. pomocy podejmowanej przez organizacje katolickie w diecezji płockiej
- PRZEDPEŁSKA, Anna.: Na Międzytorzu mają złote serca = poz. 170
- SOLUCH, Marta.: Dwie dekady działalności = poz. 143

Harcerstwo

- 178. KOWALSKA, Hanna (1935-).**: Złotowe Post Scriptum/ Hanna Kowalska. – Sierpc: Komenda Hufca ZHP Sierpc im. Janusza Korczaka, Krąg Przyjaciół Sierpeckiego Harcerstwa, [2020]. – 87, [1] strona: fotografie ; 30 cm. ISBN 978-83-951180-8-1
- Dot. zlotu Hufca im. Janusza Korczaka w Sierpcu w 40-lecie nadania imienia oraz z okazji uroczystości przekazania sztandaru.

Polityka społeczna

- JAROS, Michał.: Działamy jako Przedsiębiorstwo Ekonomii Społecznej = poz. 175
- 179. MACKIEWICZ, Marta.**: The impact of the cohesion policy on the quality of life in big cities in Mazovia / Marta Mackiewicz, Ewelina Szczech-Pietkiewicz. // *Mazowsze: Studia Regionalne*. – 2020, nr 33, s. [11]-26
- Wpływ polityki spójności na jakość życia w dużych miastach na Mazowszu – Bibliogr. s. 23-25 – Streszcz w jęz. ang. i pol.
- **Razem** można więcej = poz. 140

– **Spolecznie** – na rzecz biznesu = poz. 144

Praca. Bezrobocie

– **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy = poz. 4

– KINALSKA, Eliza.: Jeśli Ukraińcy nie przyjadą... = poz. 158

180. LEWANDOWSKA, Anna.: Przed pandemią było łatwiej: praca na wakacje / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 148, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Mało ofert pracy.

– **ORLEN** to my! = poz. 134

Opieka społeczna. Wolontariat

181. CEB.: Za nami pierwszy tydzień w maskach: na targu, w aptece, w sklepach fryzjerskich, czyli... jak Płock radzi sobie z niedoborami artykułów / Ceb. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 16, s. 5, il.

Dot. produkcji i zakupów maseczek w Płocku w związku z nakazem zakrywania ust i nosa.

– **FRANCZAK, Dariusz.:** „Z natury jestem optymistą” = poz. 188

– **KACPRZAK, Michał.:** Piękne karty Stanisławówki = poz. 274

– **KINALSKA, Eliza.:** Jedni otwierają, inni czekają = poz. 215

182. KUŹNIEWSKA, Zofia Hanna.: Idea rozwoju opieki szpitalnej w listach pasterskich biskupów polskich od 1582 r. do czasów rozbiorów / Zofia Hanna Kuźniewska. // *Spółeczeństwo, Edukacja, Język* : zeszyty naukowe MUP w Płocku. – T.11 (2020), s. 75-85

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

M. in. List Pasterski biskupa płockiego Michała Jerzego Poniatowskiego.

– **LEWANDOWSKA, Anna.:** Zosia i jej wielka armia wojowników = poz. 80

– **PKN Orlen** walczy z pandemią = poz. 136

183. TOPOLEWSKA, Grażyna.: DPS w Szczutowie w czasie pandemii: wywiad z dyrektorką Grażyną Topolewską / Grażyna Topolewska ; rozm. przepr. Anna Matuszewska. // *Ekstra Sierpc*. – 2020, nr 65, s. 1, 8, il.

– **Wotum** zaufania i absolutorium dla Zarządu Powiatu Gostyńskiego = poz. 205

– **SZATKOWSKA, Lena.:** Koronadziennik 2020 = poz. 216

– **SZATKOWSKA, Lena.:** Koronadziennik 2020 (odmrożony) = poz. 217

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Administracja terenowa

– **ŁĄTKOWSKI, Waldemar.:** Opis miast województwa płockiego w latach 1820-1822 = poz. 105

Samorząd terytorialny

184. BIENIEK, Mariusz.: Epidemia koronawirusa to wyzwanie dla nas wszystkich / Mariusz Bieniek; rozm. przepr. Eliza Kinalska. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 16, s. 10, il.

Rozmowa ze starostą płockim Mariuszem Bieńkiem.

185. Brawa dla samorządów: Supermiasta // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 142, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 3, il.

Uroczysta gala na zakończenie plebiscytu „Supermiasta” zorganizowanego przez *Gazetę Wyborczą* z okazji 30-lecia samorządu terytorialnego.

– **Być** albo nie być Klubu MKS Kasztelan = poz. 244

186. DANIELUK, Jacek.: Majątki płockich radnych: nieruchomości, oszczędności, zarobki, samochody / Jacek Danieluk. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 25, s. 6, il.

Majątki płockich radnych kadencji na lata 2018-2023.

187. FRANCZAK, Dariusz.: Potrafimy się zjednoczyć

i wzajemnie wspierać: wywiad z wójtem Dariuszem Franczakiem / Dariusz Franczak ; rozm. przepr. Anna Matuszewska. // *Ekstra Sierpc*. – 2020, nr 65, s. 13, il.

Dariusz Franczak - wójt gminy Zawidz.

188. FRANCZAK, Dariusz.: „Z natury jestem optymistą”: rozmowa z wójtem Dariuszem Franczakiem / Dariusz Franczak; rozm. przepr. SK. // *Kurier Sierpecki*. – 2020, nr 14, s. 12, il.

Dariusz Franczak – wójt gminy Zawidz.

189. Gmina Słupno wychodzi naprzeciw oczekiwaniom: ciężkie czasy dla przedsiębiorców. // *Wiadomości PortalPłock*. – 2020, nr 28, s. 9, il.

Rozwiązania pomocowe w gminie Słupno w okresie pandemii.

189a. (JAC.: Hucznych uroczystości nie było: samorząd terytorialny ma już 30 lat / (jac). // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 22, s. 8

Historia płockiego samorządu oraz pośmiertne medale „Zasłużony dla Płocka” na sesji Rady Miasta.

– **KACPRZYŃSKA, Dominika.:** Gmina dba o bezdomne zwierzęta = poz. 97

190. KALKOWSKI, Dariusz.: Z rozsądkiem i rozwagą: rozmowa z wójtem Dariuszem Kalkowskim / Dariusz Kalkowski; rozm. przepr. SK. // *Kurier Sierpecki*. – 2020, nr 14, s. 6, il.

Dariusz Kalkowski – wójt gminy Gozdowo.

191. KINALSKA, Eliza.: Do regionu płockiego trafiło ponad 500 milionów złotych: na Mazowszu wykorzystano 91 procent środków unijnych w ramach RPO / Eliza Kinalska. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 23, s. 15, il.

Investycje z dotacją unijną na terenie Płocka i okolic.

– **KINALSKA, Eliza.:** Jedni otwierają, inni czekają = poz. 215

192. KINALSKA, Eliza.: Zarząd z absolutorium: XVI sesja Rady Powiatu Płockiego / Eliza Kinalska. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 22, s. 14, il.

Sesja Rady Powiatu dot. wotum zaufania i absolutorium z tytułu wykonania budżetu.

193. LEWANDOWSKA, Anna.: Co się zmieniło na lepsze?: Supermiasta. 1990–2020... wielka przemiana Płocka. Głosujmy! / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 79, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 7, il.

Wybierzmy nasz sukces 30-lecia. Supermiasta - Plebiscyt „Gazety Wyborczej” z okazji 30-lecia samorządu terytorialnego.

194. LEWANDOWSKA, Anna.: I majestatyczny, i potrzebny: Supermiasta. 1990–2020... wielka przemiana Płocka. Głosujmy! / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 90, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 7, il.

Majestatyczny, jednocześnie potrzebny. Supermiasta – Plebiscyt „Gazety Wyborczej” z okazji 30-lecia samorządu terytorialnego.

195. LEWANDOWSKA, Anna.: Pandemia to wielki sprawdzian dla samorządów: Supermiasta. 1990–2020... wielka przemiana Płocka. Głosujmy! / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 96, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Samorządy zdają egzamin. Supermiasta - Plebiscyt „Gazety Wyborczej” z okazji 30-lecia samorządu terytorialnego.

196. LEWANDOWSKA, Anna.: To był ogromny skok: Supermiasta. 1990–2020... wielka przemiana Płocka. Głosujmy! / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 85, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 9, il.

Wskazujemy sukcesy 30-lecia samorządu. Supermiasta – Plebiscyt „Gazety Wyborczej” z okazji 30-lecia samorządu terytorialnego.

– **MACKIEWICZ, Marta.:** The impact of the cohesion policy on the quality of life in big cities in Mazovia = poz. 179

197. (MW.: Płock ma prawie 495 mln złotych długu: absolutorium prezydenta z pozytywną opinią / (mw). // *Wiadomości PortalPłock*. – 2020, nr 31, s. 2, il.

Dot. wykonania budżetu miejskiego z 1919 r.

198. **Nasz** budżet na 2020 rok. // Nasza Gmina. – 2020, nr 1-2(34-35), s. 7

Dot. gminy Stara Biąta.

199. **NOWAKOWSKI, Andrzej.**: Bądźmy dla siebie wsparciem / Andrzej Nowakowski ; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2020, nr 2(134), s. 1, 3, il.

Rozmowa z prezydentem miasta Płocka, Andrzejem Nowakowskim. Samorząd Płocka wobec epidemii COVID-19.

– NOWAKOWSKI, Andrzej.: Zarząd klubu musi zostać oceniony = poz. 252

– [p].: Lotnisko na Kostrogaju zostanie zmodernizowane = poz. 163

200. **PERZYŃSKI, Jarosław.**: Staramy się myśleć pozytywnie: rozmowa z burmistrzem Jarosławem Perzyńskim i wiceburmistrzem Piotrem Nowakowskim / Jarosław Perzyński, Piotr Nowakowski; rozm. przepr. SK. // Kurier Sierpecki. – 2020, nr 14, s. 4 il.

– STACHURSKA, Agnieszka.: Znajomi żegnają tragicznie zmarłego burmistrza Drobina = poz. 86

201. **STRUZIK, Adam.**: Bez samorządów państwo sobie nie poradzi: rozmowa z marszałkiem województwa mazowieckiego / Adam Struzik ; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 94, dod. Super Miasta, s. 14, il.

Supermiasta – Plebiscyt „Gazety Wyborczej” z okazji 30-lecia samorządu terytorialnego.

202. **TOMASZEWSKI, Zbigniew.**: Nie wstrzymujemy żadnych inwestycji: rozmowa z wójtem Zbigniewem Tomaszewskim / Dariusz Kalkowski; rozm. przepr. SK. // Kurier Sierpecki. – 2020, nr 14, s. 7, il.

Zbigniew Tomaszewski – wójt gminy Mochowo.

203. **TURALSKI, Mariusz.**: Utrudnienia rozwiązujemy na bieżąco: rozmowa ze starostą powiatu Mariuszem Turskim / Dariusz Kalkowski; rozm. przepr. SK. // Kurier Sierpecki. – 2020, nr 14, s. 8-9, il.

– WAŚOWSKI, Maciej.: Sądne dni prezesa = poz. 255

204. **WIŚNIEWSKA, Joanna.**: Most Solidarności sukcesem 30-lecia: Supermiasta 2020 / Joanna Wiśniewska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 107, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Z tego są dumni płocczanie. Supermiasta – Plebiscyt „Gazety Wyborczej” z okazji 30-lecia samorządu terytorialnego.

205. **Wotum** zaufania i absolutorium dla Zarządu Powiatu Gostynińskiego / opr. WPiR. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2020, nr 25, s. 3-5, il.

– **Zapasy** środków ochrony na około 60 dni = poz. 214

206. **Zapraszamy** na galę Supermiasta: siła samorządów // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 136, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 7, il.

Supermiasta – Plebiscyt „Gazety Wyborczej” z okazji 30-lecia samorządu terytorialnego - wirtualne spotkanie z prezydentami polskich miast i marszałkiem Mazowsza Adamem Struzikiem.

Wybory prezydenckie

207. **(EK).**: Zacięta batalia o fotel prezydenta RP: powiaty: płocki, sierpecki, gostyniński dla Dudy, dla Trzaskowskiego Płock i... jedna z gmin / (ek), (jac), rad. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 28, s. 5, il.

Wyniki II tury wyborów prezydenckich w powiecie płockim, sierpeckim i gostynińskim.

– ZUCHORA, Anita.: Pierwsze damy pierwsi dżentelmeni = poz. 66

IX. WOJSKO

– BRZEZIŃSKA-HOŁOWNIA, Urszula.: Kocham zapach nafaty = poz. 65

209. **GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.**: Zachowanie żołnierzy Armii Czerwonej na terenie północno-zachodnich powiatów województwa warszawskiego w 1945 i 1946 r. w dokumentach archiwalnych. Część I - powiaty sierpecki i płocki / Grzegorz Gołębiowski. // Notatki Płockie. – 2020, nr 2/263, s. 26-28, il.

Streszcz. w jęz. angielskim. Suplement.

210. **KINALSKA, Eliza.**: Od pielęgniarki do... tatuażysty: do Wotwu wstępują osoby o różnych pasjach / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 16, s. 17, il.

Wypowiedzi płockich żołnierzy WOT dot. m.in. szkoleń medycznych.

– ZUCHORA, Anita.: Pierwsze damy pierwsi dżentelmeni = poz. 66

211. **ŻURKOWSKA, Anna.**: Co potrafi mama?: poznanie płocczankę, pielęgniarkę i... żołnierkę / Anna Żurkowska; rozm. przepr. Wiktor Pleczyński. // PetroNews. – 2020, nr 10, s. 14, il.

Anna Żurkowska-pielęgniarka, szeregowka w 64. batalionie lekkiej piechoty 6. Mazowieckiej Brygady WOT.

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia

– KISIELEWSKA, Jadwiga.: Siostra Lucyna Reszczyńska = poz. 85

– KOZIŃSKA, Agnieszka.: Zdrowie w chacie wiejskiej – działania dr. M. Kacprzaka w okresie międzywojennym na rzecz poprawy warunków życia (na przykładzie wsi powiatu płockiego) = poz. 74

– KUŹNIEWSKA, Zofia Hanna.: Idea rozwoju opieki szpitalnej w listach pasterskich biskupów polskich od 1582 r. do czasów rozbiorów = poz. 182

– NOWAKOWSKI, Andrzej.: Bądźmy dla siebie wsparciem = poz. 199

212. **RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.**: Cała rodzina pani Alicji walczy od kilku tygodni z koronawirusem: 2 osoby w płockim szpitalu, mąż w Warszawie, 3 synów w domowej kwarantannie / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 15, s. 9, il.

Rozmowa z panią Alicją Gizińską, której cała rodzina przechodzi zakażenie koronawirusem.

213. **STACHURSKA, Agnieszka.**: Płocka pielęgniarka: czujemy strach i czasem brakuje nam sił... / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2020, nr 8, s. 1-2, il.

Praca pielęgniarek z chorymi na Covid-19 w płockim szpitalu.

214. **Zapasy** środków ochrony na około 60 dni: działania starostwa i pomoc prywatna / opr. SK. // Kurier Sierpecki. – 2020, nr 15, s. 6, il.

Lecznictwo

– LEWANDOWSKA, Anna.: Zosia i jej wielka armia wojowników = poz. 80

Epidemiologia. Higiena

– BIENIEK, Mariusz.: Epidemia koronawirusa to wyzwanie dla nas wszystkich = poz. 184

– Ceb.: Za nami pierwszy tydzień w maskach = poz. 181

– F.: PKN Orlen wspiera walkę z koronawirusem = poz. 113

– FRANCZAK, Dariusz.: Potrafimy się zjednoczyć i wzajemnie wspierać = poz. 187

– FRANCZAK, Dariusz.: „Z natury jestem optymistą” = poz. 188

– **Gmina** Słupno wychodzi naprzeciw oczekiwaniom = poz. 189

– KALKOWSKI, Dariusz.: Z rozsądkiem i rozważą = poz. 190

- 215. KINALSKA, Eliza.**: Jedni otwierają, inni czekają: trudne decyzje samorządowców w sprawie przedszkoli / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 19, s. 13, il.
Dot. funkcjonowania placówek w związku z epidemią.
– KINALSKA, Eliza.: Jeśli Ukraińcy nie przyjadą... = poz. 158
– KOSUN, Dominik.: Jak uratowano płynność finansową i 400 miejsc pracy = poz. 118
– KRAWIEC, Szymon.: Wirus w rurociągu = poz. 124
– LEWANDOWSKA, Anna.: Imprezy do odwołania = poz. 230
– LEWANDOWSKA, Anna.: Pandemia to wielki sprawdzian dla samorządów = poz. 195
– LEWANDOWSKA, Anna.: Tyle słońca w bibliotece = poz. 285
– PERZYŃSKI, Jarosław.: Staramy się myśleć pozytywnie = poz. 200
– PKN Orlen walczy z pandemią = poz. 136
– **Pomoc** polskiego koncernu rodzimym firmom = poz. 138
– RACINIEWSKA, Anna.: Łączymy siły dla zdrowia i bezpieczeństwa Polaków = poz. 139
– RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Cała rodzina pani Alicji walczy od kilku tygodni z koronawirusem = poz. 212
– **Razem** można więcej = poz. 140
– **Společnie** – na rzecz biznesu = poz. 144
– STACHURSKA, Agnieszka.: Płocka pielęgniarka = poz. 213
– **Stacja** dla polskiego biznesu = poz. 145
216. SZATKOWSKA, Lena.: Koronadziennik 2020 / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 17, s. 14, il.
Życie codzienne podczas epidemii w Płocku w marcu i kwietniu w opinii Leny Szatkowskiej.
217. SZATKOWSKA, Lena.: Koronadziennik 2020 (odmrożony) / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 25, s. 24, il.
Życie codzienne i kulturalne podczas epidemii w Płocku w maju i czerwcu w opinii Leny Szatkowskiej.
– SZATKOWSKA, Lena.: Płoccy beneficjenci programu „Kultura w sieci” = poz. 231
– TOMASZEWSKI, Zbigniew.: Nie wstrzymujemy żadnych inwestycji = poz. 202
– TOPOLEWSKA, Grażyna.: DPS w Szczutowie w czasie pandemii = poz. 183
– TURALSKI, Mariusz.: Utrudnienia rozwiązujemy na bieżąco = poz. 203
– WANECKI, Jarosław.: Srebrna Maska w maskach = poz. 264
– WIŚNIEWSKA, Joanna.: Maseczki ochronne – gdzie, za ile = poz. 153
– WOŹNIAK, Paweł.: PKN ORLEN ratuje polskie firmy = poz. 150
– **Zapasy** środków ochrony na około 60 dni = poz. 214

XI. NAUKA OŚWIATA KULTURA

Szkolnictwo wyższe

- DĄDZIK, Dorota.: To jest fikcja! Totalny absurd! = poz. 224

Politechnika Warszawska

- 218. BUKOWSKI, Andrzej.**: Początki kształcenia inżynierskiej kadry chemicznej w filii Politechniki Warszawskiej w Płocku w latach 1969-1976 / Andrzej Bukowski. // Notatki Płockie. – 2020, nr 2/263, s. 41-45, il.
219. Dłaczego warto postawić na PW w Płocku?: mury Politechniki czekają na nowych studentów / opr. (sd). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 26, dod. edukacyjny, s. II [18], il.

Nauka. Zagadnienia ogólne

Towarzystwo Naukowe Płockie

- 220. CIECHOMSKA, Agnieszka.**: Jubileusz 200-lecia

Towarzystwa Naukowego Płockiego: zwyczajne walne zebranie członków TNP w dniu 22 czerwca 2020 r. / Agnieszka Ciechomska. // Notatki Płockie. – 2020, nr 2/263, s. 50-53, il.

M. in. przyjęcie Hymnu TNP oraz nominowanie Członków Honorowych.

221. KRUSZEWSKI, Zbigniew.: Jubileusz 200-lecia Towarzystwa Naukowego Płockiego: wystąpienie prezesa Zbigniewa Kruszewskiego na zwyczajnym walnym zebraniu członków TNP w dniu 22 czerwca 2020 roku / Zbigniew Kruszewski. // Notatki Płockie. – 2020, nr 2/263, s. 3-5, il.

222. KRUSZEWSKI, Zbigniew Paweł.: Takie były początki / Zbigniew Paweł Kruszewski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2020, nr 2(134), s. 11, il.

Rozmowa z prof. dr. hab. Zbigniewem Pawłem Kruszewskim, prezesem Towarzystwa Naukowego Płockiego dot. pierwszego okresu działalności TNP.

223. KRUSZEWSKI, Zbigniew Paweł (1949-).: Towarzystwa naukowe: niedoceniane organizacje / Zbigniew Paweł Kruszewski. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie: WNN Novum, 2020. – 547 stron: faksymilia, fotografie, wykresy; 26 cm.

Bibliografia na stronach 541-543 i bibliografie przy niektórych rozdziałach. – Streszczenia w języku angielskim przy niektórych rozdziałach.

ISBN 978-83-60348-99-4 (oprawa twarda ; TNP) – ISBN 978-83-65451-40-8 (oprawa twarda ; WNN Novum)

– WAGNER, Arkadiusz.: Skarby Biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego = poz. 282

Szkolnictwo. Oświata

Szkolnictwo podstawowe

224. DĄDZIK, Dorota.: To jest fikcja! Totalny absurd!: zdalne nauczanie / Dorota Dądzik; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 79, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Zdalne nauczanie to fikcja

Problemy zdalnego nauczania w czasie pandemii koronawirusa. Rozmowa z dr. Dorotą Dądzik, nauczycielką ze Szkoły Podstawowej nr 11 w Płocku i wykładowczynią w Mazowieckiej Uczelni Publicznej.

– FRAN CZAK, Dariusz.: „Z natury jestem optymistą” = poz. 188

225. JANICKI, Artur.: Duch się nie zmienia / Artur Janicki; rozm. przepr. Agnieszka Małeczka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 23, dod. Gość Płocki, nr 23/583, s. V, il.

Rozmowa z Arturem Janickim – dyrektorem Zespołu Szkół Katolickich w Płocku nt. przekształcenia ich w szkoły publiczne.

226. KURACH, Aurelia.: Gminne podsumowanie roku szkolnego 2019/2020 / Aurelia Kurach. // Słowo Gozdowa. – 2020, nr 2(81), s. 21-24, 27, il.

Gminne podsumowanie roku szkolnego w Gozdowie z wyszczególnieniem realizowanych przez gminę projektów.

– MARCINI AK, Jola.: Statystycznie Płock bardzo słabo = poz. 249

– **Wotum** zaufania i absolutorium dla Zarządu Powiatu Gostyńskiego = poz. 205

– FRAN CZAK, Dariusz.: Potrafimy się zjednoczyć i wzajemnie wspierać = poz. 187

– KACPRZAK, Michał.: Piękne karty Stanisławówki = poz. 274

227. SK.: Rodzice mówią Nie wobec podjętej decyzji: łączenie klas i brak dialogu / SK. // Kurier Sierpecki. – 2020, nr 17, s. 5, il.

Szkoła Podstawowa nr 2 im. Armii Krajowej w Sierpcu.

Szkolnictwo ogólnokształcące

228. LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE IM. MARSZAŁKA STANISŁAWA MAŁACHOWSKIEGO (Płock): Małachowianka 840 lat / zdjęcia P. Fijołek, R. Lipowski, W. Rakowski i pozostali; tłumaczenie D. Radaszkiwicz, E. Rashid, P. Zuchniewicz; Liceum Ogólnokształcące im. Marszałka Stanisława Małachowskiego, Towarzystwo Wychowanków, Wychowawców i Przyjaciół Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego. – Płock: Liceum Ogólnokształcące im. Marsz. Stanisława Małachowskiego: Towarzystwo Wychowanków, 2020. – 91, [1] strona: ilustracje (głównie kolorowe); 29 cm.

229. WANECKI, Jarosław: Stanisław Sikora (1926–2020): wspomnienie / Jarosław Wanecki. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 131, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 8, il. Pożegnaliśmy pierwszego dyrektora III LO

Przedszkola

– KINALSKA, Eliza.: Jedni otwierają, inni czekają = poz. 215

Kultura

– LEWANDOWSKA, Anna.: Co się zmieniło na lepsze? = poz. 193

– LEWANDOWSKA, Anna.: To był ogromny skok = poz. 196

– **MiastO!Żyje** = poz. 31

– LEWANDOWSKA, Anna.: Imprezy do odwołania = poz. 230

Imprezy kulturalne

230. LEWANDOWSKA, Anna.: Imprezy do odwołania: niszcząca pandemia / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 90, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 3, il.

Kto straci na odwołanych imprezach

– SZATKOWSKA, Lena.: Koronadziennik 2020 (odmrożony) = poz. 217

231. SZATKOWSKA, Lena.: Płoccy beneficjenci programu „Kultura w sieci”: aplikacja, portal filmowy dla osób niewidomych, e-book i filmy / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 23, s. 10, il.

Wydarzenia planowane przez płockie instytucje w ramach dotacji z programu „Kultura w sieci” (w tym Książnica Płocka).

Amatorski ruch artystyczny

– NIEMOJEWSKA, Agnieszka.: Pani na Mazowszu = poz. 93

Muzea i wystawy

Muzeum Diecezjalne

232. (LESZ): Skarby z Płocka: Muzeum Diecezjalne wspomogło wystawę na Wawelu / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 16, s. 9, il.

Wystawa „Skarby epoki Piastów” na Wawelu.

Muzeum Mazowieckie

233. KOLIBCZYŃSKA, Milena.: Art déco: klejnot przy Kolegialnej 6 w Płocku / Milena Kolibczyńska. // *Biuletyn Muzealny*. – 2020, nr 53, s. 6-7, il.

– ŁABARZEWSKI, Radosław.: Pamiętamy, doceniamy nawet po latach = poz. 76

– (ms).: Znaleźli kilkadziesiąt szkieletów i kilka czaszek = poz. 102

234. Nowe art-déco przy Kolegialnej 6. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 19, s. 16, il.

Dot. planowanej wystawy art-déco w Muzeum Mazowieckim.

235. PIASKOWSKI, Grzegorz.: Chodzenie za polem / Grzegorz Piaskowski. // *Kontynenty*. – 2020, nr 2, s. 124-129, il.

Płaskociński chorągwiarze – wielkanocny obchód pola wzdłuż granic wsi i nocny obrzęd inicjacyjny.

236. SOBIERAJ, Leonard.: Prezent na 200-lecie / Leonard Sobieraj; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 19, s. 15, il.

Rozmowa dot. wystawy art-déco w Muzeum Mazowieckim, której otwarciu ma uświetnić jubileusz placówki.

237. SZATKOWSKA, Lena.: Lekarze, społecznicy, naukowcy...: 57 propozycji do Galerii Wielkich Płocczan / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 26, s. 10, il.

Zawiera listę osób zgłoszonych do Galerii Wielkich Płocczan.

– WANECKI, Jarosław.: Galeria lekarzy = poz. 59

– **Wielcy** płocczanie i płocczanki = poz. 60

Muzeum Wisły Środkowej i Ziemi Wyszogrodzkiej

238. PLECZYŃSKI, Wiktor.: Pamiętacie płocki dworzec wodny? zanim sponął, natrafiono na ciekawe eksponaty... / Wiktor Płeczyński. // *PetroNews*. – 2020, nr 12, s. 11, il.

Przekazanie pamiątek po płockim dworcu wodnym.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

239. CHODOR, Jerzy.: Figura Matki Boskiej Skępskiej, przyczynek do konserwacji. Jerzy Chodor. // *Więści Muzealne*. – 2020, nr 1(17), s. 4-5, il.

Odrestaurowana figura Matki Boskiej Skępskiej w zbiorach Muzeum Wsi Mazowieckiej.

240. PIOTROWSKI, Jerzy.: Rozpoczęcie prac rewitalizacyjnych trzech budynków Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu / Jerzy Piotrowski. // *Więści Muzealne*. – 2020, nr 1(17), s. 7, il.

241. RUMIŃSKA, Joanna.: Kącik kolekcjonera: blask berlińskich bibelotów / Joanna Rumińska. // *Więści Muzealne*. – 2020, nr 1(17), s. 8-9, il.

Porcelana z Królewskiej Manufaktury Porcelany w Berlinie w zbiorach Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

Muzeum Żydów Mazowieckich

242. KOWALSKI, Rafał.: Kobiety w roli głównej / Rafał Kowalski. // *Biuletyn Muzealny*. – 2020, nr 53, s. 8, il.

Podsumowanie działalności MŻM w pierwszym kwartale 2020 r.

Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego (Więczemin Polski)

243. LICA-KACZAN, Magdalena.: Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego w Więczeminie Polskim / Magdalena Lica-Kaczan. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 19, s. 17, il.

Obiekty i wyposażenie skansenu w Więczeminie Polskim.

Kultura fizyczna. Sport

– BRZEZIŃSKI, Artur.: Sensei znaczy nauczyciel = poz. 67

244. Być albo nie być Klubu MKS Kasztelan / Sylwia K. // *Kurier Sierpecki*. – 2020, nr 17, s. 1, 3, il.

Problemy finansowe klubu MKS Kasztelan Sierpc.

245. Historia jednej fotografii: Złota Piłka dla sierpeckiej dzięki drużyny / opr. M. // *Ekstra Sierpc*. – 2020, nr 65, s. 9, il.

Fotografia drużyny Huragan Sierpc, która w 1971 roku zwyciężyła w Turnieju Dzikich Drużyn Podwórkowych pod patronatem Trybuny Mazowieckiej.

246. KRUSZEWSKI, Jacek.: Duże transfery, duże koszty: Wiśła Płock / Jacek Kruszewski; rozm. przepr. Maciej Wąsowski. // *Przegląd Sportowy*. – 2020, nr 84, s. 4, il.

Rozmowa z prezesem Wisły Płock, J. Kruszeuskim, o prowizjach menedżerskich wypłacanych przez klub.

247. MAŁACHOWSKI, Adam.: Powrót do normalności: odmrażają sport / Adam Małachowski. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 101, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 8, il.

Luzowanie ograniczeń sanitarnych z powodu pandemii koronawirusa.

248. MARCINIAK, Jola.: Ikona judo: Stanisław Kacprzycki opowiada o swojej karierze / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 18, s. 29, il.

Stanisław Kacprzycki, związany z Płockiem trener dżudo i sędzia zawodów sportowych.

249. MARCINIAK, Jola.: Statystycznie Płock bardzo słabo: tylko jedna IV klasa sportowa w roku szkolnym 2019/2020 / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 16, s. 30, il.

Płock i gminy regionu płockiego w punktacji Ministerstwa Sportu i Turystyki.

– MARCINIAK, Jola.: Wojciech Jankowski i jego „czwórka” = poz. 73

250. MARCINIAK, Jola.: Zmiany trenerów, walka o puchary i utrzymanie: przeżyjmy to jeszcze raz – trzy sezony Wisły w Ekstraklasie / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 21, s. 28, il.

251. MARCINIAK, Szymon.: Sędziowie to 17. drużyna ekstraklasy / Szymon Marciniak; rozm. przepr. Robert Błoński. // Przegląd Sportowy. – 2020, nr 95, s. 4-5, il.

Rozmowa z Szymonem Marciniakiem – sędzią piłkarskim z Płocka.

252. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Zarząd klubu musi zostać oceniony / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Maciej Wąsowski. // Przegląd Sportowy. – 2020, nr 135, s. 9, il.

Rozmowa z prezydentem Płocka, A. Nowakowskim, pełniącym nadzór właścicielski nad klubem Wisła Płock nt. kończącej się kadencji prezesów klubu – Jacka Kruszewskiego i Tomasza Marca.

253. Sportowa rywalizacja bez wychodzenia z domu: sport w czasach pandemii / partner dodatku ORLEN. // Gazeta Polska. – 2020, nr 21, s. 102-105, il.

254. Sportowcy ORLENU pozostają w grze. // GO!. – 2020, nr 4, s. 48-49, il.

255. WĄSOWSKI, Maciej.: Sądne dni prezesa: ekstraklasa / Maciej Wąsowski. // Przegląd Sportowy. – 2020, nr 135, s. 8-9, il.

Koniec kadencji prezesa klubu Wisły Płock – Jacka Kruszewskiego.

256. WIŚNIEWSKA, Joanna.: Kibicu Wisły, kup sobie krzeselko z trybun / Joanna Wiśniewska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 142, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Demontaż krzesel z trybun Stadionu Sportowego im. Kazimierza Górskiego przed modernizacją obiektu.

257. WIŚNIEWSKI, Adam.: Ważny krok Wisły naprzód / Adam Wiśniewski; rozm. przepr. Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 148, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 8, il.

Nowi zawodnicy Orlen Wisły Płock, zmiana na stanowisku trenera bramkarzy. Rozmowa z dyrektorem sportowym w SPR Wisła – A. Wiśniewskim.

– ZDRAHALA, Ondrej.: Dziękuję, że zawsze byliście ze mną = poz. 92

258. (MW).: Historia Wisły Płock zapisana biletami: czuję, że pielęgnuję historię klubu / (mw). // Wiadomości Portal-Płock. – 2020, nr 28, s. 6-7, il.

Kolekcja biletów wejściowych Mariusza Krupskiego.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Krytyka literacka. Życie literackie

259. LEWANDOWSKA, Anna.: Lepiej nie stawać na balkonie...: „Świrus”: nowa książka Jacka Ostrowskiego / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 136, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Zawiera rec. książki: Świrus / Jacek Ostrowski. – Warszawa, 2020.

– SZATKOWSKA, Lena.: Jedyna wierna miłość = poz. 64

Poezja

260. (LESZ).: Pamięć pisze wiersze: nowy tom Lecha Franczaka / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 21, s. 9, il.

Zawiera rec. książki: Orły Westerplatte / Lech Franczak. – Płock, 2020.

– LUTOMIERSKI, Marcin.: Edycje bajek i powiastek Stanisława Jachowicza = poz. 71

– LUTOMIERSKI, Marcin.: Wychowanie do uniwersalnych wartości z bajkami i powiastkami Stanisława Jachowicza = poz. 72

261. ŚNIEGOCKA, Lidia. (1993-).: Atelier poezji / Lidia Śniegocka. – Płock: Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński, 2020. – 103, [3] strony; 21 cm.

ISBN 978-83-64825-72-9

Proza

– LEWANDOWSKA, Anna.: Lepiej nie stawać na balkonie = poz. 259

262. OSTROWSKI, Jacek (1957-).: Świrus / Jacek Ostrowski. – Wydanie pierwsze. – Warszawa: Skarpa Warszawska, 2020. – 316 stron; 21 cm. – (Seria z Papugą. Mecenas Zuza Lewandowska; [4])

Powieść inspirowana prawdziwymi wydarzeniami

ISBN 978-83-66195-73-8

– ZBIERZCHOWSKI, Cezary.: Science fiction w Sierpcu i okolicach = poz. 91

XIV. SZTUKA

Architektura

– KRZEMIŃSKI, Adam.: Historia kościoła pw. Zwiastowania NMP w Ligowie = poz. 278

– PIOTROWSKI, Jerzy.: Rozpoczęcie prac rewitalizacyjnych trzech budynków Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu = poz. 240

Malarstwo. Rzeźba

– CHODOR, Jerzy.: Figura Matki Boskiej Skępskiej, przyczynek do konserwacji = poz. 239

– Stanisław Augustyniak = poz. 62

Sztuka stosowana

– RUMIŃSKA, Joanna.: Kącik kolekcjonera = poz. 241

Teatr

263. KRAWIEC, Sylwia.: Czekam z utęsknieniem na spotkanie z widzami / Sylwia Krawiec, Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 20, s. 9, il.

Rozmowa z płocką aktorką, Sylwią Krawiec.

– NIEMOJEWSKA, Agnieszka.: Pani na Mazowszu = poz. 93

– TOMASZEWSKA, Magdalena.: Stanąć na scenie i zagrać = poz. 88

264. WANECKI, Jarosław.: Srebrna Maska w maskach / Jarosław Wanecki. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 148, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6, il. – (Terapia zastępcza na koniec sezonu)

Uroczystość wręczenia Srebrnych Masek w teatrze płockim w czasie pandemii koronawirusa.

Muzyka

265. BABULA, Jordan.: Hydropiekło-wstąpienie: Lao Che / Jordan Babula, Maciej Koprowicz. // Teraz Rock. – 2020, nr 4, s. 79-89, il.

266. KOZICZYŃSKI, Bartek.: Z trzeszczącej płyty: Lao Che / Bartek Koziczyński. // Teraz Rock. – 2020, nr 4, s. 90, il.

– LEWANDOWSKA, Anna.: Imprezy do odwołania = poz. 230

267. SZATKOWSKA, Lena.: Płockie spotkania z Krzysztofem Pendereckim: koncerty, które zostały w pamięci / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 14, s. 12, il.

M.in. wspomnienie płockiego koncertu „Missa pro pace” pod batutą Krzysztofa Pendereckiego.

268. Świetne koncerty i błyskotliwy kabaret. // Nasza Gmina. – 2020, nr 1-2(34-35), s. 16-17, 23, il.

Imprezy kulturalne w gminie Stara Biała.

Film

– ŁABARZEWSKI, Radosław.: Pamiętamy, doceniamy nawet po latach = poz. 76

– NADOLSKI, Kamil.: Gehenna amanta = poz. 90

Fotografia

269. LEWANDOWSKA, Anna.: Kiedy na Grodzką szliśmy do sklepów: (niezbyt) stary Płock / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 131, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Wirtualna wystawa fotografii m.in. Tomasza J. Gałzki ze zbiorów Archiwum Państwowego zatytułowana „Ulicami Płocka w PRL-u”.

– LEWANDOWSKA, Anna.: Maniek: dla nas wciąż jesteś = poz. 68

– MAŁECKA, Agnieszka.: Nasze karawaki = poz. 280

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

270. CELMER, Mariusz.: Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Sierpcu wobec kościoła katolickiego w latach 1945-1956 / Mariusz Celem. // Notatki Płockie. – 2020, nr 2/263, s. 29-40, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

– CHODOR, Jerzy.: Figura Matki Boskiej Skępskiej, przyczynę do konserwacji = poz. 239

– CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Zmiana warty w podolszyckiej parafii = poz. 70

271. Duże zmiany w parafiach dekanatu sierpeckiego / opr. Red. // Ekstra Sierpc. – 2020, nr 66, s. 9, il.

272. GĘBALSKA-BEREKETS, Anna.: Papież lubił wracać na Mazowsze / Anna Gębalska-Berekets. // Gazeta Polska Codziennie. – 2020, nr 114, Dodatek Mazowiecki, s. 2-3, il.

100. rocznica urodzin Jana Pawła II.

273. GUTOWSKA, Jolanta.: Zamyślenia 2020 / Jolanta Gutowska. // Słowo Gozdowa. – 2020, nr 2(81), s. 15-18, 28, il.

Zamyślenia Rodaków w Hołdzie Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II w Gozdowie.

– JAGODZIŃSKA, Anna.: Różańce z Gusen = poz. 78

– JANICKI, Artur.: Duch się nie zmienia = poz. 225

274. KACPRZAK, Michał.: Piękne karty Stanisławówki / Michał Kacprzak. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 96, dod. Tygodnik Płock, s. 6, il. – (Był sobie Płock)

Zakład salezjański prowadzony przez ks. Ignacego Lasockiego przy parafii św. Stanisława Kostki w Płocku.

– KANSY, Andrzej.: Funkcje prasy wyznaniowej = poz. 288

275. KINALSKA, Eliza.: Tradycja majowego nabożeństwa: piękny zwyczaj pielęgnują m. in. w podpłockim Brochocinie / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 21, s. 10, il.

– KISIELEWSKA, Jadwiga.: Siostra Lucyna Reszczyńska = poz. 85

276. KOWALSKI, Tomasz.: Łaskami słynący krucyfiks ze Stupi: dzieje zabytku i historia kultu / Tomasz Kowalski. // Notatki Płockie. – 2020, nr 2/263, s. 6-13, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. angielskim.

277. KRAWCZYK-KRAJCZYŃSKA, Ilona.: Uratuje nas

wspólnota: spotkanie diecezjalne rady ruchów i stowarzyszeń katolickich / Ilona Krawczyk-Krajczyńska. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 22, dod. Gość Płocki, nr 22/582, s. III, il.

Dot. życia sakramentalnego i religijnego w okresie epidemii koronawirusa.

278. KRZEMIŃSKI, Adam.: Historia kościoła pw. Zwiastowania NMP w Ligowie / Adam Krzemieński. // Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne. – 2020, nr 16, s. 56-72, il.

– KUĆKO, Wojciech.: [Kalendarium życia i działalności błogosławionego biskupa Leona Wetmańskiego (1927-1941) – recenzja] = poz. 89

279. KUĆKO, Wojciech.: Zróbcie cokolwiek wam powie: sanktuarium maryjne w życiu Papieża Polaka i Prymasa Tysiąclecia / Wojciech Kućko. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2020. – 123, [1] strona; 21 cm. – (Biblioteka Duszpasterstwa Rodzin; 7)

ISBN 978-83-66171-39-8

Dot. również obrazu Matki Boskiej Pocieszenia w Czerwińsku nad Wisłą.

280. MAŁECKA, Agnieszka.: Nasze karawaki: konkurs „Gościa Płockiego” / Agnieszka Małeczka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 22, dod. Gość Płocki, nr 22/582, s. IV, il.

Krzyże morowe w diecezji płockiej.

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Bieg ukończony = poz. 79

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Przyszła do Płocka z wolą Bożą... = poz. 77

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Ziemiński pielgrzym na Bożym gościńcu = poz. 69

– ROBAK, Waldemar.: Paweł Włodkowic – płocczanin, który został apostołem wolnych narodów = poz. 81

– SMOLIŃSKI, Leszek.: [Oby pamięć o nich nie umarła – recenzja] = poz. 58

– Świetne koncerty i błyskotliwy kabaret = poz. 268

– Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne = poz. 47

– ZAKRZEWSKI, Andrzej.: Oby pamięć o nich nie umarła = poz. 61

281. ZIELIŃSKA, Barbara.: Hafty z tamtych lat: ciąg dalszy historii pracowni haftu przy Zgromadzeniu Sióstr Mariawitek w Płocku / Barbara Zielińska. // Mariawita. – 2020, nr 4/6, s. 22-25, il.

Zawiera zdjęcia ksiąg kasowych oraz chorągwi mariawickich z lat 50-tych i 60-tych XX wieku.

– Zmarł ks. Andrzej Świdorski = poz. 87

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki naukowe

282. WAGNER, Arkadiusz.: Skarby Biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego / Arkadiusz Wagner. // Spotkania z Zabytkami. – 2020, nr 5-6, s. 4-13, il.

Planowanie wystawy 200 najcenniejszych artefaktów z okresu IX-XVIII w. ze zbiorów Biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego z okazji 200-lecia instytucji.

Biblioteki publiczne

283. CHOJNACKA-TUZIMEK, Sylwia.: Biblioteka Publiczna w Piasecznie w nowych przestrzeniach / Sylwia Chojnacka-Tuzimek. // Poradnik Bibliotekarza. – 2020, nr 6, s. 22-25, il.

Działalność Biblioteki Publicznej w Piasecznie pod dyrekcją płocczanina, Łukasza Krzysztofa Załęskiego.

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

– BANASIAK, Joanna.: Zawsze uśmiechnięta i życzliwa = poz. 84

284. Kamienica przy Kościuszki już gotowa. // MiastO!Żyje Informator Społeczny. – 2020, nr 3, s. 16-17, il.

Uroczystość otwarcia płockiej „Emki” – Mediateki Książnicy Płockiej.

– LEWANDOWSKA, Anna.: Lepiej nie stawać na balkonie = poz. 259

– LEWANDOWSKA, Anna.: Sielski i kolorowy ów raj zapomniany = poz. 103

285. LEWANDOWSKA, Anna.: Tyle słońca w bibliotece...: Książnica Płocka / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 113, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 5, il.

Wznowienie działalności po przerwie z powodu pandemii koronawirusa. Piosenka wykonana przez bibliotekarzy z okazji Dnia Bibliotekarza i Tygodnia Bibliotek.

286. O bibliotekach w prasie: Wydawnictwo Książnicy Płockiej. Moniuszko a Płock. Literatura z Płockiem w tle mile widziana i popularyzowana. Miasto Wyszogród, a w nim... Biblioteczna przestępczość zorganizowana w Bulkowie / wybór Iwona Typiak-Kowalska. // *Bibliotekarz*. – 2020, nr 5, s. 31-34

287. WIŚNIEWSKA, Joanna.: Kąjko, Kokosz i zabawa na placu na dachu: inwestycja na starówce / Joanna Wiśniewska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 131, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 3, il. Budynek przy ul. Kościuszki 3b w Płocku – nowa siedziba działu

audiowizualnego Książnicy Płockiej i 12 mieszkań dla młodych z miejskiego programu „Mieszkanie na start”.

Drukarstwo. Księgarstwo

– LUTOMIERSKI, Marcin.: Edycje bajek i powiastek Stanisława Jachowicza = poz. 71

– SMOLIŃSKI, Leszek.: Ks. Andrzej Zakrzewski (red.), *Tłuchowianin Roku...*, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2020, ss. 94 – recenzja = poz. 57

Czasopiśmiennictwo. Dziennikarstwo

– KACPRZAK, Michał.: To jest most na skalę naszych możliwości = poz. 162

288. KANSY, Andrzej.: Funkcje prasy wyznaniowej: studium na przykładzie mariawitów / Andrzej Kansy. – Płock: Wydawnictwo Naukowe Mazowieckiej Uczelni Publicznej, 2020. – 428 stron: ilustracje (w tym kolorowe); 24 cm.

Bibliografia na stronach 361-404. Indeks.

ISBN 978-83-66277-08-3

– LEWANDOWSKA, Anna.: Maniek: dla nas wciąż jesteś = poz. 68

INDEKS OSOBOWY

Adamkowski, Arkadiusz 14, 161

ADS. 109–11

Asiński, Wojciech 50

Babula, Jordan 265

Banasiak, Joanna 84

Bednarczykówna, Katarzyna 98

Berekets, Anna zob. Gębalska-Berekets, Anna

Biała, Joanna 99

Białaszek, Joanna 165

Bieniek, Mariusz 184

Bieńkowska, Małgorzata 42

Błoński, Robert 251

Bondyra, Michał 21

Borowska, Joanna 161

Brzezińska-Hołownia, Urszula 65

Brzeziński, Artur 67

Bukowski, Andrzej 218

Bziuk, Justyna 1

Ceb. 96, 181

Celmer, Mariusz 270

Chodor, Jerzy 239

Chojnacka-Tuzimek, Sylwia 283

Ciechomska, Agnieszka 220

Ciesielska, Maria 10

Ciołkowski, Andrzej 174

Czajkowski, Grzegorz 70, 170

Danieluk, Jacek 186

Dąbrowski, Paweł 13

Dądzik, Dorota 224

Dwojnych, Andrzej 26

(ek) 207

F. 112

Falzmann, Zuzanna 16

Fedoruk, Aleksander 130

Fijolek, P. 228

Franczak, Dariusz 187–8

Furman, Tomasz 113–6, 128, 132

Gabryel, Piotr 126

Gąsiorowska, Edyta 47

Gębalska-Berekets, Anna 272

Głowacka, Mariola 41

Gołębiowski, Grzegorz 38, 209

Grabowski, Jarosław 124

Graniszevska, Magdalena 125

Grzegorzewski, Zbigniew 117

Grzywacz, Jacek 37

Gutowska, Jolanta 273

Hołownia, Urszula zob. Brzezińska-Hołownia, Urszula

(jac) 207, 189a

Jagodzińska, Anna 78

Janicki, Artur 225

Jaros, Michał 175

(jbn) 83

Justyńska, Teresa zob. Radwańska-Justyńska, Teresa

Kacprzak, Michał 162, 274

Kacprzyńska, Dominika 97

Kaczan, Magdalena zob. Lica-Kaczan, Magdalena

Kalkowski, Dariusz 190

Kamińska, Małgorzata 18

Kansy, Andrzej 288

Kinalska, Eliza 154, 158, 176, 184, 191–2, 210, 215, 275

Kisielewska, Jadwiga 85

Kłobukowski, Paweł 12

Kolibczyńska, Milena 233

Koper Sławomir 63

Koprowicz, Maciej 265

Kosul, Dominik 117

Kowalska, Hanna 178

Kowalska, Iwona zob. Typiak-Kowalska, Iwona

Kowalski, Artur 118–21, 131

Kowalski, Rafał 56, 82, 242

Kowalski, Tomasz 276

Kozakowska, Katarzyna 4

Koziczyński, Bartek 266

Kozińska, Agnieszka 74

Kozłowska, Ewa 1

Kozłowski, Tomasz 171

KP. 122

Krajczyńska, Ilona zob. Krawczyk-Krajczyńska, Ilona

Krawczyk-Krajczyńska, Ilona 155, 277

Krawiec, Sylwia 263

Krawiec, Szymon 123

Krupińska, Sylwia 22

Kruszewski, Jacek 246

Kruszewski, Zbigniew Paweł 221, 222, 223

Krzemiński, Adam 278

Kućko, Wojciech 89, 279

Kurach, Aurelia 226

Kuźniewska, Zofia Hanna 182

(lesz) 232, 260

Lewandowska, Anna 68, 80, 100, 103, 165, 168–9, 180, 193–6, 201, 224, 230, 259, 269, 285

Lica-Kaczan, Magdalena 243
Lipińska, Wiesława 27
Lipowski, R. 228
Lutomierski, Marcin 71–2
Łabarzewski, Radosław 76
Łątkowski, Waldemar 105
Mackiewicz, Marta 179
Malczyk, Dariusz 32
Małachowski, Adam 247, 257
Małecka, Agnieszka. 177, 225, 280
Marciniak, Jola 73, 92, 248–50
Marciniak, Szymon 251
Marszałek, Lidia 44
Matuszewska, Anna 11, 67, 91, 183, 187
Mazurska, Wiesława 1
Michalik, Piotr 54
Michnik, Adam 14
Mozdzyński, Bogdan 156
(ms) 102
(mw) 197, 258
Nadolski, Kamil 90
Niemojewska, Agnieszka 93
Nowakowski, Andrzej 199, 252
Nowakowski, Piotr 200
Nycek, Jan Bolesław 24, 33, 199, 222
Obajtek, Daniel 124–32
Odolczyk, Marcin 19
Oksińska, Barbara 127, 133
Olszewska, Oliwia 39
Opolski, Krzysztof 29
Ostrowski, Jacek 262
[p] 163
(P.WOZ.) 135
Papliński, Andrzej 20
Pawlak, Maciej 129
Pawlaszczyk, Adam 17
Perzyński, Jarosław 200
Piaskowski, Grzegorz 235
Pietkiewicz, Ewelina zob. Szczech-Pietkiewicz, Ewelina
Piętko, Włodzimierz 69, 77, 79, 94
Piotrowski, Jerzy 240
Pleczyński, Wiktor 166, 211, 238
Przedpełska, Anna 170
Pustkowiak, Patrycja 157
Raciniewska, Anna 139
Radaszkiwicz, D. 228
Radwańska-Justyńska, Teresa 212
Rakowski, W. 228
Rashid, Ewa 228
Red. 271
Robak, Waldemar 81, 106
Rodowicz, Agnieszka 159
Rokita, Marek 152
Rumińska, Joanna 241
Rybak, Aleksandra 141
Sakiewicz, Tomasz 129
(sd) 219
Sekelecka, Sylwia 19
SK 142, 188, 190, 200, 202–3, 214, 227
Smoliński, Leszek 57–8
Sobieraj, Leonard 5, 236
Sokolnicki, Michał 172

Soluch, Marta 143
Stachurska, Agnieszka 40, 86, 213
Starska, Ewa 76
Stelmasiak, Artur 124
Struzik, Adam 201
Syperek, Anna 19
Szatkowska, Lena 64, 216–7, 231, 236, 237, 267
Szatkowski, Tomasz 48
Szczech-Pietkiewicz, Ewelina 179
Szymajda, M. 160
Szymański, Krzysztof 23
Śniegocka, Lidia 261
Świątkowski, Piotr 146
(t) 137
Terpiłowski, Jerzy 75
Tokarz, Dawid 147
Tomaszewska, Magdalena 88
Tomaszewski, Zbigniew 202
Topolewska, Grażyna 183
Turalski, Mariusz 203
Tuzimek, Sylwia zob. Chojnacka-Tuzimek, Sylwia
Typiak-Kowalska, Iwona 1, 286
Wagner, Arkadiusz 282
Waloch, Natalia 65
Waluś, Jan 107
Waluś, Konrad Jan. 104, 107
Wanecki, Jarosław 59, 229, 264
Wąsowski, Maciej 246, 252, 255
Węglicka, Anna 4
Wielechowska, Małgorzata 28
Wiśniewska, Joanna 153, 204, 256, 287
Wiśniewski, Adam 257
Wiśniewski, Janusz 53
Wiśniewski, Michał 49, 95
Wojtczuk, Michał 98
Woźniak, Paweł 148–50
Zakrzewski, Andrzej 61
Zbierchowski, Cezary 91
Zboralski, Łukasz 126
Zdrahala, Ondrej 92
Zegar, Tomasz 8, 42
Zielińska, Barbara 281
Zięba, Krzysztof 20
Ziętek, Janina 30
Zuchniewicz, Paula 228
Zuchora, Anita 66
Żuławnik, Mariusz 173
Żurkowska, Anna 211
Żylińska, Julita 151

**Powyższy wybór jest częścią
Bibliografii Mazowska Płockiego
dostępnej online na stronie www.ksiaznicaplocka.pl**

Opracowanie:

Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
tel. (024) 268 00 21 lub 268 00 25
e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl